

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра модерної доби та новітнього часу

До захисту допущено

Кафедрою модерної доби та новітнього часу, протокол № 6 від 03.06.2026 р.

В.о. завідувача кафедрою _____ Юрій ВОЛОСНИК

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача першого(бакалаврського) рівня вищої освіти

Пелешко Дмитро Ігорович

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

Соціальні ролі жінок під час Громадянської війни в США (1861-1865 рр.)

(тема роботи)

Спеціальність 032 «історія та археологія»

Освітня програма «історія та археологія»

Здобувач освіти _____
підпис

Дмитро Пелешко

Керівник роботи _____
підпис

Марія Крютченко

Харків – 2026

Резюме

Бакалаврська робота присвячена аналізу становища жінок у США в період Громадянської війни 1861–1865 років. У дослідженні розглядаються їхні ролі у військовій, волонтерській, трудовій та політичній сферах, а також зміни, що відбувалися під впливом військової кризи, активізації аболіціоністського руху та занепаду рабовласницької системи.

Об'єктом дослідження виступає становище жінок та форми їхньої участі в суспільному, політичному, трудовому, волонтерському й військовому житті США доби Громадянської війни. Предметом виступають форми жіночої активності та зміни соціальних ролей жінок: медична допомога, волонтерська діяльність, участь у United States Sanitary Commission, шпигунство, постачання армій, випадки військової служби під чоловічим виглядом, діяльність суфражисток і аболіціоністок, зміни у сфері праці, а також досвід афроамериканських жінок у контексті рабства, самовизволення та становлення свободи.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі жіночого досвіду під час Громадянської війни в США та з'ясуванні того, як військові обставини вплинули на зміну традиційних уявлень про роль жінки в американському суспільстві. Для досягнення цієї мети розглянуто довоєнний гендерний порядок, правові обмеження жінок, вплив аболіціоністського руху, основні форми жіночої участі у військово-волонтерській сфері, соціально-економічні зміни, діяльність Women's Loyal National League і специфіку досвіду афроамериканських жінок.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що соціальні ролі жінок у роки Громадянської війни розглядаються не як другорядний аспект військової історії, а як важлива складова соціальної трансформації американського суспільства. У роботі поєднано гендерний, соціальний, політичний, трудовий, військово-волонтерський і расовий виміри, а також підкреслено неоднорідність жіночого досвіду на Півночі й Півдні, серед білих та афроамериканських, вільних і поневолених жінок.

Загальні висновки дослідження підтверджують, що Громадянська війна не зруйнувала традиційний гендерний порядок одразу, однак виявила його суперечності. Воєнні умови спонукали жінок виконувати нові соціальні функції: працювати в госпіталях, організовувати допомогу арміям, управляти господарствами, підтримувати родинну економіку, брати участь в аболіціоністських кампаніях, діяти як шпигунки, кур'єрки або солдати. Для білих жінок війна означала розширення обов'язків і громадської активності, а для афроамериканських жінок - боротьбу за свободу, безпеку, родину, працю, освіту й правове визнання людської гідності. Отже, жіночий досвід 1861–1865 років став важливим чинником подальших дискусій про громадянство, політичні права та місце жінок у публічному житті США.

Abstract

The presented bachelor's thesis is dedicated to the study of women's social roles during the American Civil War of 1861–1865. The focus is on the forms of female participation in military, volunteer, labor, and political life, as well as the transformation of women's status amidst the wartime crisis, the abolitionist movement, and the collapse of the slaveholding system.

The object of the study is the status and participation of women in the social, political, labor, volunteer, and military life of the United States during the Civil War. The subject of the study encompasses the forms of female activity and changes in women's social roles: medical care, volunteer activities, participation in the United States Sanitary Commission, espionage, army supply, cases of military service disguised as men, the activities of suffragists and abolitionists, changes in the labor sphere, as well as the experiences of African American women in the context of slavery, self-emancipation, and the dawn of freedom.

The aim of this research work is to comprehensively analyze women's experiences during the American Civil War and to determine how wartime conditions affected the

transformation of traditional views on women's roles in American society. To achieve this goal, the paper examines the pre-war gender order, legal restrictions on women, the impact of the abolitionist movement, the main forms of female participation in the military and volunteer spheres, socio-economic changes, the activities of the Women's Loyal National League, and the specifics of the African American women's experience.

The scientific novelty of the work lies in the fact that women's social roles during the Civil War are viewed not as a secondary aspect of military history, but as a vital component of the social transformation of American society. The study integrates gender, social, political, labor, military-volunteer, and racial dimensions, highlighting the heterogeneity of the female experience across the North and South, among white and African American, free and enslaved women.

The general conclusions of the study confirm that while the Civil War did not immediately dismantle the traditional gender order, it exposed its inherent contradictions. Wartime conditions forced women to perform new social functions: working in hospitals, organizing aid for armies, managing households, supporting the family economy, participating in abolitionist campaigns, and acting as spies, couriers, or soldiers. For white women, the war meant an expansion of responsibilities and civic engagement; for African American women, it meant a struggle for freedom, safety, family, labor, education, and the legal recognition of human dignity. Thus, the female experience of 1861–1865 became a crucial factor in subsequent debates regarding citizenship, political rights, and the place of women in the public life of the United States.

Зміст

Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. Становище жінок у США на початку Громадянської війни (1861 рік).....	24
1.1 Гендерний порядок у США напередодні Громадянської війни.....	24
1.2 Вплив аболіціоністського руху на жіноче питання.....	30
1.3 Правовий статус жінок: обмеження політичних прав та перші прояви активізму.....	40
РОЗДІЛ 2. Роль жінок у військових та волонтерських аспектах Громадянської війни (1861–1865 рр.).....	48
2.1. Жінки як медсестри та волонтерки: United States Sanitary Commission.....	48
2.2. Участь жінок у шпигунстві, постачанні та підтримці армій (Північ vs. Південь).....	59
2.3. Жінки-солдати у війську Союзу й Конфедерації.....	71
РОЗДІЛ 3. Політичні та соціальні трансформації жіночого питання під час Громадянської війни (1861–1865 рр.).....	80
3.1. Women’s Loyal National League та кампанія за аболіцію.....	80
3.2. Жінки у праці воєнного часу: ферми, фабрики й бізнес.....	91
3.3. Афроамериканські жінки: рабство, самовизволення і свобода.....	101
Висновки.....	110
Список використаних джерел та літератури.....	113

Вступ

Актуальність теми

Громадянська війна в США 1861–1865 років, належить до тих історичних подій, які суттєво змінили не лише політичний устрій і соціально-економічні основи американського суспільства, а й уявлення про межі участі різних соціальних груп у публічному житті. Традиційно цей конфлікт розглядався передусім як військово-політичне протистояння між Союзом і Конфедерацією, як боротьба навколо проблеми рабства, збереження державної єдності та майбутнього федеральної влади. Однак такий підхід не вичерпує всієї складності воєнного досвіду. Війна торкнулася не тільки армій, урядів і політичних еліт, а й повсякденного життя мільйонів людей, зокрема жінок, які в умовах воєнної кризи опинилися перед новими обов'язками, формами праці, громадської активності та політичного самовираження.

Актуальність теми зумовлена тим, що соціальні ролі жінок у роки Громадянської війни дає змогу ширше зрозуміти сам характер цього конфлікту. Війна була не лише збройним протистоянням між Північчю і Півднем, а й процесом глибокої соціальної трансформації. Вона поставила під сумнів усталені уявлення про “природне” місце жінки в суспільстві, яке в середині XIX столітті переважно пов'язувалося з домом, родиною, материнством і моральною опікою над приватною сферою. У довоєнній Америці діяли стійкі моделі гендерного порядку: доктрина окремих сфер, культ “істинної жіночності”, юридична залежність заміжньої жінки в межах *coverture*, обмеження політичних соціальних можливостей. Проте воєнна ситуація змусила жінок діяти там, де раніше їхня присутність вважалася винятком або навіть порушенням соціальної норми.

Дослідження соціальних ролей жінок під час Громадянської війни в США дає змогу простежити, як воєнні обставини змінювали співвідношення між приватною та публічною сферами. У довоєнний період межа між ними підтримувалася культурними, правовими та релігійно-моральними уявленнями, які закріплювали за жінками переважно родинні й домашні функції. Війна ж зробила цю межу рухомою.

Жінки брали на себе господарські функції у родин, працювали на фермах і фабриках, організовували допомогу арміям, збирали кошти й речі для солдатів, доглядали поранених, працювали в госпіталях, брали участь у шпигунстві та постачанні, а в окремих випадках навіть служили у війську, приховуючи свою стать. Ці форми діяльності не знищили одразу традиційний гендерний порядок, але показали його вразливість і суперечливість.

Наукова актуальність теми зумовлена також тим, що соціальні ролі жінок у роки Громадянської війни в США формувалися не однаково. Досвід жінок залежав від регіону, расового статусу, правового становища та соціального походження. Жінки Півночі й Півдня, білі та афроамериканські, вільні й поневолені, представниці заможних плантаторських родин, фермерського середовища або робітничих верств по-різному переживали воєнну кризу та по-різному були залучені до суспільних, трудових, волонтерських і політичних процесів. Для частини білих жінок війна означала тимчасове розширення домашніх, господарських або громадських обов'язків. Для жінок-реформаторок вона стала нагодою спрямувати політичну енергію на підтримку аболіції та Союзу. Для афроамериканських жінок війна мала ще глибше значення: вона відкривала можливість самовизволення, пошуку безпеки, возз'єднання родин, освіти, праці та переходу від рабської залежності до складного й неповного стану свободи.

Війна стала каталізатором руйнування концепції «окремих сфер» (Separate Spheres), згідно з якою місце жінки обмежувалося виключно приватним, домашнім простором. Дослідження того, як жінки опановували «чоловічі» професії (керування плантаціями, робота в урядових департаментах, шпигунство, військова медицина), дозволяє зрозуміти механізми соціальної емансипації в екстремальних умовах.

Актуальність підсилюється необхідністю дослідити не лише досвід білих жінок Півночі та Півдня, а й специфіку становища афроамериканок. Для них війна була не лише соціальним викликом, а й шляхом від рабства до свободи, що робить тему невід'ємною частиною дослідження боротьби за права людини.

Особливе місце у вивченні цієї проблеми посідає зв'язок між жіночим питанням і аболіціоністським рухом. Ще до 1861 року участь жінок у антирабовласницьких товариствах, петиційних кампаніях, лекційній діяльності та конвенціях сформувала важливу школу громадської самоорганізації. Саме аболіціонізм навчив багатьох жінок діяти публічно, апелювати до моральних і політичних принципів, використовувати пресу, петиції, збори й організаційні мережі. Під час війни цей досвід не зник, а був переорієнтований на підтримку емансипації та збереження Союзу. Створення Women's Loyal National League у 1863 р. стало показовим прикладом того, як довоєнний жіночий активізм був включений у воєнну політичну мобілізацію.

Суспільно-політична актуальність теми визначається тим, що проблема ролі жінок у кризові періоди залишається важливою для сучасного розуміння громадянства, соціальної участі та меж політичної спільноти. Історія жінок у роки Громадянської війни в США демонструє, що права у суспільне визнання не виникають лише внаслідок формального законодавчого проголошення. Вони часто формуються через практику участі, щоденну працю, волонтерство, піклування, політичні кампанії та боротьбу за видимість. У цьому сенсі досвід американських жінок 1861–1865 роки має ширше значення: він показує, як воєнна криза може одночасно посилювати традиційні очікування щодо жінок і відкривати простір для перегляду цих очікувань.

Важливість теми посилюється й тим, що в історичній пам'яті Громадянська війна тривалий час асоціювалася передусім із чоловічими постатями: президентами, генералами, солдатами, політичними діячами. Жіночі форми участі часто залишалися на периферії оповіді або розглядалися як допоміжні. Проте саме жінки забезпечували значну частину тилової підтримки, моральної мобілізації, медичної допомоги, доброчинної роботи та збереження родинної економіки. Крім того, деякі з них діяли безпосередньо в небезпечних зонах війни - як медсестри, шпигунки, кур'єрки, постачальниці, а іноді й солдати. Тому звернення до жіночого досвіду дозволяє

подолати звужене, суто військово-політичне трактування війни й показати її як комплексний соціальний процес.

Для української історичної науки ця тема також має навчальне й дослідницьке значення. Вона дозволяє застосувати методи соціальної, гендерної та політичної історії до вивчення американського XIX століття, простежити взаємозв'язок між війною, реформаторськими рухами, рабством, громадянством і трансформацією жіночих ролей. Такий підхід є продуктивним, оскільки дає змогу розглядати жінок не лише як пасивних жертв або другорядних учасниць подій, а як історичних діячок, чії рішення, праця, тексти, організації та повсякденні практики впливали на суспільство воєнної доби.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження соціальні ролі, а також є становище та участь жінок у суспільному, політичному, трудовому, волонтерському й воєнному житті США в період Громадянської війни 1861–1865 році.

Предметом дослідження є форми жіночої активності та зміни жіночих соціальних ролей у роки Громадянської війни: участь жінок у медичній допомозі і волонтерських організаціях, у шпигунстві, постачанні та підтримці армій, випадки військової служби під чоловічим виглядом, діяльність суфражисток і аболіціоністок, зміни в трудовій сфері, а також специфічний досвід афроамериканських жінок у контексті рабства, самовизволення й становлення свободи.

Хронологічні межі дослідження

Основні хронологічні межі дослідження охоплюють 1861–1865 роки, тобто від початку Громадянської війни в США після нападу на форт Самтер у квітні 1861 року до завершення воєнних дій і капітуляції основних сил Конфедерації у 1865 року.

Водночас для повного розуміння проблеми в дослідженні залучається довоєнний контекст першої половини XIX століття. Це необхідно тому, що становище жінок у роки війни не можна пояснити без аналізу попереднього

гендерного порядку, доктрини окремих сфер, правового статусу жінок, розвитку аболіціоністського руху та перших проявів організованого жіночого активізму. Особливе значення мають події 1830-1840-х років, зокрема діяльність жіночих антирабовласницьких товариств, Всесвітня антирабовласницька конвенція 1840 років у Лондоні та Сенека-Фоллзська конвенція 1848 років, які підготували ідейні й організаційні передумови жіночої активності в роки війни.

У певних випадках дослідження виходить за межу 1865 року лише настільки, наскільки це потрібно для пояснення наслідків воєнного досвіду: переходу афроамериканських жінок від рабства до свободи, діяльність Бюро у справах звільнених, а також повоєнного відновлення дискусій про жіночі політичні права. Проте основний аналітичний акцент зосереджено саме на воєнному періоді 1861–1865 років.

Територіальні межі дослідження

Територіальні межі дослідження охоплюють Сполучені Штати Америки в умовах Громадянської війни, насамперед території Союзу та Конфедеративних Штатів Америки. Такий підхід дає змогу порівняти різні моделі жіночої участі в Північних і Південних штатах, а також простежити, як політичний, соціально-економічний і правовий контекст впливав на жіночий досвід.

Особливо увага приділяється Півночі як простір розвитку аболіціоністського й суфражистського рухів, діяльності Women's Loyal National League, United States Sanitary Commission та інших форм організованої допомоги армії Союзу. Водночас розглядається й Південь, де жіноча участь мала власну специфіку: підтримка Конфедерації, медична допомога, шпигунство, управління господарствами й плантаціями за відсутності чоловіків, а також життя білих жінок у суспільстві, що захищало рабовласницький порядок.

Окремий вимір становлять прикордонні, окуповані та профронтіві території, а також території, пов'язані з втечею поневолених людей до ліній Союзу, “контробандні” табори, поселення звільнених і місця діяльності федеральної

військової адміністрації. Саме в таких зонах найбільш виразно проявляється досвід афроамериканських жінок, для яких війна означала не лише зміну політичної ситуації, а й боротьбу за фізичну безпеку, родинне збереження, працю, освіту та правове визначення свободи.

Мета і завдання дослідження

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження соціальних ролей жінок під час Громадянської війни в США 1861–1865 років, аналіз їхнього життя становища, форм участі у суспільному житті та соціально-політичного значення жіночого досвіду, а також з'ясування впливу воєнних обставин на трансформацію традиційних уявлень про роль жінки в американському суспільстві.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1) Охарактеризувати становище жінок у США напередодні Громадянської війни, зокрема гендерний порядок, ідеологію “окремих сфер”, культ “істинної жіночності”, модель республіканського материнства та правові обмеження, пов’язані з доктриною coverture.

2) Проаналізувати вплив аболіціоністського руху на формування жіночої громадської активності, звернувши увагу на діяльність жіночих антирабовласницьких товариств, петиційні кампанії, реформаторські конвенції та участь провідних діячок жіночого руху.

3) Розглянути основні форми участі жінок у військово-волонтерській сфері Громадянської війни, зокрема медичну допомогу пораненим, діяльність United States Sanitary Commission, добровільні ініціативи, шпигунство, постачання та підтримку армії Союзу й Конфедерації.

4) Визначити соціально-економічні зміни в становищі жінок у сільському господарстві, фабричній і військово-промисловій праці, веденні бізнесу, управлінні родинним майном, а також досвід афроамериканських жінок у процесі руйнування рабовласницької системи

5) З'ясувати вплив Громадянської війни на політичну активність жінок і подальший розвиток жіночого питання, зокрема діяльність Women's Loyal National League, аболіціоністські кампанії суфражисток, боротьбу за Тринадцяту поправку та передумови повоєнних дискусій про громадянські й політичні права жінок.

Історіографічний огляд літератури

Історіографія проблеми ролі жінок у Громадянській війні в США формувалася поступово й відображає загальну еволюцію історичної науки: від опису героїчних біографій і військово-політичної історії до соціальної, гендерної, расової та мікроісторичної проблематики. Умовно наявну літературу можна поділити на кілька основних груп: праці загального характеру про Громадянську війну, дослідження жіночого досвіду Півночі й Півдня, студії з історії аболіціонізму та суфражизму, роботи про медичну й волонтерську допомогу, праці про жінок-солдатів і шпигунок, а також дослідження афроамериканських жінок у контексті рабства, емансипації та Реконструкції.

Перший пласт історіографії становлять праці, у яких Громадянська війна розглядається передусім як політичний і військовий конфлікт. До цієї групи належать узагальнювальні роботи Джеймса М. Макферсона та Філіпа Шоу Палудана, а також дослідження Джорджа В. Адамса з історії військової медицини Союзу.¹ Їхнє значення для цієї роботи полягає в тому, що вони дають загальний контекст війни: причини конфлікту, політику федеральної влади, мобілізацію людських і матеріальних ресурсів, розвиток армій, становище тилу та зміну соціальних відносин. Водночас у класичних працях такого типу жіночий досвід здебільшого залишається допоміжним сюжетом, що потребує спеціального розгляду за допомогою гендерної та соціальної історії.

¹ McPherson, James M. *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. New York: Oxford University Press, 1988. - 952 p. Paludan, Phillip Shaw. *A People's Contest: The Union and Civil War, 1861–1865*. 2nd ed. Lawrence: University Press of Kansas, 1988.; Adams, George Worthington. *Doctors in Blue: The Medical History of the Union Army in the Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1996. С. 1-22.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені власне жінкам у роки Громадянської війни. Праці Мері Елізабет Массі, Мерилін Мейер Калпеппер, Ларрі Егглстона та Джудіт Гарпер дають широкий огляд різних форм жіночої участі: медсестринства, волонтерства, шпигунства, підтримки армій, роботи в тилу, участі в політичних кампаніях і випадків військової служби під чоловічим виглядом. Їхня цінність полягає у збиранні великої кількості прикладів і біографічного матеріалу. Проте частина таких праць має переважно описовий характер, тому для аналітичного пояснення трансформації жіночих ролей їх необхідно поєднувати з новішими гендерними дослідженнями.²

Важливе місце посідає історіографія жіночого досвіду на Півночі. Праці Джіні Атті, Ніни Зільбер, Джудіт Гізберг і Патриції Річард показують, що участь жінок у війні не зводилася до патріотичної доброчинності. Дослідниці аналізують жіночу працю, сімейну економіку, моральну мобілізацію, домашнє виробництво для потреб армії, конфлікти навколо оплати, статусу й визнання жіночої діяльності. Особливо важливою є праця Джудіт Гізберг про United States Sanitary Commission, у якій волонтерська допомога розглядається як перехідна форма жіночої політики: формально вона спиралася на традиційний образ жіночої турботи, але фактично створювала організаційні мережі, навички адміністрування й досвід публічної участі.³

Жіночий досвід Півдня висвітлюється в роботах Дрю Гілпін Фауст, ЛіЕнн Вайтс, Крістен Брілл та Енн Маршалл. У цих дослідженнях показано, що війна поставила білих жінок рабовласницького Півдня перед суперечністю між ідеологією залежної жіночності та практичною необхідністю управляти домогосподарствами,

² Massey, Mary Elizabeth. *Women in the Civil War*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994.; Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991.; Eggleston, Larry G. *Women in the Civil War: Extraordinary Stories of Soldiers, Spies, Nurses, Doctors, Crusaders, and Others*. Jefferson, NC: McFarland & Company, 2003.; Harper, Judith E. *Women During the Civil War: An Encyclopedia*. New York: Routledge, 2004. С. 1-24.

³ Attie, Jeanie. *Patriotic Toil: Northern Women and the American Civil War*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.; Silber, Nina. *Daughters of the Union: Northern Women Fight the Civil War*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.; Giesberg, Judith Ann. *Army at Home: Women and the Civil War on the Northern Home Front*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009.; Richard, Patricia L. *Busy Hands: Images of the Family in the Northern Civil War Effort*. New York: Fordham University Press, 2003. С. 1-33.

плантаціями, рабською працею, постачанням і виживанням родин. Д. Г. Фауст особливо переконливо доводить, що війна не лише розширила обов'язки південних жінок, а й виявила внутрішню нестійкість рабовласницького суспільства, де домашній простір був безпосередньо пов'язаний із політикою, насильством і примусовою працею.⁴

Значний внесок у розуміння політичної активності жінок зробили праці, присвячені аболіціонізму, суфражизму та петиційним кампаніям. Дослідження Елен Керол Дюбуа, Венді Гаманд Венет, Сьюзен Заєске, Вірджинії Сапіро, Фей Дадден, Айри Брауна, Деніела Карпентера й Коліна Мура дозволяють простежити, як участь у антирабовласницькому русі підготувала жінок до організованої політичної дії. У цих працях особливу увагу приділено Philadelphia Female Anti-Slavery Society, Women's Loyal National League, практиці збирання підписів, формуванню жіночої політичної ідентичності та конфлікту між боротьбою за права афроамериканців і боротьбою за політичні права жінок у добу Реконструкції.⁵

Проблема жінок-солдатів, шпигунок і учасниць небезпечних прифронтових практик висвітлюється у працях ДіЕнн Блантон і Лорен Кук, Річарда Голла, Л. Л. Ганслера, а також в статтях Елоїз Скроггінс.⁶ Ці дослідження важливі тим, що руйнують уявлення про Громадянську війну як виключно чоловічий військовий простір. Водночас вони потребують критичного використання, оскільки частина

⁴ Faust, Drew Gilpin. *Mothers of Invention: Women of the Slaveholding South in the American Civil War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996.; Whites, LeeAnn. *Gender Matters: Civil War, Reconstruction, and the Making of the New South*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.; Brill, Kristen. *The Weaker Sex in War: Gender and Nationalism in Civil War Virginia*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2022.; Marshall, Anne E. "The Southern Home Front." In "Forum: The Future of Civil War Era Studies." *The Journal of the Civil War Era* 2, no. 1 (March 2012): 99-103. С. 1-23.

⁵ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999.; Venet, Wendy Hamand. *Neither Ballots nor Bullets: Women Abolitionists and the Civil War*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1991.; Zaeske, Susan. *Signatures of Citizenship: Petitioning, Antislavery, and Women's Political Identity*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003.; Hamand, Wendy F. "Woman's National Loyal League: Feminist Abolitionists and the Civil War." *Civil War History* 35, no. 1 (March 1989): 39-58. С. 39-105.

⁶ Blanton, DeAnne; Cook, Lauren M. *They Fought Like Demons: Women Soldiers in the American Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2002.; Hall, Richard. *Women on the Civil War Battlefield*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006.; Gansler, L. L. *The Mysterious Private Thompson: The Double Life of Sarah Emma Edmonds, Civil War Soldier*. New York: Free Press, 2005. С. 1-44.

сюжетів про жінок-солдатів і шпигунок спирається на мемуарні тексти, автобіографічні саморепрезентації або пізніші романтизовані оповіді.

Окремий напрям становлять праці про афроамериканських жінок, рабство, самовизволення та становлення свободи. Роботи Норалі Франкел, Таволії Глімф, Леслі Швальм і Ханни Кетрін Гікс дозволяють розглядати афроамериканських жінок не лише як об'єкт політики емансипації, а як активних учасниць руйнування рабовласницького порядку.⁷ У цих студіях особлива увага приділяється праці, сім'ї, насильству, втечам до ліній Союзу, життю в таборах, взаємодії з військовою владою та Бюро у справах звільнених. Такий підхід є принципово важливим для роботи, оскільки дозволяє уникнути ототожнення “жіночого досвіду” лише з досвідом білих жінок Півночі або Півдня.

Таким чином, сучасна історіографія дає змогу розглядати жінок у роки Громадянської війни як самостійних історичних діячок, а не лише як допоміжну силу при арміях чи родинях. Разом із тим у наявній літературі зберігається певна фрагментарність: окремо вивчаються волонтерство, медична допомога, суфражизм, трудова сфера, досвід Півдня, досвід афроамериканських жінок або військове маскування під чоловіків. Саме тому цілісний розгляд цієї теми дає змогу глибше зрозуміти взаємозв'язок між воєнною кризою, гендерним порядком, аболіціонізмом, працею, громадянством і політичною мобілізацією жінок у 1861-1865 роках.

Аналіз джерельної бази

Джерельну базу дослідження становлять різні за походженням, жанром і ступенем репрезентативності матеріали: програмні документи жіночого й аболіціоністського рухів, мемуари, щоденники, листування, газетна періодика, офіційні та напівофіційні звіти, архівні фонди, матеріали благодійних і військово-

⁷ Frankel, Noralee. *Freedom's Women: Black Women and Families in Civil War Era Mississippi*. Bloomington: Indiana University Press, 1999.; Glymph, Thavolia. *The Women's Fight: The Civil War's Battles for Home, Freedom, and Nation*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2020.; Schwalm, Leslie A. *Emancipation's Diaspora: Race and Reconstruction in the Upper Midwest*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009.; Hicks, Hannah Katherine. “‘Freedom, in the Full Sense of the Word’: Southern Black Women during the Civil War and Reconstruction.” *The American Historian*, Organization of American Historians. C. 1-35.

допомогових організацій, а також документальні збірники з історії емансипації. Така різноманітність джерел відповідає комплексному характеру теми, оскільки участь жінок у Громадянській війні проявлялася не в одній сфері, а на перетині родини, праці, волонтерства, політики, медицини, війська, расових відносин і процесу звільнення поневолених.

Першу групу становлять офіційні та архівні матеріали, зокрема Records of the Bureau of Refugees, Freedmen, and Abandoned Lands, Records of the U.S. Senate, United States Sanitary Commission Records, Woman's Central Association of Relief Archives, Papers of Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony, Elizabeth Blackwell Letters і Mary Edwards Walker Papers. Ці фонди важливі тим, що дозволяють вийти за межі опублікованих мемуарів і побачити адміністративний, організаційний і правовий бік теми. Особливе значення мають матеріали Бюро у справах звільнених і документальна серія Freedom: A Documentary History of Emancipation, 1861-1867, які дають змогу аналізувати становище афроамериканських жінок у процесі переходу від рабства до свободи.⁸

Другу групу становлять програмні й організаційні документи жіночого та аболіціоністського рухів. До них належать Declaration of Sentiments and Resolutions Сенека-Фоллзької конвенції 1848 року, Call for a Meeting of the Loyal Women of the Nation, Proceedings of the Meeting of the Loyal Women of the Republic 1863 року, звернення "To the Women of the Republic", а також перші томи History of Woman Suffrage. Ці матеріали дають змогу простежити мову політичних вимог, аргументацію суфражисток і аболіціоністок, організаційні форми Women's Loyal National League та зв'язок жіночого руху з боротьбою за скасування рабства. Їхня особливість полягає в

⁸ Freedmen's Bureau Records: Records of the Bureau of Refugees, Freedmen, and Abandoned Lands, 1865-1872. Record Group 105. National Archives.; United States Sanitary Commission Records, 1861-1879. Manuscripts and Archives Division, New York Public Library; Woman's Central Association of Relief Archives, 1861-1865. Manuscripts and Archives Division, New York Public Library; Papers of Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony. Schlesinger Library, Radcliffe Institute for Advanced Study, Harvard University.

тому, що вони відображають позицію активістського середовища, тому потребують зіставлення з іншими джерелами, які показують ширший соціальний контекст.⁹

Третю групу становлять документи доброчинних, медичних і волонтерських організацій. Важливе значення мають матеріали United States Sanitary Commission, Woman's Central Association of Relief, The Sanitary Commission Bulletin, праці Чарльза Стіллі, Фредеріка Лоу Олмстеда, Кетрін Прескотт Вормелі, а також брошури United States Christian Commission.¹⁰ Вони дають можливість простежити інституційний вимір жіночої участі: організацію допомоги пораненим, збір пожертв, постачання госпіталів, взаємодію між місцевими жіночими товариствами й центральними комісіями, а також конкуренцію між різними структурами допомоги. При цьому такі джерела часто мають апологетичний характер і прагнуть підкреслити ефективність власної організації, тому їх слід зіставляти з листуванням, пресою та свідченнями учасниць.

Четверту групу становлять особові джерела: щоденники, мемуари, листи й автобіографічні оповіді. До них належать щоденник Ади Бакот, спогади Сари Емми Едмондс, Белль Бойд, Мері Лівермор, Кетрін Прескотт Вормелі, Сьюзі Кінг Тейлор, Гаррієт Джейкобс, листи Сари Розетти Вейкман, матеріали Мері Едвардс Вокер та листування Елізабет Блеквелл. Ці джерела особливо цінні для реконструкції особистого досвіду війни: роботи в госпіталях, служби біля армії, шпигунства,

⁹ Declaration of Sentiments and Resolutions. Seneca Falls Convention, 1848.; Anthony, Susan B.; Stanton, Elizabeth Cady. Call for a Meeting of the Loyal Women of the Nation. National Anti-Slavery Standard, 10 April 1863.; Proceedings of the Meeting of the Loyal Women of the Republic, Held in New York, May 14, 1863. New York: Phair & Co., Printers, 1863.; "To the Women of the Republic": Address Supporting the Abolition of Slavery. Women's Loyal National League, 25 January 1864. Records of the U.S. Senate, Record Group 46, National Archives.; Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. History of Woman Suffrage. Vol. I. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1881.; Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. History of Woman Suffrage. Vol. II: 1861-1876. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1882.

¹⁰ Stillé, Charles J. History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866.; Wormeley, Katharine Prescott. The United States Sanitary Commission: A Sketch of Its Purposes and Its Work. Boston: Little, Brown and Company, 1863.; The Sanitary Commission Bulletin. New York: United States Sanitary Commission, 1863-1865.; United States Christian Commission: Facts, Principles, and Progress. Philadelphia: C. Sherman, Son & Co., 1863.

маскування під чоловіка, переживання рабства й свободи, взаємин із військовими структурами та повсякденної адаптації до умов воєнної кризи.¹¹

Водночас особові джерела мають очевидні обмеження. Частина мемуарів була написана або опублікована вже після подій і могла підпорядковуватися завданням самовиправдання, героїзації, політичної аргументації або комерційного успіху. Наприклад, тексти про шпигунок і жінок-солдатів нерідко поєднують документальне свідчення з елементами літературної самопрезентації. Тому такі матеріали не можна використовувати лише як буквальний опис фактів; їх потрібно аналізувати як джерела не тільки до подій, а й до того, як жінки пояснювали власну роль, легітимізували вихід за межі традиційної жіночності та формували пам'ять про війну.

П'яту групу становить періодика: *National Anti-Slavery Standard*, *The North Star*, *Pittsburgh Daily Post*, *The Sanitary Commission Bulletin* та інші газетні й журнальні матеріали. Періодична преса дозволяє побачити, як жіноча активність репрезентувалася сучасниками, які аргументи використовувалися для її підтримки або критики, як висвітлювалися воєнні трагедії, благодійні кампанії, антирабовласницькі ініціативи й громадські зібрання. Разом із тим газетні матеріали відображають редакційну позицію, політичну орієнтацію та риторику часу, тому потребують критичної перевірки й порівняння з іншими видами джерел.¹²

Загалом джерельна база роботи є достатньо широкою для розгляду теми в кількох вимірах: політичному, соціальному, гендерному, трудовому, медичному, військовому та расовому. Її сильним боком є поєднання джерел різного типу: від

¹¹ Bacot, Ada W. *A Confederate Nurse: The Diary of Ada W. Bacot, 1860-1863*. Columbia: University of South Carolina Press, 1994.; Edmonds, Sarah Emma. *Nurse and Spy in the Union Army*. Hartford, CT: W. S. Williams & Company, 1865.; Boyd, Belle. *Belle Boyd in Camp and Prison*. Vol. 1. London: Saunders, Otley, and Co., 1865.; Livermore, Mary A. *My Story of the War*. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890.; Wormeley, Katharine Prescott. *The Other Side of War: With the Army of the Potomac*. Boston: Ticknor and Company, 1889.; Taylor, Susie King. *Reminiscences of My Life in Camp with the 33d United States Colored Troops*. Boston: Published by the Author, 1902.; Jacobs, Harriet A. *Incidents in the Life of a Slave Girl. Written by Herself*. Boston: Published for the Author, 1861.; Wakeman, Sarah Rosetta; Burgess, Lauren Cook, ed. *An Uncommon Soldier: The Civil War Letters of Sarah Rosetta Wakeman, Alias Private Lyons Wakeman, 153rd Regiment, New York State Volunteers, 1862-1864*. Pasadena, MD: Minerva Center, 1994.

¹² *National Anti-Slavery Standard*, 10 April 1863; *The North Star*, 28 July 1848.; *Pittsburgh Daily Post*, 18 September 1862.; *The Sanitary Commission Bulletin*. New York: United States Sanitary Commission, 1863-1865.

особистих свідчень до організаційних звітів і офіційних документів. Водночас вона має певні обмеження: більша частина збережених письмових джерел походить від освічених, публічно активних або соціально помітних жінок; досвід бідних, неписьменних, поневолених або маргіналізованих жінок часто фіксувався через посередництво чиновників, військових, реформаторів чи редакторів. Саме тому в роботі джерела використовуються критично, із врахуванням авторства, часу створення, мети публікації, політичного контексту та соціального становища їхніх авторок або укладачів.

Методологія та методи дослідження

Методологічною основою дослідження є принцип історизму, наукової об'єктивності та комплексності аналізу. Принцип історизму дає змогу розглядати становище жінок у США не ізольовано, а в конкретному суспільно-політичному, правовому, культурному й воєнному контексті середини XIX століття. Це дозволяє аналізувати жіночу активність з урахуванням норм того часу: доктрини *coverture*, ідеалу «істинної жіночності», релігійно-моральних уявлень, расової ієрархії та політичної боротьби навколо рабства.

Принцип наукової об'єктивності і передбачає критичне ставлення до джерел і врахування неоднорідності жіночого досвіду. Білі жінки Півночі й Півдня, афроамериканські жінки, поневолені й вільні, заможні й бідні, заміжні й незаміжні переживали війну по-різному. Тому в роботі враховано соціальні, расові, регіональні та політичні відмінності, а також суперечливість воєнного досвіду: розширення жіночих ролей поєднувалося з юридичною залежністю, низькою оплатою, дискримінацією, насильством і нестабільністю.

Принцип комплексності аналізу дозволяє поєднати гендерний, соціальний, політичний, правовий, трудовий, військовий і расовий виміри теми. Такий підхід дає змогу показати, що участь жінок у Громадянській війні була пов'язана не лише з воєнними потребами, а й із довоєнним аболіціонізмом, суфражистським рухом, мобілізацією чоловіків, змінами в економіці та руйнування рабовласницької системи.

У роботі використано історико-генетичний метод, який дозволяє простежити передумови жіночої активності воєнного часу в довоєнних процесах: розвитку реформаторських товариств, аболіціоністського руху, петиційних кампаній і конвенцій за права жінок. Історико-порівняльний метод застосовано для зіставлення становища жінок Півночі й Півдня, білих та афроамериканських жінок, волонтерок, медсестер, суфражисток, працівниць і жінок, залучених до підтримки армій.

Проблемно-хронологічний метод дав змогу послідовно тему: від довоєнного гендерного порядку й правового статусу жінок - до їхньої участі у воєнних практиках і подальших соціально-політичних трансформацій 1861–1865 роки. Метод соціальної історії використано для аналізу повсякденних форм жіночої участі: праці, догляду за пораненими, волонтерства, ведення господарства, виживання в таборах, благодійності та петиційної діяльності.

Важливе значення має гендерний підхід, який дозволяє з'ясувати, як уявлення про “чоловічі” й “жіночі” сфери впливали на допустимі форми участі жінок у війні, а також як самі жінки пристосовувалися до цих норм або порушували їх. Метод критичного аналізу джерел застосовано для роботи з мемуарами, листами, публічних організацій, офіційними документами та сучасними історичними дослідженнями. Це дає змогу зіставити особистий, інституційний і суспільний виміри жіночого досвіду.¹³

У дослідженні також використано контент-аналіз, який дозволяє виявити основні смислові акценти в джерелах, присвячених жіночій участі у війні. З його допомогою проаналізовано, які образи жінок переважали в мемуарах, зверненнях, петиціях, організаційних документах і публічних текстах: жінка як моральна опора родини, патріотична волонтерка, медсестра, працівниця, аболіціоністка, суфражистка або учасниця боротьби за свободу. Контент-аналіз дав змогу простежити, як у

¹³ Gurin, Patricia; Townsend, Aloen. “Properties of Gender Identity and Their Implications for Gender Consciousness.” *British Journal of Social Psychology* 25, no. 2, 1986. - pp. 139-148.

джерелах поєднувалися традиційні уявлення про жіночість із новими формами громадської, трудової та політичної активності.¹⁴

Допоміжно у роботі використано SWOT-аналіз, адаптований до історичного дослідження. Він дає змогу узагальнити становище жінок у роки Громадянської війни через визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, пов'язаних із розширенням їхніх соціальних ролей. Сильними сторонами були волонтерство, благодійність, трудова мобілізація й петиційні кампанії; слабкими сторонами були правова залежність, обмежені політичні права, низька оплата праці та гендерні стереотипи. Можливості полягали в набутті громадського досвіду й посиленні реформаторських рухів, а загрози - у поверненні до довоєнних норм, расовій дискримінації та неповноті емансипаційних змін.

Метод узагальнення використано для підбиття висновків щодо значення жіночої участі в Громадянській війні. Завдяки йому окремі приклади діяльності медсестер, волонтерок, суфражисток, шпигунок, жінок-солдатів, працівниць та афроамериканських жінок розглядаються як частина ширшого процесу трансформації жіночого становища в американському суспільстві воєнної доби.

Наукова новизна

Наукова новизна роботи полягає в розгляді соціальних ролей жінок під час Громадянської війни в США крізь призму різних сфер їхньої діяльності - воєнної, волонтерської, трудової, політичної, гуманітарної та громадської. Такий підхід дає змогу показати жінок не лише як учасниць допоміжної тілової праці, а й як активних суб'єктів історичного процесу, залучених до трансформації соціального порядку, аболіціоністської боротьби, воєнної мобілізації та переосмислення традиційних гендерних ролей.

По-перше, дослідження поєднує довоєнний контекст жіночого становища з аналізом форм активності. Це дозволяє показати, що жіночі дії 1861–1865 роки були

¹⁴ Miller, Arthur H.; Gurin, Patricia; Gurin, Gerald; Malanchuk, Oksana. "Group Consciousness and Political Participation." American Journal of Political Science 25, no. 3, August 1981. - pp. 494-511.

водночас наслідком попереднього розвитку реформаторських рухів і реакцією на безпосередні потреби війни. Такий підхід допомагає уникнути уявлення про війну як повністю ізольований епізод у розвитку жіночого питання.

По-друге, у роботі простежується зв'язок між аболіціонізмом, суфражизмом і воєнною мобілізацією. Особлива увага приділяється Women's Loyal National League як прикладу того, як жіночий політичний активізм у роки війни був спрямований на підтримку аболіції та водночас зберігав потенціал для повоєнної боротьби за права жінок.

По-третє, новизна полягає у включенні до загальної картини різних типів жіночої участі: медичної допомоги, волонтерства, шпигунства, військової служби під чоловічим виглядом, трудової активності, управління господарством і досвіду афроамериканських жінок. Це дозволяє показати, що трансформація жіночих ролей відбувалася не в одній сфері, а на перетині багатьох соціальних практик.

По-четверте, окреме значення має розгляд афроамериканських жінок не лише як жертв рабства, а як учасниць процесу руйнування рабовласницького порядку. Їхній досвід самовизволення, праці, навчання, турботи про родину, життя в таборах і звернення до військової або федеральної влади показує, що свобода в роки війни була не одномоментним актом, а складним і суперечливим процесом.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані під час вивчення історії США XIX століття, історії Громадянської війни, гендерної історії, історії аболіціонізму та раннього жіночого руху. Узагальнення, зроблені в роботі, також можуть бути корисними для підготовки навчальних занять, доповідей і подальших досліджень із соціальної історії війни.

Отже, дипломна робота спрямована на те, щоб показати Громадянську війну в США не лише як подію військово-політичної історії, а як кризу, що істотно вплинула на становище жінок, розширила межі їхньої суспільної участі, загострила питання громадянства, праці, свободи та політичних прав і водночас виявила глибокі обмеження американського суспільства середини XIX століття.

Короткі відомості про апробацію результатів дослідження

Участь у засіданні наукового гуртка кафедри нової та новітньої історії з теми: “Жінки як шпигуни та саботажниці: приклади Гаррієт Табмен і Роуз О’Ніл Грінхау” (2025 р.).

Структура дипломної роботи складається зі вступу, трьох розділів, кожен розділ містить три підрозділи, висновків, списку використаних джерел і літератури (джерела 37 позицій, літератури 62 позицій).

РОЗДІЛ 1. Становище жінок у США на початку Громадянської війни (1861 рік)

1.1 Гендерний порядок у США напередодні Громадянської війни

Щоб зрозуміти, наскільки помітними були зміни, які принесли воєнні події, спочатку треба уявити, яким було становище жінки в американському суспільстві до початку Громадянської війни. Без цього важко оцінити, наскільки незвичайно виглядала жіноча присутність у тих сферах, які традиційно вважалися суто чоловічими. У вікторіанській Америці чоловіки й жінки не сприймалися як рівні. Чоловікові відводили роль годувальника, учасника суспільного життя, людини, пов'язаної з працею, політикою та прийняттям рішень. Жінку ж уявляли насамперед як дружину, матір і берегиню дому, на яку покладалися турбота про дітей, хатній порядок і моральна атмосфера в родині. Від неї чекали, що вона виховає синів гідними членами суспільства дочок - майбутніми дружинами й матерями. Навіть тоді, коли жінки поступово почали з'являтися в оплачуваній праці, суспільна думка все одно наполягала на тому, що їхнім головним обов'язком залишається сім'я.¹⁵

Саме тому важливо розглядати не лише загальне становище жінок у суспільстві, а й те, як окремо сприймалися незаміжні жінки, дружини та матері. Для кожної з цих категорій існували власні межі допустимого, власні очікування і власні правила поведінки. Однією з основ такого порядку був поділ на публічну і приватну сфери. Американське суспільство XIX століття досить чітко розмежувало ці два світи. Значною мірою це було результатом тих жорстоких уявлень, які чоловіки сформувавши щодо місця жінки і в сім'ї, і поза нею. У підсумку між чоловіками та жінками виникав не лише соціальний, а й емоційний поділ, який зараз і проявлявся через розмежування публічного та приватного простору: Жакі Сміт у своєму есеї ("Transcending Traditional Gender Boundaries: Defining Gender Roles Through Public and Private Spheres") докладно пояснює зміст цього поділу.¹⁶ Публічна сфера охоплювала

¹⁵ Welter, Barbara. "The Cult of True Womanhood: 1820-1860." *American Quarterly* 18, no. 2 (1966): 151-174. С. 151-154.

¹⁶ Smyth, Jacque. *Transceding Traditional Gender Boun daries: Defining Gender Roles Through Public and Private Spheres*. 2008. С. 1.

політику, бізнес, управління й загалом усе, що було пов'язане з владою, керівництвом і суспільною активністю. Саме чоловіки вважалися природними керівниками родини, церкви, господарства і суспільства загалом, адже вони зосереджували у своїх руках і фінанси, і право ухвалювати рішення.¹⁷

Приватна сфера, навпаки, стосувалася дому, родини, й дітей. Саме її вважали природним простором для жінки. Як зазначає Сміт, у межах цієї сфери можливості жінки були доволі вузькими: її фактично усували від політики, а часто й від бізнесу, оскільки вона перебувала під опікою чоловіка і мусила поділяти його погляди та життєві орієнтири.¹⁸ Жінки рідко були присутні по-справжньому публічному житті. Максимум, чим їм зазвичай дозволялося розпоряджатися самотійно, були хатні витрати - покупки продуктів, меблів чи речей для дому. Отже, приватна сфера не просто відрізнялася від чоловічого світу, а фактично замикала жінку в межах дому. Саме цей поділ визначив, що для жінки вважається дозволеним, а що - ні. Вихід за ці межі іноді траплявся, але сприймався як виняток і нерідко викликав осуд. Такий порядок впливав майже на все: на шлюб, виховання дітей і загалом на уявлення про правильну жіночу поведінку. У всіх цих питаннях чоловік посідав провідне місце, тоді як жінці відводилася підлегла роль. Лише після Війни за незалежність США почали з'являтися певні зміни, і одним із перших проявів цих змін стало так зване республіканське материнство.

Саму концепцію республіканського материнства історики сформулювали значно пізніше, лише 1974 році, але її зміст стосується набагато ранішого часу. Її суть полягала в тому, що мати мала бути носійкою громадянської чесноти: від неї очікували, що вона виховуватиме синів добрими громадянами республіки, а за потреби навіть морально спрямовуватиме чоловіка, якщо він відступає від належних принципів.¹⁹ Це означало, що жінці вперше почали надавати певну суспільну функцію, хоча й не безпосередньо, а через родину. Саме в межах цієї моделі жінки дістали більше доступу до освіти. Але й тут межі були доволі чіткими: освіта потрібна

¹⁷ Там само. С. 1.

¹⁸ Zagari, Rosemarie. *Morals, Manners, and the Republican Mother*. *American Quarterly*, т. 44, № 2 (1992): 192-215. С. 1.

¹⁹ Там само. С.2.

була не заради самореалізації жінки, а для того, щоб вона краще виховувала синів і готувала дочок до майбутньої ролі дружини та матері. Ця ідея була характерною саме для американського суспільства і не мала прямих європейських аналогів.²⁰ До появи такої моделі жінки дуже рідко отримували системну освіту. У більшості випадків їхнє навчання зводилося до знань, пов'язаних із хатніми справами, які передавалися від матері до доньки.²¹ Тому навіть така, на перший погляд, обмежена зміна мала важливі наслідки. Вона певною мірою зближувала приватну і публічну сфери, бо жінка, залишаючись у межах дому, уже торкалася питань моралі, громадянського виховання і опосередковано, політики.

Хоча ідея різних сфер та республіканського материнства виникла ще до XIX століття, саме вона допомагає зрозуміти, у яких межах перебували жінки у 1800-х роках. У XIX столітті більшість із них, як і раніше, залишалася в приватній сфері. Їхнє життя здебільшого проходило серед дітей, інших жінок, у межах дому, церкви чи візитів до знайомих родин. Особливо складно було вийти за межі цієї моделі заміжніх жінкам, а тим більше тим, які вже мали дітей. Саме шлюб ще тісніше прив'язував жінку до ролі дружини й матері. Водночас навіть у такому суспільстві почали з'являтися жінки, які намагалися жити інакше. Передусім це стосувалося незаміжніх жінок, яких іноді називали “новими жінками” (“New Women”). Це були переважно молоді незаміжні жінки, яких сприймали як таких, що свідомо не погоджуються з нав'язаним їм життєвим сценарієм. Вони не поспішали виходити заміж, а якщо й створювали сім'ю, то не завжди хотіли повністю звести своє життя лише до ролі дружини й матері. Ще до Громадянської війни жінки вже виявляли невдоволення своїм становищем і шукали хоча б мінімальні способи чинити опір усталеним нормам. Одним із таких способів був вихід на ринок праці. Жінки працювали в невеликих крамницях, на фабриках у майстернях. Зрозуміло, що керівні посади для них майже завжди залишалися закритими, бо вважалися чоловічими, однак сам факт їхньої участі в трудовому житті вже мав значення. Це означало, що вони хоча б частково

²⁰ Там само. С. 2.

²¹ Так само. С. 194.

входили одночасно і в приватну, і в публічну сферу. Разом із цим у них з'являлося відчуття бодай мінімальної самостійності.²²

Попри окремі зрушення, норми вікторіанського суспільства залишалися жорсткими. Керролл Сміт-Розенберг у праці “Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America” показує, як чоловіки-медики намагалися “науково” обґрунтувати підлегле становище жінки. Вони стверджували, що стать визначається фізіологією, а отже саме фізіологія нібито й задає людині її місце в суспільстві. Із цього випливала зручна для чоловіків думка: якщо жінка біологічно інша, то вона начебто природно створена для іншої, підлеглої ролі. Такі уявлення підсилювалися й медичними міфами про жіночу істерію, яку нібито пов’язували із сексуальністю та менструацією.²³ Через це жінок описували як емоційно нестійких, фізично слабких і непридатних до серйозної суспільної діяльності. Лікарі постійно наголошували на менструації, вагітності, пологах і менопаузі як на доказах того, що жінка нібито створена передусім для домашнього життя. У межах такої логіки жіноча сексуальність теж тлумачилася дуже вузько: вважалися, що справжнє бажання жінки може бути лише репродуктивним. Інакше кажучи жіночу фізіологію перетворювали на інструмент виправдання соціальної нерівності.²⁴

Поступово ці уявлення ще сильніше закріпилися через концепцію культу істинної жіночності (Cult of True Womanhood). Вона стверджувала, що “справжня жінка” має бути лагідною, моральною, покірною, емоційною, турботливою і повністю залежною від чоловіка. Прогнанні до освіти, професії чи більшої самостійності в такій системі цінностей легко могло сприйматися як щось небажане або навіть неприродне. Особливо тривожним для суспільства був образ “нерепродуктивної жінки” тобто жінки, яка не зводить своє життя до шлюбу й материнства. Поруч із цим

²² Halttunen, Karen. *Confidence Men and Painted Women: A Study of Middle-Class Culture in America, 1830-1870*. New Haven: Yale University Press, 1982. С. 75-103.

²³ Smith-Rosenberg, Carroll. *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America*. New York: Oxford University Press, 1985. С. 186.

²⁴ Smith-Rosenberg, Carroll. *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America*. New York: Oxford University Press, 1985. С. 182-216.

існував ідеал доброї матері самовідданої, моральної, захисної повністю присвяченої дітям і родині. Обидві ці моделі разом і формулювали той образ, якому жінка мала відповідати в очах суспільства.²⁵

Не менш важливо й те, що обмеження щодо жінок були не лише культурними чи соціальними, а й юридичними. Американське право тривалий час фактично закріплювало жіночу залежність. Від жінки очікували, що вона вийде заміж, а після шлюбу підпаде під дію доктрини покриття - “coverture”. Згідно з нею заміжня жінка не могла повноцінно володіти майном, мати банківський рахунок на своє ім'я чи самостійно здійснювати юридично значущі дії, оскільки її права переходили до чоловіка. Якщо ж шлюб закінчувався розлученням, вона могла ще й втрити права на дітей. Суть “coverture” полягала в тому, що після шлюбу чоловік і жінка юридично ставали ніби “однією особою”, але цією особою фактично вважався саме чоловік. Відповідно, будь-які важливі рішення дружини мали бути ним схвалені. Передусім ця система стосувалася заміжніх жінок. Натомість незаміжні, розлучені жінки чи вдови мали значно більше юридичної свободи і могли самостійно вести свої справи без чоловічого посередництва.²⁶

І хоча наприкінці XVIII - на початку XIX століття в США вже активніше розвивався рух за жіноче виборче право, сама ідея “coverture” ще довго не зникала. З часом її почали сприйняти як застрілу, а окремі закони, зокрема Акт штату Нью-Йорк про майнові права заміжніх жінок 1848 року (Married Woman's Property Act), дещо розширили права жінок. Однак це були лише часткові зміни в окремих штатах. Загальне уявлення про жінку як про істоту, підлеглу чоловікові і в правовому, і в соціальному сенсі, зберігалось. Отже, навіть попри певні зміни і поступове посилення жіночому руху, у XIX столітті жінка в американському суспільстві все ще сприймалася насамперед як покірна дружина, мати і берегиня дому. Ідея різних сфер продовжувала діяти, так само як і культ істинної жіночності та образ ідеальної матері.

²⁵ Welter, Barbara. “The Cult of True Womanhood: 1820-1860.” *American Quarterly* 18, no. 2 (1966): 151-174. С. 151-174.

²⁶ Cott, Nancy F. *Public Vows: A History of Marriage and the Nation*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000. С. 11-20.

Частина старих практик повільної матері. Частина старих практик залишалася дуже міцною. Саме тому початок Громадянської війни в 1861 році став таким важливим рубежем. Війна змусила суспільство побачити жінок не лише як дружин і матерів, а й як сильних, витривалих і рішучих осіб, здатних діяти там, де раніше жінкам місця майже не відводили. Участь жінок у воєнних подіях - і на боці Конфедерації, і на боці Союзу - стала одним із чинників, що похитнув старі уявлення про те, ким може бути жінка і яку роль вона здатна відігравати в суспільстві.²⁷

²⁷ Basch, Norma. *In the Eyes of the Law: Women, Marriage, and Property in Nineteenth-Century New York*. Ithaca: Cornell University Press, 1982. С. 55-78.

1.2 Вплив аболіціоністського руху на жіноче питання

Початок XIX століття у США характеризувався швидким промисловим розвитком, зростанням середнього класу та посилення поділу між “чоловічою” публічною і “жіночою” домашньою сферами. Від жінок очікували покірності, побожності, моральності й зосередженості на родині. У межах ідеалу “справжньої жіночності”, описаного Барбарою Велтер, жінка розглядалася як морально опора сім’ї, відповідальна за релігійне виховання дітей і підтримання морального порядку. Відхилення від цієї моделі суспільство часто сприймало як загрозу традиційному соціальному устрою.²⁸

Попри це, вже у 1820-х роках жінки дедалі активніше долучалися до релігійних і благодійних товариств. Така діяльність ще вважалася прийнятною, оскільки трактувалася як продовження їхньої домашньої та моральної ролі. Однак на початку 1830-х роках жіноча активність вийшла за ці межі: жінки почали брати участь у реформаторських рухах, зокрема в аболіціонізмі. Створення жіночих антирабовласницьких товариств сприймалося значно суперечливіше, ніж традиційна благодійність, адже воно порушувало політичні, расові й гендерні норми американського суспільства.²⁹ Саме в аболіціоністському русі жінки здобули досвід організації, публічної діяльності та боротьби з суспільним опором. Критика з боку релігійних консерваторів, расові й гендерні упередження, а також насильство проти аболіціоністів сприяли тому, що жінки почали усвідомлювати обмеженість власного становища.³⁰

Важливу роль у залученні жінок до аболіціонізму відіграв Вільям Ллойд Гаррісон. У 1831 році він почав видавати газету *The Liberator*, у якій пропагував ідею негайного звільнення рабів. Через рубрику “*Ladies Department*” Гаррісон звертався до жіночої аудиторії, описуючи страждання поневолених жінок і закликаючи читачок

²⁸ Welter, Barbara. “The Cult of True Womanhood: 1820-1860.” *American Quarterly* 18, no. 2 (1966): 151-174. С. 151-158.

²⁹ Boylan, Anne M. *The Origins of Women’s Activism: New York and Boston, 1797-1840*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002. С. 105-142.

³⁰ Digital History Reader. “Module 04: How Did Abolitionism Lead to the Struggle for Women’s Rights?” Virginia Tech, 2006.

підтримувати антирабовласницьку справу. Зображення рабині в кайданах із написом “Am I not a Woman and a Sister?” стало важливим моральним символом, який допомагав поєднати аболіціоністську риторичку з жіночим співчуттям і громадською відповідальністю.³¹

У 1830-х рр. жінки почали створювати власні антирабовласницькі організації. У 1832 року Марія Вестон Чемпен заснувала Boston Female Anti-Slavery Society, а в 1833 році виникло Philadelphia Female Anti-Slavery Society. Ці товариства збирали кошти, організовували ярмарки, поширювали антирабовласницьку літературу та підтримували кампанії проти рабства. Їхній расово інтегрований склад і готовність відкрито говорити про рабство викликали гостру критику, публічне висміювання й навіть насильство. Водночас саме ця діяльність сприяла політичному дозріванню жінок: вони побачили, що боротьба за права рабів неминує порушує питання і про їхній власний безправний статус.³²

Особливо показовим був досвід сестер Анджеліни та Сари Грімке. Вони походили з Південної Кароліни, особисто бачили жорстокість рабства і в 1830-х роках долучилися до аболіціоністського руху. Коли в 1836 році сестри почали виступати як лектори American Anti-Slavery Society, це викликало скандал, оскільки жінкам не схвалювали публічні виступи, особливо перед змішаною аудиторією чоловіків і жінок. Критика їхньої діяльності змусила Грімке поєднати захист рабів із захистом права жінок на публічний голос. У цьому сенсі аболіціоністський рух став одним із головних чинників формування жіночої правозахисної свідомості в довоєнній Америці.³³

Темношкірі жінки-аболіціоністки також організувалися вже на початку 1830-х років і брали участь у жіночих антирабовласницьких товариствах, таких як PFAS і

³¹ Venet, Wendy Hamand. *Neither Ballots nor Bullets: Women Abolitionists and the Civil War*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1991. С. 11-16.

³² Brown, Ira V. “Cradle of Feminism: The Philadelphia Female Anti-Slavery Society, 1833-1840.” *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 102, no. 2 (April 1978): 143-166. С. 143-146.

³³ Hawthorne, Lauren. “The Grimké Sisters: Providing a Voice for Female Abolitionists.” *The Wheaton Writing: A Journal of Academic Essays* 2 (Spring 2016): 35-42. С. 35-42.

BFAS. Попри певну інтеграцію, більшість афроамериканських жінок-аболіціоністок не займали провідних ролей у головних жіночих товариствах. Інші жіночі антирабовласницькі організації, зокрема Ladies New York City Anti-Slavery Society та Fall River Female Anti-Slavery Society, відмовляли темношкірим жінкам в участі. Через таку расову дискримінацію деякі афроамериканські реформаторки створювали власні антирабовласницькі товариства.³⁴ Вони часто поєднували самодопомогу та взаємну підтримку в темношкірій громаді з антирабовласницької справи, і переходили до нового руху за права жінок.

Жінки того часу брали участь і в інших реформаторських рухах, але порівняно з жіночими аболіціоністськими товариствами ці організації зазнавали значно меншого опору. Підтримуванні багатьма євангельськими священнослужителями American Temperance Society і New York Female Moral Reform Society працювали над подоланням пияцтва й проституції в містах.³⁵

Хоча жінки в цих інших товариствах також зазнавали гендерних упереджень, жінки-аболіціоністки витримували значно гостріші напади через сам предмет своєї радикальної справи - свободу рабів. Жіноча праця в аболіціонізмі породила таку суперечність, що активність жінок спричинила внутрішній розкол у національному антирабовласницькому русі та появу радикальної гілки аболіціоністів. Ця прогресивна організація продовжила працювати заради емансипації рабів і водночас підтримувала права жінок. Расові упередження разом із гендерною дискримінацією, релігійним осудом і публічним висміюванням спонукали жінок-аболіціоністок кинути виклик чинним соціальним нормам щодо жінок, відкривши шлях до руху за жіночі права до 1850 року.³⁶

³⁴ Brown, Ira V. "Cradle of Feminism: The Philadelphia Female Anti-Slavery Society, 1833-1840." *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 102, no. 2 (April 1978): 143-166. С. 148-151.

³⁵ Boylan, Anne M. *The Origins of Women's Activism: New York and Boston, 1797-1840*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002. С. 143-175.

³⁶ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 18-29.

Упродовж 1840-х років жінки продовжували аболіціоністську роботу, незважаючи на величезний опір, підживлений расизмом, сексизмом і консервативною релігійною ідеологією. До кінця десятиліття багато жінок погоджувалися з необхідністю руху за права жінок. Після того як Лукреції Мотт та Елізабет Кеді Стентон відмовили в участі у Всесвітній антирабовласницькій конвенції в Лондоні 1840 році через їхню статтю, вони вирішили організувати конвенцію за права жінок.³⁷ Група жінок, багато з яких були аболіціоністками, започаткувала цей новий рух у липні 1848 році у Сенека-Фоллс, штат Нью-Йорк.³⁸

Philadelphia Female Anti-Slavery Society мало чітко оформлену організаційну структуру. Після першого зібрання 9 грудня 1833 року було створено комітет із чотирнадцяти жінок, який підготував конституцію товариства. У ній рабство й расові упередження визначалися як явища, що суперечать законом Бога та принципам Декларації незалежності. Метою організації проголошувалося поширення достовірної інформації про становище рабів і вільних темношкірих, боротьба з расовими упередженнями та підтримка негойного скасування рабства. Членство було відкритим для кожної жінки, яка поділяла ці погляди й робила внесок до фондів товариства.³⁹

Управління товариством здійснювала рада керівниць, до якої входили президентка, секретарка листування, скарбниця, бібліотекарка та членкині без окремих посад. Спочатку засідання мали відбуватися щоквартально, однак невдовзі їх зробили щомісячними. Окремим положенням членкиням рекомендували утримуватися від купівлі й споживання продуктів рабської праці, насамперед бавовни та цукру.! Першою президенткою товариства стала Естер Мур, секретаркою протоколів - Маргаретта Фортен, а секретаркою листування - Лукреція Мотт.⁴⁰

³⁷ Там само. С. 35-46.

³⁸ Wilson, Henry. *History of the Rise and Fall of the Slave Power in America*. Vol. 1. Boston: James R. Osgood and Company, 1872.

³⁹ Brown, Ira V. "Cradle of Feminism: The Philadelphia Female Anti-Slavery Society, 1833-1840." *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 102, no. 2 (April 1978): 143-166. С. 144.

⁴⁰ Там само. С. 145.

Практична діяльність товариства охоплювала фінансову підтримку антирабовласницького руху, поширення літератури, організацію лекцій, петиційні кампанії та освітні ініціативи. Уже на першому щомісячному засіданні 13 січня 1834 року членкині розглядали питання допомоги American Anti-Slavery Society. Згодом вони передали кошти національній організації та попросили офіційно визнати їх допоміжним товариством.⁴¹

Важливим напрямом роботи було поширення антирабовласницької преси. Значна частина доходів у перші роки йшла на передплату таких видань, як *The Liberator* і *Emancipator*. Ці часописи поширювалися серед членкинь товариства та їхнього оточення. Крім того, організація створила невелику бібліотеку антирабовласницьких книжок і памфлетів, зокрема придбала примірники праці Лідії Марії Чайлд *Appeal in Favor of That Class of Americans Called Africans*.⁴²

Товариство також організовувало публічні зібрання й лекції. На його засіданнях виступали відомі аболіціоністи, зокрема Роберт Бріджес Фортен, Роберт Первіс, Бенджамін Ланді та Джордж Томпсон. Окремо товариство підтримувало діяльність антирабовласницьких агентів, які читали лекції, створювали місцеві організації та збирали кошти для руху. Одним із важливих практичних результатів першого року діяльності стало відкриття школи для темношкірих дітей під опікою товариства.⁴³

У 1835 році *Philadelphia Female Anti-Slavery Society* започаткувало виготовлення й продаж виробів з антирабовласницькими гаслами. З цього напрямку виросли щорічні антирабовласницькі ярмарки, які проводилися до 1861 року. На них продавали рукоділля, мистецькі вироби, кераміку, випічку та інші речі, часто прикрашені антирабовласницькими символами. Ярмарки виконували подвійну функцію: вони забезпечували фінансову підтримку руху й водночас поширювали антирабовласницькі ідеї серед ширшої публіки. До часу останнього ярмарку товариство зібрало таким способом близько 32 000 доларів. Значну частину цих

⁴¹ Там само. С. 146.

⁴² Там само. С. 147.

⁴³ Там само. С. 149.

коштів спрямовували на підтримку Pennsylvania State Anti-Slavery Society, Eastern Branch, а також газети Pennsylvania Freeman.⁴⁴

Особливе місце в діяльності товариства посідали петинційні кампанії. Улітку 1835 року його членкині розробили плани поширення петицій до Конгресу з вимогою скачувати рабство в Окрузі Колумбія та федеральних територіях. Збір підписів був складною працею, оскільки багато людей відмовлялися підтримувати антирабовласницькі звернення. Проте активістки вважали навіть невдалі спроби важливими, бо вони допомагали поширювати аболіціоністські погляди.⁴⁵

У 1836 року товариство підготувало й опублікувало звернення до жінок і в міжштатній координації руху. У 1837 році в Нью-Йорку відбулася перша Anti-Slavery Convention of American Women, у якій взяла участь 71 делегатка із семи штатів. Майже третина учасниць походила з Пенсільванії переважно з Філадельфії. Серед них були Лукреція Мотт, Мері Грю, Грейс Дуглас та інші активістки. Конвенція закликала жінок подавати петиції до законодавчих органів штатів, підтримала бойкот продуктів рабської праці та засудила спроби обмежити вільне обговорення питань рабства.⁴⁶

Важливо, що практична діяльність таких товариств не обмежувалася допоміжною благодійністю. Через збирання коштів, поширення преси, створення бібліотек, організацію лекцій, підтримку шкіл, ярмарки та петинційні кампанії жінки здобували досвід громадської самоорганізації й політичного впливу. Саме ці форми діяльності перетворювали жіночі антирабовласницькі товариства на важливу школу майбутнього жіночого руху.⁴⁷

У травні 1838 році під час жіночої антирабовласницької конвенції у Філадельфії аболіціоністки зіткнулися з відкритим насильством. На неформальному засіданні в Pennsylvania Hall виступати Вільям Лойд Гаррісон, Марія Вестон Чемпен, Еббі Келлі, Лукреція Мотт і Анджеліка Грімке. Натовп біля будівлі ображав учасниць, називаючи їх “амальгамаціоністками” через спільну участь білих і темношкірих активістів, а

⁴⁴ Там само. С. 151-154.

⁴⁵ Там само. С. 154-156.

⁴⁶ Там само. С. 157-160.

⁴⁷ Ryan, Mary P. *Women in Public: Between Banners and Ballots, 1825-1880*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1990.

також кидав каміння й цеглу у вікна. Попри небезпеку, Анджеліна Грімке продовжила вситуп, наголошуючи, що загроза для учасниць не може зрівнятися зі стражданнями рабів.⁴⁸

Наступного дня жінки-делегатки знову зібралися в Pennsylvania Hall. Вони продовжили роботу, хоча будівлю оточив ще агресивніший натовп. Особливо показовою була їхня відмова усунути темношкірих жінок із вечірних засідань, попри відповідне прохання адміністрації залу. Коли мер наказав припинити збори, Анджеліна Грімке запропонувала білим і темношкірим жінкам вийти разом, узявшись під руки. Після їхнього виходу натовп увірвався до Pennsylvania Hall і спалив будівлю; також було пошкоджено сиротинець для темношкірих дітей.⁴⁹

Попри це, учасниці не припинили роботу. Наступного ранку вони завершили засідання у шкільному будинку Сари П'ю. Там було ухвалено рішення (резолюцію) про релігійне навчання рабів, поширення інформації про жорстокість рабства та продовження боротьби за емансипацію. Окрема резолюція Сари Грімке підкреслювала, що расові упередження є однією з причин рабства, а тому жінки мають підтримувати контакти з афроамериканцями задля поліпшення становища вільних темношкірих.⁵⁰

У травні 1839 році жінки-аболіціоністи провели третю антирабовласницьку конвенцію у Філадельфії. Вони підтримали рух “вільних продуктів”, допомогу вільним темношкірим в отриманні освіти й праці, а також засудили священнослужителів, які виступали проти жіночої аболіціоністської діяльності. Учасниці підготували звернення проти расових упереджень і до Товариства друзів щодо проблеми рабства.⁵¹

Активність жінок загострила дискусію про їхнє місце в антирабовласницькому русі. У 1839 році American Anti-Slavery Society дозволило жінкам бути членкинями й учасницями товариства, а в 1840 році підтримало їхнє право обіймати посади.

⁴⁸ Brown, Ira V. “Cradle of Feminism: The Philadelphia Female Anti-Slavery Society, 1833-1840.” *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 102, no. 2 (April 1978): 143-166. С. 160-162.

⁴⁹ Там само. С. 162-163.

⁵⁰ Там само. С. 163-164.

⁵¹ Там само. С. 164-165.

Обрання Еббі Келлі до виконавчого комітету ASS спричинило розкол: противники жіночої участі залишили організацію й створили American and Foreign Anti-Slavery Society. Натомість гаррісонівське крило пов'язало боротьбу за негайну емансипацію рабів із підтримкою прав жінок.⁵²

Після розколу частина організацій зберегла окремі чоловічі й жіночі структури, тоді як інші почали інтегрувати чоловіків і жінок в одному русі. Деякі товариства, зокрема Boston Female Anti-Slavery Society, також пережили внутрішні конфлікти через питання жіночої участі.⁵³

Отже, події 1838-1840 років засвідчили, що жіночий аболіціонізм перетворився на простір боротьби не лише проти рабства, а й за право жінок на публічний виступ, участь у керівництві реформаторськими організаціями та вплив на суспільне рішення. Саме ці конфлікти стали важливою передумовою формування окремого руху за права жінок у США.

Після досвіду жіночих антирабовласницьких товариств логічним продовженням стала поява організованого руху за права жінок. Важливим рубежем у цьому процесі стала конвенція в Сенека-Фоллс, що відбулося в липні 1848 році у штаті Нью-Йорк. Її зазвичай розглядають як початок американського жіночого суфражистського руху. Водночас ця подія не виникла ізольовано: її підготували попередні десятиліття жіночої участі в реформаторських і передусім аболіціоністських кампаніях. Саме в антирабовласницькому русі жінки здобули перший досвід організації, публічних виступів, ведення зборів, складання резолюцій і подання петицій. Тому сенека-Фоллська конвенція стала не початком жіночого активізму як такого, а радше моментом, коли досвід, набутий у межах аболіціонізму, був перенесений у площину власне жіночих прав.

Рання історія жіночого суфражистського руху була тісно пов'язана з аболіціонізмом, особливо з його радикальним крилом. Відомі аболіціоністи брали участь у конвенціях, а сам антирабовласницький рух відкрив для жінок простір, у якому вони могли говорити про природні права, громадянство та політичну рівність.

⁵² Там само. С. 165-166.

⁵³ Там само. С. 166.

Якщо боротьба проти рабства ґрунтувалася на ідеї невід'ємних прав людини, то цілком закономірним ставало питання про обмежене громадянське становище самих жінок. Саме тому участь у петиціях проти рабства мала для них не лише практичне, а й політичне значення: вона формувала навички колективної дії та привчала жінок до думки, що вони можуть впливати на державні рішення, навіть не маючи виборчого права.

До початку Громадянської війни в США жіночий рух на Півночі мав помітну організаційну базу. Існували регулярні конвенції, діяли організації в кількох штатах, сформувалося коло досвідчених авторок, лекторок і громадянських діячок. Серед них особливе значення та місце посідали Елізабет Кеді Стентон і Сьюзен Б. Ентоні, чия співпраця стала одним із ключових чинників розвитку американського суфражизму. Проте напередодні війни жіночий рух залишився вразливим: його вимоги сприймалися багатьма як радикальні, а ідея жіночого виборчого права викликала гостру критику з боку прихильників традиційного суспільного порядку.

1861 рік став переломним моментом. Початок Громадянської війни змінив політичні пріоритети в країні. Центральною проблемою національного життя стало питання рабства, збереження Союзу та майбутнього мільйонів поневолених афроамериканців. У цих умовах діяльність за права жінок була тимчасово відсунута на другий план. Провідні діячки жіночого руху не відмовилися від суфражистських ідей, але вважали за необхідне зосередити сили на підтримці аболіції та воєнної мобілізації Півночі. Тобто жіночий рух не зник, а змінив форму своєї активності.

Отже, до 1861 року аболіціоністський рух уже виконав подвійну роль у розвитку жіночого питання. З одного боку, він став школою політичної мобілізації для жінок: навчив їх організовувати товариства, виступати публічно, збирати підписи, працювати з пресою й апелювати до законодавчих інституцій. З іншого боку, початок Громадянської війни тимчасово підпорядкував жіночі вимоги ширшій аболіціоністській і воєнній меті. Саме тому 1861 рік можна розглядати не як перерву в історії жіночого руху в буквальному сенсі, а й як момент його тактичної переорієнтації: боротьба за права жінок тимчасово поступилася місцем боротьбі за

збереження Союзу та остаточне скасування рабства, але водночас зберегла організаційний потенціал для повоєнного відновлення.

1.3 Правовий статус жінок: обмеження політичних прав та перші прояви активізму

Як зазначає Річард Чузед, на початку XIX століття правове становище заміжньої жінки у США залишалося визначеним доктриною coverture: її нерухоме майно перебувало під управлінням і контролем чоловіка, а особисте майно після переходу у володіння чоловіка фактично ставало його власністю. Отже, навіть за наявності окремих майнових прав жінка не виступала повністю самостійним правовим суб'єктом, оскільки шлюб суттєво обмежував її контроль над власністю.⁵⁴

На початку XIX століття нерухоме, майно, яке належало заміжній жінці на підставі юридичного титулу, перебувало під управлінням і контролем її чоловіка. Особисте майно дружини ставало власністю чоловіка щойно він вводив його у своє володіння. Там, де існували суди equity, для майна заміжніх жінок можна було створювати окремі equity-майнові маси, однак захист, який дружина мала отримати через цей форум, треба було спеціально прописати в документі, що створював таку майнову масу. Хоча до кінця XIX століття акти про майно заміжніх жінок істотно змінили старі правила, ранній хвилі реформаторських статутів, що з'явилися до 1850 року, часто приписували надто великі досягнення у реформуванні правового статусу заміжніх жінок.

На початку XIX століття статус жіночого майна перебував у середині тривалого періоду трансформації. Хоча система передання землі були спрощені, а права dower заміжніх жінок змінені так, щоб полегшити передання титулів, суттєва реформа ролей жінок у заповітному й беззаповітному спадкуванні лише починалися. Реформи після Війни за незалежність розширили можливості жінок і дітей бути спадкоємцями у беззаповітних маєтках. Ще до скасування майорату в Англії багато американських колоній уже відкинули його. Після Війни за незалежність шквал реформаторських статусів завершив цей процес.! Нові закони про беззаповітне спадкування в Новій

⁵⁴ Chused, Richard H. "Married Women's Property Law: 1800-1850." Georgetown Law Journal 71, no. 5 (1983): 1359-1425. C. 1359-1362.

Англії передбачали спадкування вдовами й дітьми обох статей.! Ці статuti мали значення, оскільки переважна більшість людей ніколи не складала заповітів.⁵⁵ Отже, зміни у правилах беззаповітного спадкування забезпечували певний мінімальний рівень економічної безпеки для частини вдів і дітей, що пережили померлого.! Таким чином, задовго до 1800 року заміжні доньки та вдови могли успадковувати майно. І хоча заможніші чоловіки початку ХІХ століття мали тенденційно заповідати активи жінкам у формі довічного володіння або в інших формах, які узолювали майно від кредиторів теперешніх або майбутніх чоловіків, для заміжніх жінок володіння активами не було незвичним ще задовго до ухвалення актів про майно жінок.⁵⁶

Однак більшість юрисдикцій не ухвалювала статутів, що надавали заміжніх жінкам договірний або заповітний контроль над майном, яке вони тримали за правом, аж до глибшого ХІХ століття. Право розпоряджатися майном за заповітом у кількох місцях було надане на початку ХІХ століття, але найчастіше статуна реформа відбувалася після 1850 році. Загалом жінки втрачали інтерес у рухомому майні після шлюбу і тому до 1800 року фактично не мали чого заповідати. Дослідження заповітів свідчать, що жінки не складали заповітів у значній кількості до 1800 року.! Переважно майно заміжньої жінки після її смерті переходило або за правилами беззаповітного спадкування, або згідно з обмеженнями, закладеними в equity-інструменті, який встановлював її титул на майно. У кількох штатах ранні equity-справи визнавали можливість заміжніх жінок заповідати нерухомість, якщо інструмент, що надавав титул, це дозволяв. Для рухомого майна зазвичай була потрібна згода чоловіка, якщо лише документ про майно не передбачав окремого права розпорядження. Ці правила спадкування відповідали ширшій структурі право coverture, за якої нерухомість заміжньої жінки перебувала під управлінням і контролем її чоловіка, а її рухоме майно, опинившись у володінні чоловіка, назавжди втрачалось для дружини.⁵⁷

Якщо говорити про торгівлю у статусі *feme sole*. Цікавий контраст із ранніми змінами у сфері передачі нерухомості та права довічного вдовиного володіння

⁵⁵ Там само. С. 1363-1366.

⁵⁶ Там само. С. 1366-1367.

⁵⁷ Там само. С. 1368-1371.

становить загальна відсутність у колоніях законів про жінок-торговців у статусі *feme sole*. Можна було б припустити, що будь-яка історична тенденція до захисту комерційного обігу мала б поширитися й на дозвіл жінкам діяти як сторонам господарських договорів і нести відповідальність за ними. Загальне прийняття колоніями торгового права у XVII-XVIII столітті свідчить, що колонії не ігнорували потреб торгівлі. Також очевидно, що деякі жінки в Америці займалися торгівлею.⁵⁸

Постачає питання, чому розгорнуте законодавче регулювання діяльності жінок-торговців у статусі *feme sole* існувало лише в одній колонії, тоді як торговельні права заміжніх жінок отримали ширший розвиток лише наприкінці XIX століття. Це явище можна пояснити кількома припущеннями. Одне з них полягає в тому, що заміжні жінки, залучені до підприємницької діяльності, могли використовувати трастові механізми або окремі майнові фонди, насамперед у південних штатах.! Могли існувати й північні приклади трастів для жінок-торговців у статусі *feme covert*, які ще не були виявлені.! У деяких юрисдикціях застосовувалися приватні законодавчі акти, що надавали жінкам право вести торгівлю, однак ґрунтовних досліджень цієї практики ще не проведено.! Іншими сферами, які можуть пояснити відсутність законів про жінок-торговців, є агентське право, використання арбітражу та діяльність спеціалізованих комерційних судів, рішення яких, як правило, не публікувалися.! Проте наймовірніше пояснення полягає в тому, що багато жінок, які вели бізнес поза домом, не були заміжніми, а нечисленні заміжні жінки-підприємці працювали разом зі своїми чоловіками або підпорядковувалися загальному правилу, згідно з яким дохід дружини належав її чоловікові.! На відміну від розвитку лондонського звичаю в Англії, американське право, можливо, просто не відображало комерційної реальності тих небагатьох заміжніх жінок, які були залучені до бізнесу.⁵⁹

Отже, до 1800 року американське право звільнило землю від частини обмежень, пов'язаних із технічними правилами передачі нерухомості та правом довічного вдовиного володіння, але, очевидно, залишило підприємницькі права заміжніх жінок обмеженими доктринами *coverture*. Скорочення домашнього виробництва й поява

⁵⁸ Там само. С. 1372-1377.

⁵⁹ Там само. С. 1378-1385.

системи праці для жінок могли означати, що не існувало значної потреби звільнити *coverture*. Скорочення домашнього виробництва й поява системи найманої праці для жінок могли означати, що не існувало значної потреби звільняти їх від комерційних обмежень. Крім того, торгівля заміжньої жінки окремо від чоловіка й поза домом, безперечно, могла викликати суспільне несхвалення! Якщо початок реформ правил передачі землі та спадкування з метою забезпечення економічної життєздатності вдів після занепаду інституту довічного вдовиного володіння цілком узгоджувався з появою наприкінці XVIII століття турботи про добробут родини, то торгівля заміжніх жінок у статусі *feme sole* могла сприйматися як зовсім інше питання.⁶⁰

Н. Ф. Котт розглядає шлюб не лише як приватний союз, а як публічно-правовий інститут, через який держава формувала цивільний статус чоловіка й жінки. У межах англо-американської правової традиції шлюб закріплював асиметричні відносини влади й залежності: чоловік поставав як незалежний голова домогосподарства, тоді як дружина юридично й економічно визначалася через нього. Особливо виразно це проявлялося в доктрині *coverture*, за якою після шлюбу жінка втрачала самостійний контроль над майном і доходом. Отже, навіть коли жінки формально визнавалися громадянками, їхнє громадянство залишалося обмеженим, оскільки воно не супроводжувалося повною майновою, правовою та політичною автономією.⁶¹

Шлюб, хоча його часто сприймають як приватну угоду для організації особистого життя, слід розглядати і як публічний інститут, частину суспільно-правового порядку. Він встановлюється державою; його форма й умови визначаються публічною владою, а сам шлюб діє як система офіційного санкціонування, що надає права й привілеї, але водночас покладає обов'язки. Правові наслідки шлюбу простежується у багатьох сферах - від майнових відносин до громадянства, іміграційної, військової та податкової політики.⁶²

⁶⁰ Там само. С. 1386-1392.

⁶¹ Cott, Nancy F. *Public Vows: A History of Marriage and the Nation*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000. С. 1-8.

⁶² Там само. С. 9-12.

Для того щоб дослідити історію громадянства у США, починаючи в центр аналізу інститут шлюбу. Шлюб слід розуміти як інститут, що допомагав формувати ідентичність як чоловіків, так і жінок і політичній спільноті. Держава історично була глибоко зацікавлена в цьому інституті: дозволяючи існування законного шлюбу й контролюючи його межі, уряди фактично створювали цивільні статуси для чоловіків і жінок. У законах і державній політиці закріплювалися відносини влади та залежності в шлюбі, які потім відтворювалися через соціалізацію майбутніх громадян.⁶³

Цивільні права - право укласти договори подавати позови й свідчити в суді, володіти майном, заповідати його та займатися певною професією - мали велике значення для повсякденного життя й добробуту та зазвичай вважалися такими, що впливають із громадянства. Проте жінки, хоча й розглядалися як громадянки, втрачали свої майнові права після вступу в шлюб відповідно до доктрини *coverture*. Отже, як і право голосу, право володіти майном і розпоряджатися ним не було повністю тотожним громадянству.⁶⁴

Жіноче громадянство стало своєрідним прикладом, за допомогою якого виправдовували громадянство без повної політичної участі. У цьому зв'язку центральне значення мав шлюб. Інститут шлюбу вимагав від дружини служіння й покори чоловікові, тобто перетворював її на залежну особу, тоді як чоловік мав забезпечувати й захищати її.⁶⁵

Натомість активне, повноправне громадянство в американській політичній традиції вимагало протилежного - незалежності.⁶⁶

Відповідно, шлюб робив жінок залежними. Тут не існувало проміжного становища: або особа була незалежною й мала здатність утримувати залежних від себе людей, або сама перебувала в залежності від когось іншого. Доктрина *coverture* у англо-американському загальному праві відображала й відтворювала цю протилежність. Перетворюючи жінку на дружину, шлюб позбавляв її майна і доходу

⁶³ Там само. С. 13-16.

⁶⁴ Там само. С. 17-19

⁶⁵ Там само. С. 20-22.

⁶⁶ Там само. С. 23.

та передавав їх чоловікові - тобто саме тих ресурсів, які вважалися ознакою самостійної волі. Передача майна одночасно символізувала й практично закріплювала незалежність чоловіка та економічну залежність дружини, а також її громадянську неповноправність.⁶⁷

У контексті формування раннього жіночого руху в США особливе значення мала Сенека-Фоллзська конвенція 19-20 липня 1848 року, яка стала одним із перших організованих публічних виступів за громадянські, соціальні, політичні та релігійні права жінок. Її матеріали демонструють, що вимоги активісток не обмежувалися окремими правовими поступками, а були спрямовані на перегляд самого принципу жіночої підлеглості в американському суспільстві. У резолюціях конвенції наголошувалося, що жінка, так само як і чоловік, наділена Творцем розумом, моральною відповідальністю та здатність діяти в інтересах суспільного блага. Звідси виводилося її право брати участь у моральних, релігійних і громадянських справах не лише приватно, й публічно - через письмо, промови, участь у зібраннях і реформаційних рухах.⁶⁸

Центральним документом конвенції стала “Декларація почуттів” (Declaration of Sentiments), яку повторно зачитала Елізабет Кейді Стентон і яка після обговорення була одноголосно ухвалена. Сам факт її обговорення за участю Лукреції Мотт, Фредеріка Дугласа, Емі Пост, Катріни Стеббінс, Елізабет Кейдв Стентон та інших реформаторів свідчив про формування ширшого кола прихильників жіночого питання. Документ був переосмислений у контексті становища жінок. У нього проголошувалося, що “усі чоловіки і жінки створені рівними” та наділені невідчужуваними правами - життям, свободою і прагненням до щастя. Така риторика мала принципове значення: жіночі права подавалися не як приватна або другорядна проблема, а як частина загальної американської традиції природних прав і народного суверенітету.⁶⁹

⁶⁷ Там само. С. 24-27.

⁶⁸ Там само. С. 24-27.

⁶⁹ Declaration of Sentiments and Resolutions. Seneca Falls Convention, 1848.

Особливо важливо, що “Декларація почуттів” трактувала нерівність жінок як результат тривалої системи зловживань і узурпацій. Авторки документа фактично переносили мову політичної революції на сферу гендерних відносин. Якщо уряд або суспільний порядок порушує природні права певної групи, ця група має моральне право заявити про причини свого протесту й вимагати зміни встановленого порядку. У цьому сенсі Сенека-Фоллзська конвенція стала не лише символічною подією, а й важливим етапом політизації жіночого питання в США.⁷⁰

Реакція сучасників на Сенека-Фоллзську конвенцію була неоднозначною, проте в реформаторських колах вона здобула помітну підтримку. Газета *The North Star*, яку видавав Фредерік Дуглас, у номері від 28 липня 1848 року позитивно оцінила зібрання, наголошуючи, що промови, резолюції та обговорення майже повністю здійснювалися жінками й відзначилися гідністю, здібністю та організованістю. Видання прямо підтримало ідею політичної рівності жінок, підкреслюючи, що “право не має статі”.⁷¹ Ця формула відображала радикальний для середини XIX століття зміст жіночого руху: вимога політичного представництва обґрунтовувалася універсальністю природних прав.⁷²

Список підписантів “Декларації почуттів” засвідчує, що ранній жіночий активізм не був ізольованим жіночим протестом. Документ підтримали як жінки, зокрема Лукреція Мотт, Елізабет Кейді Стентон, Мері Енн Мак-Клінток, Марта К. Райт, Емі Пост, так і чоловіки-реформатори, серед яких Фредерік Дуглас, Джеймс Мотт і Томас Мак-Клінток. Це свідчить про зв’язок жіночого руху з ширшим середовищем аболіціоністів, квакерів і прихильників моральних реформ.⁷³

Лист Лукреції Мотт від 3 жовтня 1848 року показує практичні труднощі становлення жіночого руху після Сенека-Фоллз. Мотт писала про спроби організувати зібрання з прав жінок у Філадельфії, звертаючи увагу на брак досвідчених промовиць, складність пошуку приміщення, слабе здоров’я окремих активісток і потребу залучення Елізабет Кейді Стентон та родини Мак-Клінтоків. Це

⁷⁰ Там само.

⁷¹ *The North Star*. 28 July 1848.

⁷² Так само.

⁷³ Declaration of Sentiments and Resolutions. Seneca Falls Convention, 1848.

свідчить, що рух формувався поступово - через листування, особисті зв'язки, локальні ініціативи та пошук союзників.⁷⁴

У листі Мотт також простежується спадкоємність реформаторської думки: вона згадувала Сару Мур Грімке та Мері Волстонкрафт як важливі інтелектуальні джерела для жіночого руху. Водночас вона наголошувала, що активістки не мають покладатися лише на попередніх діячок, а повинні виробляти нові форми боротьби. Особливе значення має й те, що Мотт пов'язувала справу жінок з аболіцізмом, згадуючи свою участь у конвенції кольорового населення Філадельфії за участю Фредеріка Дугласа, Мартіна Делані, Чарльза Реймонда та Генрі Гернета.⁷⁵

Отже, матеріали Сенека-Фоллзької конвенції та листування Лукрації Мотт показують, що ранній жіночий активізм був складеним процесом, у якому поєднувалися мова природних прав, аболіціоністська традиція, християнсько-моральна аргументація та практична організаційна робота. Саме в цей період жіноче питання почало виходити за межі приватної сфери й перетворюватися на предмет публічної політичної дискусії.⁷⁶

⁷⁴ Gordon, Ann D., ed. *The Selected Papers of Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1997-2013. С. 128-130.

⁷⁵ Там само. С. 130-132.

⁷⁶ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 41-48.

РОЗДІЛ 2. Роль жінок у військових та волонтерських аспектах Громадянської війни (1861–1865 рр.)

2.1. Жінки як медсестри та волонтерки: United States Sanitary Commission

Сьогодні легко припустити, що під час Громадянської війни жінки масово працювали медсестрами і що така робота сприймалася для них як цілком звична. У сучасному уявленні сестринська справа справді дуже міцно пов'язується саме з жінками. Але в середині XIX століття ситуація була зовсім іншою. Медична сфера загалом залишалася переважно чоловічою, і сама присутність жінки в лікарняному просторі ще не сприймалася як щось само собою зрозуміле. Перша жінка здобула медичний ступінь лише за дванадцять років до початку війни, тому до 1861 року жінок із фаховою медичною освітою було дуже мало. Ще менше було тих, хто мав б якусь системну підготовку саме в сестринській справі. Більшість жінок, які вміли доглядати хворих, спирали не на професійні знання, а на навички, набуті вдома й передані в родині.⁷⁷

Згодом і Союз, і Конфедерація все ж почали допускати жінок до медичної роботи, але сталося це не тому, що суспільство раптом змінило свої погляди.⁷⁸ Причина була значно простішою і практичнішою: обидві сторони гостро потребували людей, які могли б доглядати поранених і хворих.⁷⁹ У підсумку сотні жінок увійшли в медичну сферу, а деякі з них навіть працювали як лікарки, маючи дипломи ще до війни. Їхня роль була справді величезною, тому що саме завдяки їхнім умінням і щоденній праці вдавалося врятувати багато життів. Водночас їхнє становище залишалося суперечливим: жінки в медичній службі постійно натикалися на недовіру, зверхнє ставлення і відверту дискримінацію.⁸⁰

У цьому сенсі жінки-медики нерідко опинялися навіть у складнішому становищі, ніж жінки-солдати чи шпигуни. Ті могли приховати свою стать за

⁷⁷ Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991. С. 1-8.

⁷⁸ Holland, Mary Gardner, ed. *Our Army Nurses: Stories from Women in the Civil War*. Boston: B. Wilkins & Co., 1897.

⁷⁹ Massey, Mary Elizabeth. *Women in the Civil War*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994. С. 30-40.

⁸⁰ Так само.

допомогою маскуванню, тоді як жінки-медики працювали відкрито, під власними іменами і без жодної можливості сховатися за чоловічим образом.⁸¹ Їх сприймали саме як жінок, і дуже часто їхні професійні вміння одразу знецінювалися лише через стать. Саме тому їхній досвід є таким важливим для цієї роботи: вони входили в традиційно чоловічий простір не через обман і не через перевдягання, а відкрито - завдяки знанням, практиці та власній наполегливості.⁸²

Коли почалася війна, вона вирішила, що її найкращий внесок - це саме медичні знання. Вона відкрила приватну практику і запропонувала свої послуги армії Союзу як лікарка. І саме тут, особливо добре видно її конфлікт із гендерною системою того часу. Від жінок, навіть якщо вони вже мали медичну освіту, очікували, що вони підуть у військо хіба що як медсестри.⁸³ Сама думка про жінку-лікарку в армії здавалася багатьом неприйнятною, адже професія лікаря сприймалася як престижна, владна й авторитетна, тобто суто чоловіча. Проте Вокер звернулася до армії саме з проханням прийняти її як лікарку, але отримати відмову через свою стать і через власну активність у питанні реформи жіночого одягу.⁸⁴

Проте пацієнти реагували зовсім інкаше. За словами самої Вокер, щойно солдати дізнавалися, що вона лікарка, вони були задоволені, а коли вночі хворим ставало гірше і треба було кликати хірурга, часто посилали саме по неї.⁸⁵ Це дуже важливий момент: на відміну від державних посадовців і частини адміністрації, самі поранені та хворі солдати оцінювали її за тим, як вона працює, а не за тим, що вона жінка. Саме в цій довірі добре видно справжню силу її професіоналізму.⁸⁶

Її високо оцінювали й інші лікарі. Наприклад, асистент-хірург, який керував Провіденс-госпіталем, написав про Вокер схвальний лист, назвавши її “розумною” і

⁸¹ Brockett, Linus Pierpont; Vaughan, Mary C. *Woman's Work in the Civil War: A Record of Heroism, Patriotism, and Patience*. Philadelphia: Zeigler, McCurdy & Co., 1867. С. 779.

⁸² Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991. С. 13-18.

⁸³ Там само. С. 35-47.

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ Harris, Sharon M. *Dr. Mary Walker: An American Radical, 1832-1919*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2009. С. 54-60.

⁸⁶ Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991. С. 35-47.

“розсудливою” лікаркою. Вона не просто оглядала пацієнтів, а реально лікувала, проводила операції й працювала навіть під обстрілами. Проте, попри повагу колег і пацієнтів, держава все одно ставилася до неї нерівно: їй платили менше, ніж чоловікам, і формально не давали того статусу, на який вона заслуговувала. Цікаво, що один із головних хірургів навіть зробив її своєю неофіційною асистенткою-хірургинею і запропонував частину власної зарплати як винагороду. Це знову показує, що на рівні реальної роботи багато чоловіків-колег сприймали її насамперед як здібну фахівчиню, а не як “проблемну жінку” в чоловічому простері.⁸⁷

І все ж повної рівності не було. Медичні рішення Вокер не раз підважували саме тому, що вона залишалася жінкою в чоловічій професії. Наприклад, вона виступала проти ампутації кінцівки одному з пацієнтів, вважаючи, що для цього немає достатніх підстав, але їй дали зрозуміти, що за таку незгоду її можуть просто вигнати зі шпиталю. У підсумку вона змушена була підкоритися рішенням старших чоловіків і допомогти при ампутації, хоча до того намагалися врятувати кінцівку. Цей випадок лише зробив її пропозицію твердішою: відтоді вона ще наполегливіше боролася проти непотрібних ампутацій.⁸⁸

Ада Бейкот - медсестра Конфедерації, чий досвід помітно відрізнявся від досвіду Вокер. Бейкот народилася 31 грудня 1832 року в заможній плантаторській родині Південної Кароліни. Вона виросла в атмосфері привілеїв: спочатку навчалася з гувернанткою, а пізніше здобула освіту в Академії Святої Марії в Ролі, Північна Кароліна. Про її ранні роки відомо небагато, аж до 1851 року, коли вона вийшла заміж за свого троюрідного брата Томаса Вейнрайта Бейкота-молодшого, який придбав для них плантацію в Південній Кароліні.⁸⁹

Бейкот розпочала роботу медсестри в Монтічелло 27 січня 1862 року і дуже швидко перейшла до безпосереднього догляду за пораненими. За її словами, вона

⁸⁷ Mary Edwards Walker Papers. Letters - 1861. Syracuse University Library, Special Collections Research Center, Manuscript Collections, Box 1, Folder 9.

⁸⁸ Harris, Sharon M. Dr. Mary Walker: An American Radical, 1832-1919. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2009. С. 54-60.

⁸⁹ Bacot, Ada W. A Confederate Nurse: The Diary of Ada W. Bacot, 1860-1863. Columbia: University of South Carolina Press, 1994. С. 1-12.

приносила солдатам їжу й воду, сиділа біля них, підтримувалоа і втішала. На перший погляд це може нагадувати майже продовження домашньої жіночої ролі, але насправді її праця була значно важчою й складнішою. Бейкот не мала ні медичної освіти, ні попереднього досвіду, але мусила вчитися просто впроцесі роботи, допомагаючи лікарям і доглядаючи за важко пораненими людьми.⁹⁰

Вона не обмежувалася найпростішими формами допомоги. Бейкот допомагала переодягати поранених, мила їх, асистувала лікарям під час обробки ран, а потім займалася перев'язками. Вона також доглядала хворих лікарів, зокрема доктора Макінтоша, якого виходжувала під час його хвороби. Фактично їй постійно доводилося балансувати між роллю медсестри, доглядальниці й помічниці лікаря. І все це - без спеціальної підготовки, в умовах війни, фізичного виснаження і постійної психолочної напруги.⁹¹

Водночас постать Бейкот є складнішою за постаті багатьох інших героїнь цієї роботи. Її щоденники й листи показують не лише досвід медсестри, а й її політичні погляди. Вона підтримувала рабство, вважала чорношкірих людей нижчими за білих і загалом дотримувалася дуже консервативних уявлень про роль жінки. В одному з листів вона прямо писала, що жінки заслуговують на захист лише тоді, коли поведуться так, як і належить жінці. Тобто Бейкот сама вірила в ті гендерні норми, які ця робота загалом розглядає як обмежувальні.⁹²

Саме тому її постать і є такою цікавою. На відмінну від Вокер або інших жінок, які свідомо виступали за розширення жіночих прав, Бейкот зовсім не прагнула змінювати суспільство в цьому сенсі.⁹³ Навпаки, як біла жінка вищого класу Конфедерації, вихована в аристократичній культурі Півдня, вона радше хотіла підтримувати той порядок, до якого звикла. Але навіть у її випадку реальність війни виявилася сильнішою за її власні переконання.⁹⁴ Попри свою ідеологію, вона все одно

⁹⁰ Там само. С. 36-45.

⁹¹ Там само. С. 46-54.

⁹² Там само. С. 66-80.

⁹³ Там само. С. 81-85.

⁹⁴ Там само. С. 86-91.

вийшла за межі традиційної жіночої ролі вже тим, що працювала в медичному просторі, поруч із хворобами, кров'ю, чоловіками і самою війною.⁹⁵

Поговоримо про United States Sanitary Commission (USSC, Санітарна комісія США). United States Sanitary Commission була приватною доброчинною організацією, створеною на підставі федерального законодавства 18 червня 1861 року для допомоги хворим і пораненим військовослужбовцям армії США - тобто федеральної, північної, або союзної армії - під час Громадянської війни в США. Організація діяла на території Півночі, залучала значні фінансові й матеріальні ресурси для підтримки військових потреб, а також спиралася на працю тисяч добровольців. Загальний обсяг її надходжень у період війни становив приблизно 25 мільйонів доларів за цінами 1865 року, що еквівалентно близько 525,82 мільйона доларів у перерахунку на 2025 рік; крім того, Комісія отримувала численні речові пожертви.⁹⁶ Президентом організації був Генрі Вітні Беллоуз, а Фредерік Лоу Олмстед виконував обов'язки виконавчого секретаря. За організаційний зразок для неї частково слугувала Британська санітарна комісія, створена під час Кримської війни 1853-1856 років, а також висновки британського парламентського звіту, опублікованого після Індійського повстання 1857 року, відомого також як «повстання сипаїв».⁹⁷

Санітарна комісія США, як і багато бюрократичних організацій, розвивалася й зростала поступово. USSC виникла в кризовий час, на початку Громадянської війни. 15 квітня 1861 року, через день після падіння форту Самтер під ударами військ Конфедерацій, президент Авррам Лінкольн закликав 75 тисяч чоловіків придушити повстання. Елізабет Блеквелл та її сестра Емілі, засновниці Нью-Йоркського лазарету для жінок і дітей, окресили план задоволення медичних потреб солдатів Союзу шляхом організації воєнної допомоги та нагляду за корпусом жінок-медсестер, які мали працювати у військових шпиталях. Елізабет була першою жінкою, що здобула

⁹⁵ Там само. С. 91-95.

⁹⁶ Richard, Patricia L. "United States Sanitary Commission." Essential Civil War Curriculum. Virginia Center for Civil War Studies at Virginia Tech, June 2015. С. 1-2.

⁹⁷ The Sanitary Commission of the United States Army: A Succinct Narrative of Its Works and Purposes. New York: Published for the Benefit of the United States Sanitary Commission, 1864.

медичний ступінь у Сполучених Штатах, в була пов'язана з Флоренс Найтінгейл.⁹⁸ Вона та її сестра запросили жінок і чоловіків з елітних родин районів Нью-Йорка на зустріч у Cooper Union. 26 квітня 1861 року там зібралися майже чотири тисячі осіб, які створили Жіночу центральну асоціацію допомоги Нью-Йорка (Woman's Central Relief Association of New York, WCRA). Її цілі включали: “надати організованості та ефективності розпрошеним зусиллям”, що вже здійснювалися; збирати відомості про потреби армії; встановити зв'язки з медичним штабом армії; створити центральний склад шпитальних запасів; а також відкрити бюро для перевірки та реєстрації кандидаток у медсестри.⁹⁹ До ради управління входили дванадцять жінок і дванадцять чоловіків. Остаточна влада належала чоловікам, але жінки посідали помітні позиції.¹⁰⁰

Чоловіки швидко взяли під контроль усю справу. Сестри Блеквелл запросили Генрі Вітні Беллоуза, унітарного священника церкви All Souls у Нью-Йорку, стати одним із організаторів.¹⁰¹ 15 травня Беллоуз разом із нью-йоркськими лікарями Вільямом Голмом Ван Бюреном, Елішею Гаррісом і Джейкобом Гарсеном вирушив до Вашингтона, округ Колумбія, щоб оцінити “управління урядом військово-медичними справами”, формально як представники WCRA. Взявши за зразок британську та французьку санітарні комісії, створені під час Кримської війни (1854-1856), вони назвали нову структуру Санітарною Комісією США (USSC). WCRA стала відділенням і підлеглою структурою USSC, що базувалася у Вашингтоні.¹⁰²

Беллоуз сподівався надати доброчинності національного масштабу й використати наукові досягнення, щоб уникнути спустошень від хвороб, яких зазнала британські та французьку війська під час Кримської війни. Беллоуз не просив юридичних повноважень, але прагнув урядового схвалення, яке дозволило б радитися з Медичним бюро та Військовим департаментом. 9 червня вони отримали офіційний статус від Військового департаменту, а 13 червня 1861 року президент Лінкольн

⁹⁸ Richard, Patricia L. “United States Sanitary Commission.” Essential Civil War Curriculum. Virginia Center for Civil War Studies at Virginia Tech, June 2015. С. 19-29.

⁹⁹ Так само. С. 14-15.

¹⁰⁰ Так само. С. 19-29.

¹⁰¹ Blackwell, Elizabeth. Elizabeth Blackwell Letters, 1850-1884. Rare Book and Manuscript Library, Columbia University.

¹⁰² Richard, Patricia L. “United States Sanitary Commission.” Essential Civil War Curriculum. Virginia Center for Civil War Studies at Virginia Tech, June 2015. С. 30-43.

підписав відповідний наказ. Відтепер заходи допомоги могли мати загальнонаціональний масштаб.¹⁰³

Їм також треба було переконати цивільне населення, що система національної організації під егідою USSC є “найкращим і найбезпечнішим каналом” для їхніх пожертв. Вони обґрунтовували потребу в більш системній організації розповідями про те, що попередні жіночі зусилля призводили до хаосу. По всій Півночі жінки відгукнулися на заклик Лінкольна до формування військ, забезпечуючи місцеві полки їжею, одягом і ковдрами. Як і багато інших, вони вірили, що війна триватиме недовго, тому не організовувалися далі від негайних потреб. Усвідомивши, що потрібні ширші дії, USSC надіслала листа до “Вірних жінок Америки”, переконуючи їх створювати “товариства, присвячені допомозі солдатам”, які мали бути “підзвітні лише центральному агенству”. Мері Лівермор, керівниця Північно-Західної санітарної комісії в Чикаго, згадувала ті перші дні війни, коли “жінки вичищали свої комори й шафи із запасами від консервованих фруктів, горщиків джему та мармеладу, які вони пакували разом з одягом і ковдрами, книжками й канцелярським приладдям, фотографіями та “мішечками комфорту””. Зрештою “багажні вагони швидко переповнилися забродженими солодощами й розбитими горщиками желе, які взагалі не слід було надсилати”. Затримки поїздів призводили до появи “гниючих фруктів і овочів, випічки й тістечок у деморалізованому стані, погано законсервованого м’яса та супів”, усе це “доводилося викидати дорогою. А разом із ними пропадав одяг і папір, просочені шипучими та гнильними сумішами, у які вони були загорнуті”. Ще гірше, як вони стверджували, пакунки часто губилися через постійне переміщення військ.

Олместед і Беллоуз також інспектували військові шпиталі й так само виявили там безлад.¹⁰⁴ Мері Лівермор пояснювала проблему так: “до війни в армії не уснувало такої установи, як Загальний шпиталь”.¹⁰⁵ Усі військові шпиталі були постовими

¹⁰³ Stillé, Charles J. History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866. С. 18-25.

¹⁰⁴ Livermore, Mary A. My Story of the War. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890. С. 120-128.

¹⁰⁵ Livermore, Mary A. My Story of the War. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890. С. 120-128.

шпиталями, а найбільший мав лише сорок ліжок. Не було підготовленого, ефективного медичного персоналу. Не було добре навчених медсестер, кухонь для дієтичного харчування хворих, швидкого постачання належних ліків і засобів для гуманного транспортування хворих і поранених”. Щоб частково виправити ці проблеми, посадовці USSC протягом 1861 року лобіювали Закон про медичну реформу, сподіваючись змінити чинну систему просування хуріргів. Медичного бюро за старшинством, а не за заслугами. Вони прагнули залучити молодших хуріргів, краще обізнаних з останніми медичними досягненнями й менш прив’язаних до армійських прецедентів.¹⁰⁶ Закон було ухвалено, і 16 квітня 1862 року його підписав президент Лінкольн. Генерального хірурга Фінлі замінив кандидат USSC Вільям А. Гаммонд, який розпочав компанію реорганізації Медичного бюро, щоб зробити його більш чутливим до потреб війни й оновити багато медичних практик. За ці дії старші військові лікарі згодом виступили проти Гаммонда та USSC.¹⁰⁷

Керівники USSC передбачали проблеми та ускладнення, які несла ця кампанія, і звернулися до медичного департаменту з пропозицією “доповнити його забезпечення власними запасами”. Тим часом Фредерік Олмстед зібрав флотирію суден, які не використовував квартирмейстерський корпус, очистив їх і перетворив на плавучі шпиталі з ліжками, їжею, медичними припасами та цивільним медичним персоналом. Його флот складався з восьми суден і одного невеликого судна постачання. Одразу після прибуття на півострів проблема хворих стала очевидною. Невеликі струмки й річки, болота й заболочені місцевості створювали “атмосферу джунглів”, що проявлялася у формі хвороб серед солдатів. Соловіки хворіли, серед іншого, на “холеру, малярію, гостру діарею та дизентерію, епідемічний бронхіт, червоний і висипний тиф, гнійні захворювання очей, фурункули й скарлатину”. Коли почалися перші бої, багато медичних офіцерів не хотіли займатися хворими зі своїх полків і намагалися передати їх на санітарні судна, а іноді й просто залишали хворих напризволяще.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Так само. С. 11-22.

¹⁰⁷ Так само. С. 120-128.

¹⁰⁸ Так само. С. 11-22.

Однак USSC ніколи не могла спочивати на лаврах, бо її зростаюча бюрократія почала перешкоджати власним діям.¹⁰⁹ Чутки з'явилася вже в листопаді 1861 року в листі до редактора New York Times. Як пояснює історикиня, Джині Атті, у листі йшлося про “підозри й сумніви” та стверджувалося, що “скрині, наповнені домашніми виробами й надіслані до офісу WCRA в Нью-Йорку, не пересилаються до армії через “брак методу””.¹¹⁰ Керівники USSC проігнорували ці обвинувачення як прості чутки, що не заслуговують відповіді. До вересня 1862 року почали надходити конкретніші звинувачення щодо браку нагляду. Інші стверджували, що солдати ніколи не отримували речей; ще інші звинувачували армію й медичний персонал у крадіжці їжі та вина і споживанні їх для себе.¹¹¹ Або ще гірше - що представники USSC, які мали розподіляти ці припаси, насправді продавали їх солдатам заради прибутку. Мері Лівермор згадувала: “Знову й знову, з непотрібним наголосом і жорстокою частотою, офіцерів, хірургів і смедсестер застерігали записками в ящиках”.¹¹² “Заради Бога, - писала одна жінка, - віддайте ці речі хворим і пораненим, для яких вони надіслані!”. Інша наполягала: “Хірурги й медсестри, руки геть! Ці речі не для вас, а для ваших пацієнтів - наших хворих і поранених хлопців”.¹¹³ Лівермор запевняла читачів, що “у шпиталях було більше чесності й набагато менше крадіжок з боку посадовців, ніж вважалося в народі”.¹¹⁴ Хаос поля бою, можливо, спричиняв втрату ящиків і те, що поранені не отримували речей або допомоги від USSC. Та попри ще шкідливі чутки поширювалися.¹¹⁵

USSC мала десять відділень у великих містах Півночі, зокрема в Нью-Йорку, Бостоні, Філадельфії, Клівленді та Чикаго.¹¹⁶ Ці відділення координували гроші й припаси, що надходили від окремих товариств допомоги солдатам у відповідних

¹⁰⁹ Garrison, Nancy Scripture. *With Courage and Delicacy: Civil War on the Peninsula, Women and the U.S. Sanitary Commission*. Cambridge, MA: Da Capo Press, 1999.

¹¹⁰ Stillé, Charles J. *History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion*. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866. С. 110-128.

¹¹¹ Так само.

¹¹² Livermore, Mary A. *My Story of the War*. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890. С. 120-128.

¹¹³ Так само.

¹¹⁴ Так само.

¹¹⁵ Giesberg, Judith Ann. *Civil War Sisterhood: The U.S. Sanitary Commission and Women's Politics in Transition*. Boston: Northeastern University Press, 2000. С. 70-88.

¹¹⁶ Так само.

регіонах. Кожне з цих відділень мало власний штат офісних працівників, польових агентів та інспекторів. Працівники USSC сортували отримані припаси, маркували їх логотипом USSC і перепаковували - один тип речей у кожную скриню, щоб медичний персонал легко знаходив потрібне, - а потім зберігали їх, доки шпиталі не подавали запит.¹¹⁷ Опис Мері Лівермор про роботу її чиказького відділення дає уявлення про масштаб і складність структури USSC. Вона писала: “Тут ми пакували й відправляли до шпиталів або на поле бою 77 660 пакунків санітарних припасів, грошова вартість яких становила 1 056 192,16 долара.¹¹⁸ Тут писали й відправляли листи десятками тисяч циркуляри - сотнями тисяч, щомісячні бюлетені та звіти. Тут планували відвідування товариств допомоги, поїздки до армії, способи збирання грошей і припасів, системи допомоги родинам солдатів і білим біженцям, “Доми” й “Місця відпочинку” для знедоволених і ослаблених солдатів, а також деталі гігантських санітарних ярмарків”.¹¹⁹

Повернення довіри жінок Півночі набувало різних форм. Чоловіки з USSC відповідали ще більшою бюрократизацією, вважаючи, що більший нагляд зменшить імовірність втрати або незаконного привласнення ящиків. Вони також запросили жінок-делегаток із відділень до Вашингтона, округ Колумбія, на “Жіночу раду”. За словами Чарльза Стіллі, жіночі ради USSC допомагали вдосконалювати організацію, посилювати активність волонтерок і зміцнювати їхню довіру до методів Комісії. Для боротьби з критикою USSC поширювала статистику, свідчення, циркуляри та видавала “The Sanitary Commission Bulletin”, пояснюючи донорам, як використовуються їхні гроші й припаси.¹²⁰

Комісія також наводила приклади своєї реальної допомоги пораненим. Джон Ф. Сеймур після битви під Геттісбергом повідомляв, що USSC забезпечувала поранених їжею, одягом, кофдрами, бинтами та іншими необхідними речами. Санітарний агент Б.Т. Тейлор запевняв донорів, що їхні пожертви доходять до солдатів, а Дж. П. Т.

¹¹⁷ Так само.

¹¹⁸ Livermore, Mary A. *My Story of the War*. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890. С. 120-128.

¹¹⁹ Stillé, Charles J. *History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion*. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866. С. 110-128.

¹²⁰ Так само. С. 125-138.

Інгрем із військових шпиталів у Нешвиллі підкреслював наявність суворої системи підзвітності.¹²¹ Так USSC намагалася спростувати чутки про привласнення пожертв і довести ефективність своєї роботи.¹²²

Попри часткове відновлення довіри, USSC не змогла повністю об'єднати всі добродійні товариства у своїх мережі. Однією з причин була конкуренція з Християнською комісією США, створеною YMCA у листопаді 1861 року для духовної підтримки солдатів. USSC апелювала до релігійних почуттів жінок, використовувала працю безоплатних делегатів і запевняла донорів, що їхні пожертви безпечно дійдуть до солдатів. Це посилювало недовіру до USSC, яка оплачувала роботу своїх агентів і діяла як велика бюрократична структура.¹²³

Водночас USSC досягла значних результатів. Вона сприяла санітарним реформам у війську й шпиталях, поліпшила догляд за пораненими, створила довідник військових шпиталів, підтримала реформу медичної служби, розвивала систему амбулансів, шпитальних поїздів і суден, розвивала систему амбулансів, шпитальних поїздів і суден, заснувала солдатські доми та допомагала ветеранам із пенсійними справами. Її головним історичним значенням стала професіоналізація добродійності: розподіл пожертв почали визначати не самі донори, а спеціальні експертні структури.¹²⁴

¹²¹ Garrison, Nancy Scripture. *With Courage and Delicacy: Civil War on the Peninsula, Women and the U.S. Sanitary Commission*. Cambridge, MA: Da Capo Press, 1999.

¹²² "The Sanitary Commission at Gettysburg." *The Sanitary Commission Bulletin* 1, no. 2, 15 November 1863. - С. 43-47.

¹²³ United States Christian Commission: *Facts, Principles, and Progress*. Philadelphia: C. Sherman, Son & Co., 1863. С. 1-20.

¹²⁴ Stillé, Charles J. *History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion*. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866. С. 500-520.

2.2. Участь жінок у шпигунстві, постачанні та підтримці армій (Північ vs. Південь)

Хоча жінкам у роки Громадянської війни формально дозволялося допомагати арміям Союзу й Конфедерації, солдати та політичні діячі все одно часто ставилися до них зверхньо. Причина цього була досить очевидною: в суспільстві й далі трималося уявлення про жінку як про істоту “тендітну”, “домашню” і нібито далеку від серйозного публічного життя. Але саме така недооцінка в умовах війни дала несподіваний результат. Вона зробила жінок особливо цінними для роздувальної роботи. Якщо чоловік, який ставив забагато запитань або часто з’являвся в різних місцях, міг швидко викликати підозру, то жінка нерідко залишалася поза серйозною увагою. Саме тому жінки виявилися зручними шпигунками і для Союзу, і для Конфедерації.¹²⁵

Шпигунська діяльність була важливою для обох сторін конфлікту. Шпигуни переносили записки, передавали секретні відомості через кордони штатів, збирали інформацію про пересування військ, а інколи навіть працювали в будинках політиків чи інших впливових осіб, щоб дізнаватися потрібні новини і передавати далі. У цьому сенсі жінки мали певну перевагу. На контрольно-пропускних пунктах і в різних підозрілих ситуаціях їх часто просто не сприймали всерйоз. Те, що в повсякденному житті мало б їх обмежувати, під час війни інколи, навпаки, працювало на їхню користь.¹²⁶

Водночас становище жінки-шпигунки було дуже небезпечним. Жінку було відносно легко запідозрити в чомусь негідному вже просто через сам характер її поведінки. Якщо вона часто з’являлася в таборах, багато спілкувалася з військовими, зустрічалася з генералами або приймала чоловіків у незвичний час, цього вже могло вистачити для осуду. Проблема полягала не лише в ризику бути викритою саме як шпигунка. Не менш важливо й те, що саме така поведінка виглядала неприйнятною з погляду моральних норм XIX століття. Тому жінкам, які займалися розвідкою,

¹²⁵ Hall, Richard. *Women on the Civil War Battlefield*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006. С. 70-71.

¹²⁶ Там само. С. 72-73.

доводилося бути дуже обережними не тільки під час передавання інформації, а й у власній поведінці загалом.¹²⁷

Якщо на жінку все ж падала підозра, наслідки могли бути дуже серйозними. Преса й суспільство часто дивилася на таких жінок не просто як на політичних противниць, а як на морально зіпсованих осіб. Їх могли забражати як перелюбниць, брехунок або небезпечних обманщиць. У суспільстві, де від жінки чекали скромності, доброчесності й слухняності, звинувачення у шпигунстві ставало не тільки політичним, а й моральним тавром. Причому таке клеймо могло тягнутися за жінкою ще довго навіть після завершення війни. Саме тому для жінок-шпигунок було життєво важливо приховувати і свою діяльність, і власну роль у воєнних подіях.¹²⁸

Цікаво, що ті самі уявлення про жіночу доброчесність, які загалом звужували можливості жінок, іноді допомагали їм у шпигунській роботі. Поки на жінку ще не падала підозра, вона могла брехати, вводити в оману, розпитувати про військові плани або пояснювати свою присутність у потрібному місці значно легше, ніж це зробив би чоловік. Суспільство просто не очікувало від жінки такого рівня хитрості, політичної активності чи навмисного обману. І саме ця недооцінка часто робила жінок особливо ефективними в розвідці.¹²⁹

Точної кількості жінок-шпигунок, які діяли під час Громадянської війни, сьогодні встановити неможливо. Проте відомо, що багато з них стали помітними постатями вже після війни, коли їхні історії почали поступово виходити на поверхню. Їхня діяльність виявилася важливою не лише з воєнного погляду, а й у ширшому сенсі - як париклад того, що жінки були здатні діяти самостійно, розумно й ризиковано в тих сферах, які суспільство вважало для закритими.¹³⁰

Однією з найважливіших жінок такого типу була Гаррієт Табмен, чия діяльність на користь Союзу сьогодні добре відомо. Для Союзу також дуже показовою постаттю

¹²⁷ Там само. С. 74-75.

¹²⁸ Там само. С. 76-77.

¹²⁹ Там само. С. 78-79.

¹³⁰ Там само. С. 80-81.

була Сара Емма Едмондс, оскільки вона поєднувала в собі одразу кілька ролей - солдата, медсестри й шпигунки. Вона служила під виглядом чоловіка, а згодом знову з'явилася в армії Союзу вже як жінка. На боці Конфедерації однією з найвідоміших шпигунок стала Белл Бойд. Вона почала працювати на користь Півдня ще в сімнадцятирічному віці й, хоча її неоднаразово викривали, усе одно залишалася важливим актором Конфедерації, бо постійно ризикувала собою, передаючи потрібну інформацію.¹³¹

Жінки-шпигунки особливо цікаві тим, що вони ламали гендерні шаблони одразу на кількох рівнях. По-перше, сама їхня участь у війні вже виходила за межі традиційної жіночої ролі. По-друге, їхня конкретна діяльність вимагала того, що в тогочасному суспільстві майже не пов'язували з жінками: хитрості, холодного розрахунку, здатності до обману, самоконтролю і постійної гри ролей. Вони мусили обманювати противника, приховувати власні наміри, передавати відомості й водночас берегти себе від викриття. Усе це показує, що їхня роль не була просто допоміжною. Вона була справді складною, небезпечною і вимагала великої витримки.¹³²

Отже, історії жінок-шпигунок важливі не лише як цікаві епізоди з історії війни. Вони добре показують, як саме воєнний час дозволив окремим жінкам вийти далеко за межі тих ролей, які суспільство вважало для них природними. Через свою діяльність вони не просто допомагали Союзу чи Конфедерації, а й мимоволі розширювали саме уявлення про можливості жінки в XIX столітті.¹³³

Ще однією жінкою, яка певний час успішно приховувала себе серед військ Союзу, була Сара Емма Едмонс. У лавах армії вона взяла чоловіче ім'я - рядових Френк Томпсон. На відміну від більшості інших героїнь цієї роботи, Едмонс народилася не у США, а в канадському Нью-Брансвіку в грудні 1841 року. Вона виросла у фермерській родині: удень працювала в полі разом із батьком і сестрами, а

¹³¹ Там само. С. 82-83.

¹³² Там само. С. 84-85.

¹³³ Там само. С. 86-87.

ввечорі займалася хатньою працею, паралельно навчаючись у початковій школі. Тобто її дитинство і юність загалом були цілком типовими для дівчини того часу: багато праці, дуже мало особливості свободи і наперед більш-менш визначене майбутнє.¹³⁴

Перелом у її житті настав тоді, коли у сімнадцятирічному віці батько вирішив видати її заміж за літнього вдівця. Едмондс категорічно не прийняла такого рішення. Як зазначає Ганслер у біографії *“The Mysterious Private Thompson: The Double Life of Sarah Emma Edmonds, Civil War Soldier”*, вона не хотіла повторювати долю своєї матері та сестер і прямо давала зрозуміти, що шлюб не бачить для себе добрим життєвим варіантом.¹³⁵ Для середини XIX століття така позиція майже немислимою. Сама відмова підкоритися волі батька і небажання прийняти шлюб як єдиний можливий сценарій життя вже означали серйозний виклик патріархальним нормам.

Щоб урятуватися від нав'язаного шлюбу, Едмондс переодяглася в чоловіка і почала працювати продавцем Біблій. Це рішення було сміливим не лише з морального, а й з юридичного погляду, оскільки на територіях Британської імперії перевдягання жінки в чоловіка вважалося незаконним. Вона продавала Біблії в різних районах Нью-Брансвіку та Нової Шотландії і, судячи з усього, досить успішно приховувала свою справжню особу. Саме тоді вона взяла ім'я Френк Томпсон, навчилася копіювати чоловічі манери і загалом настільки вжилася в нову роль, щоб уникнути викриття й водночас унеможливити для батька її пошуки.¹³⁶

У 1860 році Едмонс переїхала до Флінта, штат Мігичан, а вже через місяць після початку війни вступила до Другого Мічиганського піхотного полку. Її так і не викрили ще на етапі вступу, бо, як і у випадку з багатьма іншими новобранцями, повноцінного фізичного огляду просто не проводили. Це ще раз показує, наскільки

¹³⁴ Edmonds, Sarah Emma. *Nurse and Spy in the Union Army*. Hartford, CT: W. S. Williams & Company, 1865. С. 1-12.

¹³⁵ Там само. С. 13-22.

¹³⁶ Там само. С. 23-31.

недосконалим був механізм набору в армію і як саме жінки могли скористатися цією слабкістю системи.¹³⁷

Щодо ролі Едмондс у війні серед істориків існують певні розбіжності. Більшість погоджується з тим, що вона була медсестрою й шпигункою, але не всі визнають її повноцінною солдаткою. Причина полягає в тому, що вона перебувала у складі піхотного полку, через що її часто автоматично сприймають як солдата, хоча фактично її служба на початку була пов'язана передусім із медичною допомогою. Коли Едмондс вступала до армії, вона, схоже, не шукала слави чи пригод. Її мотив був іншим: вона хотіла бути корисною і зрозуміти, як саме може допомогти в тій великій історичній ситуації, яка розгорталася в Америці.¹³⁸

Спочатку вона служила в армії Союзу в тимчасових штатах шпиталях у Вашингтоні, виконуючи обов'язки медбрата. При цьому вона й далі залишалася в чоловічому образі та виступала як рядовий Томпсон, бо викриття мало б для неї дуже серйозні наслідки. Згодом їй запропонували іншу, ще небезпечнішу роль - стати шпигункою на користь Союзу. Це все означало діяти не в тилу, а глибоко на території Конфедерації. Цікаво, що перед такою роботою їй перевіряли на кмітливість і загальну підготовку, але знову ж таки не проводили повноцінного фізичного огляду. Саме тому її легенда збереглася.¹³⁹

Найцікавішим в історії Едмондс є її багаторівневе маскування. Якщо в армії Союзу її сприймали як чоловіка, то на територію Конфедерації вона проникала вже в зовсім іншому образі - перевдягалася в так званого “контрабандного” раба, тобто затемнювала шкіру, надягала вовняну перуку й постала як чорношкірий чоловік. Із сучасного погляду такий blackface виглядає очевидно неприйнятним і расистським, але в XIX столітті подібні речі сприймалися інакше, багато в чому через глибоко вкорінений расизм і дегуманізацію чорношкірих американців. Едмондс доповнила

¹³⁷ Там само. С. 32-40.

¹³⁸ Там само. С. 41-48.

¹³⁹ Там само. С. 49-60.

це маскування, опанувавши південний діалект і взявши нове ім'я - Кафф. Під цим образом вона змогла проникнути в табори так званих *contraband* на Півдні.¹⁴⁰

Після цього вона дісталася Річмонда, і її маскування подіяло настільки переконливо, що навколишні сприймали її вже не як жінку і навіть не як білошкірого чоловіка в Конфедерації. Її поставили працювати разом з іншими рабами, і саме так вона безпосередньо побачила різницю між становищем білих і чорних: наприклад, пайки в таборах чорношкірих були меншими, ніж у білих військах. Її робота в чищенні зброї, упорядковуванні ресурсів і забезпеченні офіцерів потрібними речами. Частково це нагадувало ту працю, яку часто виконували жінки в таборах, але, оскільки її вважали чоловіком, їй доручали важку фізичну роботу - наприклад, носити вантажі по табору. І саме завдяки цьому образу вона могла доволі легко збирати інформацію: командири просто не сприймали її як людину, здатну становити загрозу, а тому менше зважали на її присутність.¹⁴¹

Перевернувши до своїх, Едмондс уже наступного дня опинилася в ситуації, коли конфедерати рушили на табір Союзу, і їй доручили одразу кілька завдань: вийти на передову з мушкетом, передавати накази генералам і допомагати переносити поранених до медичних наметів. Це дуже показовий епізод. Якби її викрили як жінку, більшість солдатів і офіцерів, напевно, сприймали б це як щось шокує. Але в реальності вона успішно виконувала всі накази просто в самому хаосі битви під Йорктауном. Таким чином Едмондс ще раз на практиці спростувала поширену думку про жіночу слабкість і непридатність до воєнної служби.¹⁴²

Після Йорктауна вона знову змінила образ і вдруге проникла на територію Конфедерації - цього разу як ірландська мандрівна торговка, яка рухалася слідом за армією і продавала їжу. Це маскування було зовсім іншим за характером, але так само ефективним. Під цим виглядом вона потрапила до штабу, де шукала майора Маккі, щоб передати далі певну дезінформацію та спрямувати його людей у потрібний

¹⁴⁰ Там само. С. 61-75.

¹⁴¹ Там само. С. 76-88.

¹⁴² Там само. С. 89-100.

будинку. Саме тоді вона записала дуже важливе зізнання:” Я справді почувалася підло, і вперше відтоді, як діяла як шпигун, зневажала себе за сам вчинок, який збиралася здійснити”.¹⁴³

Цей момент особливо цікавий тим, що показує Едмондс не як беземоційну героїню, а як живу людину з внутрішніми сумнуваннями. Вона вже встигла завоювати цю довіру конфедератів у таборі, і тому їй було важко використати цю довіру проти них. Але, з іншого боку, саме в цьому й полягала справжня шпигунська робота: діяти всупереч особистому дискомфорту і залишатися вірною своїй справі та стороні. Пізніше її сумніви зникли, коли вона знову почула прокльони на адресу Союзу. Тому цей епізод, не свідчить про слабкість, а радше навпаки - про силу характеру, бо Едмондс змогла пройти через моральний дискомфорт і все одно виконати завдання.¹⁴⁴

Зрештою вона передала подібну інформацію назад до армії Союзу, а потім узяла відпустку, щоб повернутися до шпиталю як медсестра. Через це особу рядового Томпсона в документах позначили як дезертира. Після цього Едмондс уже повернулася до Союзу під власним ім'ям і залишалася в цій ролі до 1863 року, коли вийшла заміж за Лайнуса Г. Сілі.¹⁴⁵

Після війни вона опублікувала автобіографію “*Nurse and Spy in the Union Army: The Adventures and Experiences of a Woman in Hospitals, Camps, and Battle-Fields*”, де виклала свій військовий досвід.¹⁴⁶ Її історія є дуже важливою для цієї теми, бо Едмондс кинула виклик гендерним нормам не в якомусь одному епізоді, а фактично протягом усього свого військового шляху. Вона почала з того, що відмовилася прийняти нав'язаний шлюб, потім створила собі чоловічу ідентичність, вступала до армії, діяла як медпрацівниця й шпигунка та неодноразово проникала на територію Конфедерації, так і не будучи викритою.

¹⁴³ Там само. С. 101-115.

¹⁴⁴ Там само. С. 116-124.

¹⁴⁵ Там само. С. 125-135.

¹⁴⁶ Там само. С. 136-150.

Навіть тоді, коли вона працювала вже в образі ірландської торговки, вона продовжувала діяти всупереч звичиним уявленням про жіночу роль. Вона не просто допомагала армії - вона ризикувала, обманювала, передавала інформацію і виконувала завдання, які суспільство XIX століття точно не пов'язувало з жінками. Саме тому шлях Едмондс можна вважати одним із найкрасивіших прикладів того, як війна відкрила для окремих жінок простір, де вони змогли вийти далеко за межі традиційної моделі жіночої поведінки.¹⁴⁷

Однією з найвідоміших шпигунок Конфедерації була Марі Ізабелла "Белл" Бойд. Вона народилася 9 травня 1844 року в Мартінсбурзі, штат Вірджинія. Бойд походила із заможної родини підприємців і здобула освіту в Балтиморі, в Маунт-Вашингтонському коледжі для юних леді. Як у випадку з Веласкес, для Белл дуже важливим було почуття відданості своїй родині, своєму штату і загалом тому південному середовищі, з якого вона вийшла. Вона з гордістю писала про свого батька і загалом дуже високо оцінювала суспільство Вірджинії, до якого належала.¹⁴⁸

Коли почалася війна, Бойд повернулася до родинного дому у Вірджинії, а багато її родичів стали на бік Конфедерації. Спочатку вона залишалася вдома разом із сім'єю, але дуже швидко війна буквально ввійшла в її повсякденне життя. Одного разу до будинку Бойд прийшли солдати Союзу, які були напідпитку і дізналися, що в її кімнаті висить символіка Конфедерації. Вона намагалася підняти прапор Союзу над її будинком, однак усе тим, що сімнадцятирічна Белл Бойд застрелила одного з них. Попри серйозність цього вчинку, її не заарештували, оскільки командир визнав її дії виправданими.¹⁴⁹

Сам по собі цей випадок уже робить Бойд незвичною постаттю для свого часу. Агресивний захист дому, готовність стріляти у ворога, рішучість діяти без вагань - усе це в тогочасному суспільстві зазвичай пов'язували з чоловіками, яких вважали природними захисниками родини. Від жінки чекали зовсім іншого: тиші, стриманості,

¹⁴⁷ Там само. 151-165.

¹⁴⁸ Boyd, Belle. *Belle Boyd in Camp and Prison*. Vol. 1. London: Saunders, Otley, and Co., 1865. С. 1-18.

¹⁴⁹ Там само. С. 19-28.

покірності і турботи про побут. Бойд же вийшла далеко за межі такої ролі. Вона не просто захистила свій дім, а й показала, що не збирається поводитися так, як від неї чекає суспільство. Саме від цього моменту за нею почав закріплюватися образ жінки, яка не підкоряється звичним правилам.¹⁵⁰

Після цього інциденту Бойд почала допомагати конфедератам у своєму раціоні, доглядала поранених і водночас прислухалася до розмов солдатів Союзу, намагаючись вихопити з них важливі відомості. Поступово вона перейшла до серйознішої роботи й почала передавати листування між генералами Конфедерації через лінії фронту. Особливо цікавим є те, як саме вона діяла. Бойд свідомо використовувала образ тендентної, слухняної жінки собі на користь. Вона сама писала: “Я грала свою роль покірності настільки граційно, наскільки могла; бо там, де опір неможливий, переможеному все ще залишається право здатися з гідністю”.¹⁵¹

Це, один із найцікавіших моментів у її історії. Бойд не просто порушувала гендерні норми - вона ще й дуже вміло ними користувалася. Вона добре розуміла, що відкритий спротив зробив би її підозрілою в очах солдатів Союзу. Натомість, якщо поводитися як “правильна жінка” - скромно, м’яко, безтурботно, - можна притупити пильність чоловіків і отримати значно більше свободи для дій. Саме так їй вдалося наприклад, підслухати військову раду за участю генерала Шилдса, занотувати головні моменти наради, а потім особисто відвезти цю інформацію до полковника Ешбі з армії Конфедерації.¹⁵²

Саме завдяки таким епізодам Бойд і стала настільки відомою в історії війни. Вона вміла проходити блокпости, обманювати охорону, фліртувати із солдатами або просто вдавати легковажність і безпечність настільки переконливо, що її відпускали, навіть не перевірявши як слід. У результаті солдати Союзу фактично самі допомагали їй виконувати шпигунську місію. Це дуже показовий приклад того, як жінка могла обернути суспільні стереотипи на свою користь. Бойд навмисно розігрувала саме ту

¹⁵⁰ Там само. С. 29-35.

¹⁵¹ Там само. С. 36-50.

¹⁵² Там само. С. 51-64.

поведінку, якої від жінки і чекали в XIX столітті, але використовувала її вже як інструмент розвідки.¹⁵³

Вона продовжувала працювати кур'єркою для Конфедерації, ховаючи листи та пакунки у своєму одязі, а також використовуючи для перевезення повідомлень чорних слуг, яких солдати Союзу зазвичай навіть в долині Шенандоа її вже добре пам'ятають, і навіть мала серед них прізвисько “бунтівна шпигунка”. Але це її не зупиняло. Вона була настільки впевнена у власному вмінні проходити через ворожі лінії, що продовжувала місію, спираючись і на власну сміливість, і на ту недооцінку, з якою до неї ставився противник.¹⁵⁴

Ще до того, як її зрештою схопили й ув'язнили, вона встигла втекти та доставити важливу кореспонденцію про пересування одного з полків. Ця інформація була настільки значущою, що допомогла не допустити знищення навколишньої інфраструктури силами Союзу. У своїх мемуарах Бойд описує, як фактично опинилася в самому епіцентрі сутички між військами Союзу й Конфедерації біля шпиталю. По ній стріляли, але вона все одно продовжувала рухатися вперед, пояснюючи це так: її тримали на ногах “Надія, страх, любов до життя і рішучість служити своїй країні до кінця”.¹⁵⁵

Цей уривок добре показує, що Бойд мала саме ті риси, які в її час зазвичай вважали суто чоловічими: хоробрість, твердість характеру, готовність ризикувати собою і сильний патріотизм. Більше того, її діяльність дуже високо оцінювали й самі конфедерати. Вона отримала листа від Джексона, у якому той окремо відзначав її хоробрість і службу на користь Конфедерації. Навіть генерал Бенкс, який був її противником, говорив, що Бойд є однією з найвідважніших людей у Вірджинії і що конфедерати гостро відчують її відсутність.¹⁵⁶

¹⁵³ Там само. С. 65-78.

¹⁵⁴ Там само. С. 79-96.

¹⁵⁵ Там само. С. 97-110.

¹⁵⁶ Там само. С. 111-124.

Такі оцінки дуже промовисті. Вони показують, що для військових високого рівня її стать уже переставала бути головним фактором. Насамперед вони бачили в ній ефективну шпигунку, а вже потім - жінку. І це, мабуть, найкраще доводить, наскільки сильно Бойд руйнувала звичний образ жінки як істоти, яку треба тільки оберігати. Її приклад показував, що все це були не природні істини, а лише соціальні уявлення, які війна дуже швидко почала розхитувати.¹⁵⁷

Бойд продовжувала шпигунську діяльність фактично до завершення війни, поки зрештою за свою службу не була заслана до Канади. Пізніше вона возз'єдналася зі своїм нареченим у Лондоні, де вони одружилися, а згодом вона написала власну асобіографію. Як і в інших подібних випадках, публікація спогадів стала важливою не лише для збереження особистої історії, а й для формування ширшого уявлення про роль жінок у війні.¹⁵⁸

Якщо подивитися на історії Бойд і Едмондс разом, стає зрозуміло, наскільки складною і ризикованою була діяльність жінок-шпигунок у роки Громадянської війни. Вони ламали звичні уявлення про жіночу поведінку не тільки тим, що взагалі брали участь у війні, а й тим, що сама їхня роль вимагала обману, хитрості, маневрування і подвійної гри. Від жінок чекали чесності, моральної чистоти й відкритості, але в розвідувальній діяльності їм доводилося діяти прямо протилежно - вводити в оману, приховувати наміри й брехати заради виконання завдання.¹⁵⁹

Едмондс прагнула вирватися з тієї моделі життя, яку суспільство нав'язувало жінці, і служила країні, громадянкою якої взагалі не була від народження. Бойд, своєю чергою, порушила не лише загальні жіночі норми, а й уявлення про те, якою має бути заможна південна жінка. Вона відмовилася від пасивної ролі, якої від неї чекали, і свідомо обрала небезпечну службу на користь Конфедерації. Їхня діяльність справді кидали виклик гендерним ролям XIX століття, а їхні мемуари й опубліковані

¹⁵⁷ Там само. С. 125-140.

¹⁵⁸ Там само. С. 141-160.

¹⁵⁹ Hall, Richard. *Women on the Civil War Battlefield*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006. С. 95-102.

свідчення значно посприяли тому, щоб зруйнувати образ жінки як виключно тендітної й беззахисної істоти.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Так само. С. 95-102.

2.3. Жінки-солдати у війську Союзу й Конфедерації

Проте було б помилкою говорити, що жіноча активність у цей період просто зникла або повністю зупинилася. Насправді вона радше змінила свою форму. Те, що раніше могло виявлятися в участі у громадянських кампаніях або в обговоренні прав жінок, в умовах війни перейшло в практичну діяльність, безпосередньо пов'язану з воєнними потребами. Іншими словами, жіноча активність не зникла, а перейшла в іншу площину. І саме ця обставина є дуже важливою для розуміння ролі жінок у роки Громадянської війни.¹⁶¹

Участь у воєнних подіях виводила жінок за межі звичних образів дружини, матері або берегині дому. Вони опинялися в середовищі, яке в XIX столітті вважалося безумовно чоловічим, і саме факт цієї присутності підривав уявлення про жінку як про істоту слабку, крихку і нібито нездатну до серйозних випробувань. Особливо це стосується тих випадків, коли жінки не просто перебували поруч із армією, а виконували справді важливі обов'язки в арміях Союзу та Конфедерації.¹⁶²

Сьогодні багатьом людям може здаватися майже неймовірним, що під час Громадянської війни жінки перевдягалися в чоловіків і служили в армії як звичайні солдати. Проте для XIX століття сам по собі цей образ не був чимось абсолютно чужим. У праці Блантон і Кук *"They Fought like Demons: Women Soldiers in the American Civil War"* зазначається, що постаті жінок-солдатів і жінок-морячок регулярно з'являлися у вікторіанських баладах, поезії та інших формах мистецтва.¹⁶³ Отже, культурна уява вже знала подібний тип героїні. Більше того, такі образи частково спиралися і на реальних жінок попередніх епох, наприклад на Каталіну де Ераусо, яку пов'язують із завоюванням Нового Світу.¹⁶⁴¹⁶⁵

Проте між літературним або історичним образом жінки-воїна і реальною жінкою у вікторіанській Америці існувала велика різниця. У художніх текстах така постать могла викликати цікавість, подив або навіть захоплення, але в повсякденному

¹⁶¹ Hall, Richard. *Women on the Civil War Battlefield*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006. С. 21-28.

¹⁶² Так само. С. 37-43.

¹⁶³ Blanton, DeAnne; Cook, Lauren M. *They Fought Like Demons: Women Soldiers in the American Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2002. С. 1-18.

¹⁶⁴ Так само.

¹⁶⁵ Righthand, Jess. "The Women Who Fought in the Civil War." Smithsonian Institution, 7 April 2011.

житті вона явно не вкладалася в тогочасній сфері, а не на війні. Саме тому жінкам офіційно не дозволялося вступати до армії ні на боці Конфедерації, ні на боці Союзу. Якщо, вони все ж таки хотіли служити, фактично єдиним реальним способом було видавати себе за чоловіка.¹⁶⁶

Цікаво, що зробити це виявлялося не так уже й складно. На перший погляд може здатися, що жінку мали б швидко викрити ще під час вступу до війська. Але на практиці ситуація була іншою. І в Конфедерації, і в Союзі формально існувала вимога проходити медичний огляд перед зарахуванням до полку. Проте, як показують дослідження, ці огляди часто були надзвичайно поверхневими. Насправді перевіряли лише зріст, кількість зубів і те, чи може новобранець натискати пальцем на спусковий гачок. Повноцінного обстеження майже ніколи не проводили. Причина цього була доволі проста: обидві армії гостро потребували людей, тому брали майже всіх, хто бодай приблизно відповідав мінімальним вимогам. Від служби зазвичай звільняли лише тих, у кого були очевидні фізичні вади, наприклад сліпота або тяжке каліцтво.¹⁶⁷

Причини, з яких жінки йшли до війська, були дуже різними. У цьому сенсі вони майже не відрізнялися від чоловіків. Одними керував патріотизм і бажання допомогти Союзу або Конфедерації. Інші вступали до армії, бо хотіли бути поруч із чоловіком, братом, коханим чи іншим близьком родичем. Для когось це була жага пригод, для когось - можливість отримувати платню, харчування, одяг та інші переваги, які давала військова служба. Отже, мотиви були різними, і це ще раз показує, що жінки були не випадковим винятком, а повноцінними учасницями історичного процесу.¹⁶⁸

Однак, на відміну від чоловіків, для них сама служба була пов'язана з постійною небезпекою викриття. Якщо жінка вже потрапляла до війська, їй доводилося щодня контролювати власну поведінку, зовнішність і манери. Декому вдавалося приховувати свою стать протягом усього періоду служби. Але були й ті, кого викривали - у шпиталі після поранення, у полоні, під час хвороби або навіть уже

¹⁶⁶ Blanton, DeAnne; Cook, Lauren M. They Fought Like Demons: Women Soldiers in the American Civil War. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2002. С. 19-25.

¹⁶⁷ Так само. С. 26-35.

¹⁶⁸ Так само. С. 43-55.

після смерті на полі бою. Інколи підставою для викриття ставали пологи, фізичний стан або просто риси поведінки, які здавалися оточенню “занадто жіночими”. Саме тому жінки-солдати мусили бути надзвичайно обережними: недостатньо було просто одягнути чоловічу форму, потрібно було ще й переконливо триматися в чоловічій соціальній ролі.¹⁶⁹

Саме через це сьогодні дуже складно встановити точну кількість жінок, які служили як солдати під час Громадянської війни. Багато з них так і не були викриті, а отже, не потрапили до офіційних списків або історичних документів як жінки. Тому оцінки істориків досі різняться. Деякі дослідники припускають, що таких жінок було приблизно чотириста. Інші називають значно більші цифри - щонайменше тисячу, і саме такої позиції, зокрема, дотримувався Голл. Точне число, можливо, ніколи не буде встановлене. Але навіть якщо йдеться не про тисячі, а лише про сотні, сам факт залишається важливим: жінки справді брали участь у Громадянській війні як солдати і на боці Союзу, і на боці Конфедерації.¹⁷⁰

Для істориків особливо цинним є те, що частина цих жінок залишила по собі спогади, листи чи інші свідчення. В інших випадках потрібну інформацію зберегли їхні родини. Саме завдяки таким матеріалам сьогодні можна краще зрозуміти не лиш сам факт їхньої участі, а й те, як вони сприймали свою службу, що ними керувало і з якими труднощами їм доводилося стикатися. У своїй роботі я окремо звертаюся до двох жінок - Лорети Жанети Веласкес та Сари Розетти Вейкмен. Їхній досвід цікавий тим, що був дуже різним, але в обох випадках сама участь у війні означало вихід за межі тих ролей, які суспільство відводило жінкам у XIX столітті.¹⁷¹

Насамперед, історія жінок-солдатів особливо виразно показує, наскільки усовними були гендерні межі, які суспільство вважало природними й непорушними. Якщо жінка могла успішно служити в армії поряд із чоловіками, виконувати ті самі обов'язки, переносити ті самі труднощі й при цьому не бути відразу викритою, то вже сам цей факт становить під сумнів старі уявлення про нібито “природну” нездатність

¹⁶⁹ Так само. С. 56-64.

¹⁷⁰ Так само. С. 75-88.

¹⁷¹ Так само. С. 89-97.

жінок до військової служби. Саме тому досвід жінок-солдатів є одним із найпереконливіших прикладів того, як Громадянська війна дала жінкам можливість вийти за межі традиційної гендерної ролі.¹⁷²

Однією з найвідоміших жінок, які взяли участь у Громадянській війні під чоловічим ім'ям, була Лорета Жанета Веласкес. Її постать і сьогодні лишається предметом суперечок серед істориків. Насамперед дискусія точиться навколо того, наскільки правдивими можна вважати події, викладені в її мемуарах *“The Woman in Battle: A Narrative of the Exploits, Adventures and Travels of Madame Loreta Janeta Velazquez”*.¹⁷³ Частина дослідників, зокрема Голл, вважала її розповідь занадто прикрашеною, схильною до перебільшень і самовихваляння. Водночас Блантон і Кук звертали увагу на те, що значна частина її мемуарів усе ж підтверджується джерелами того часу. Подібна недовіра виникала не лише щодо самої Веласкес. Із такою проблемою стикалися й інші жінки, які після війни намагалися розповісти про свій досвід на фронті. Багатьом чоловікам було просто важко повірити, що жінки справді могли пережити і зробити все те, про що писали у своїх спогадах. Через це жіночий воєнний досвід часто викликав сумніви навіть тоді, коли вже був зафіксований у письмовій формі.¹⁷⁴

На відміну від багатьох інших жінок, Веласкес ще змалку мріяла саме про військову славу. Її захоплювали жінки, які брали участь у бойових діях, - такі як Каталіна де Ераусо й Аполонія Ягелло, але найбільше вона захоплювалася Жанною д'Арк. Для неї Жанна була не просто героїнею минулого, а прикладом сильної жінки-воїтельки, яку вона щиро хотіла наслідувати. Веласкес прямо писала, що прагнула повторити її “славні діяння”. Уже це багато про що говорить: із юних років вона не дуже вкладалася в той зразок жіночої поведінки, який суспільство вважало нормальним і бажаним.¹⁷⁵

¹⁷² Там само. С. 98-110.

¹⁷³ Velazquez, Loreta Janeta. *The Woman in Battle: A Narrative of the Exploits, Adventures and Travels of Madame Loreta Janeta Velazquez, Otherwise Known as Lieutenant Harry T. Buford, Confederate States Army*. Edited by C. J. Worthington. Hartford: T. Belknap, 1876. С. 606.

¹⁷⁴ Там само. С. 1-12.

¹⁷⁵ Там само. С. 25-35.

На цьому вона не зупинилася. Після того як її чоловік вирушив на службу, Веласкес почала сама планувати вступ до лав Конфедерації. У цей момент вона вже діяла не як жінка, яка просто підтримує чоловіка або йде слідом за його вибором, а як людина з власною волею, своїми переконаннями і власним планом дій. Вона хотіла служити не тому, що цього хотів би хтось інший, а тому, що сама вважала це своїм обов'язком перед Техасом і Конфедерацією. Її поведінка тут уже явно виходило за межі ролі “покірної дружини”.¹⁷⁶

По дорозі до Нового Орлеана вона ще ретельніше продумала своє маскування. Веласкес спеціально підбила мундир, щоб надати фігурі більш м'язистого вигляду, купила тонкі дротяні сітки для перетягування торса і використовувала пояс, щоб скоригувати силует. Цікаво, що голос додатково приховувати їй майже не довелося: багато солдатів того часу були настільки молодими, що ще не мали виразно низького чоловічого голосу. Тоді вона взяла собі ім'я Гаррі Т. Б'юфорд і вирішила, що готова до справжнього вступу в армію. На відміну від деяких інших жінок-солдатів, її маскування виявилось справді вдалим.¹⁷⁷

Служба вона почала під командуванням бригадного генерала Бонома, який відгукувався про неї як про людину, яку “добре мати поруч, коли починається бій”. Ще до великої битви вона вже брала участь у дрібних сутичках із силами Союзу, до великої битви вона вже брала участь у дрібних сутичках із силами Союзу, де стріляла, обороняла позиції й фактично виконувала всі обов'язки звичайного солдата. Але справжнім випробуванням для неї стала саме велика битва. Веласкес дуже хотіла довести, що вона не просто випадкова учасниця армії, а справжня бойова солдатка. Їй було важливо, щоб її сприймали серйозно.¹⁷⁸

У битві при Булл-Рані Веласкес, за її власними словами, виявила навіть більше рішучості, ніж деякі чоловіки з її полку. Вона писала, що майже не відчувала страху і навіть бажала хоч трохи його відчути - хоча б для того, щоб краще зрозуміти інших. Під час бою, коли частини Конфедерації маневрували, а ситуація залишалася

¹⁷⁶ Там само. С. 66-78.

¹⁷⁷ Там само. С. 129-140.

¹⁷⁸ Там само. С. 151-163.

напруженою і кривавою, Веласкес не зламалася. Навпаки, вона відчувала піднесення від самої участі в битві. У своїй автобіографії вона прямо зазначала, що всі ризики, на які вона пішла заради того, щоб потрапити на поле бою, були виправданими, бо вона нарешті стала “дійовою особою” війни. Уже сам цей епізод руйнував стереотип про жінку як про істоту, непридатну до насильства, крові й бойового хаосу.¹⁷⁹

Її рішучість проявилася і в наступній великій сутичці - при Боллс-Блаффі. Там Веласкес, за власним описом, узяла на себе керування ротою після загибелі командирів і змогла втримати людей від паніки в найкритичніший момент бою. Після цієї битви генерал Еванс настільки високо оцінив її дії, що поставив її на чолі роти. Якщо вірити цьому свідченню, то Веласкес не просто воювала, а й фактично виконувала лідерські функції - і це в умовах, коли для жінки навіть сама присутність у війську вважалася неприйнятною. Таким чином вона порушила відразу кілька норм: не підкорилася чоловікові, самотійно вступила до армії, воювала проти солдатів Союзу і навіть командувала людьми в бою.¹⁸⁰

У підсумку постать Веласкес є надзвичайно показовою для цієї теми. Вона довела, що жінка може не лише потрапити до війська, а й бути в ньому ефективною, витривалою, сміливою й авторитетною. Вона виявила якості, які в середині XIX століття вважалися суто чоловічими, а подекуди навіть перевершувала чоловіків, поруч із якими служила. Її досвід важливий не тільки як незвична біографія, а і як доказ того, що жінки справді були присутні в арміях і Конфедерації, і Союзу та що вони так само могли воювати, приймати рішення і витримувати тягар війни. Саме тому історія Веласкес займає важливе місце в розмові про те, як Громадянська війна дозволила окремим жінкам вийти далеко за межі традиційної гендерної ролі.¹⁸¹

Ще однією жінкою, яка служила в армії Союзу під виглядом чоловіка була Сара Розетта Вейкман.¹⁸² Вона народилася в Афтоні, штат Нью-Йорк, була найстаршою з

¹⁷⁹ Там само. С. 164-175.

¹⁸⁰ Так само. С. 186-200.

¹⁸¹ Так само. С. 216-230.

¹⁸² Wakeman, Sarah Rosetta; Burgess, Lauren Cook, ed. *An Uncommon Soldier: The Civil War Letters of Sarah Rosetta Wakeman, Alias Private Lyons Wakeman, 153rd Regiment, New York State Volunteers, 1862-1864*. Pasadena, MD: Minerva Center, 1994. С. 1-10.

восьми дітей у родині, здобула освіту й, як і багато дівчат її часу, з ранніх років була залучена до домашньої праці. Проте її життєві обставини склалися так, що звичний для жінки шлях - залишатися вдома, а згодом вийти заміж - навряд чи здавався їй справді добрим майбутнім. Її батько загруз у боргах, і сама Вейкман писала, що через це вона фактично “не мала жодних шлюбних перспектив”. Уже сама ця деталь багато пояснює. Вона жила в суспільстві, де становище жінки великою мірою залежало від родини, доброї репутації та можливості вдало одружитися.¹⁸³

Тому Вейкмен досить рано зрозуміла річ, яка для неї, очевидно, була абсолютно практичною: чоловіча праця оплачувалася краще. А отже, якщо вона хотіла реально допомогти своїй сім'ї, доводилося шукати шлях, який не вважався нормальним для жінки. Саме тому вона вирішила перевдягнутися в чоловіка, поїхати в бік Бінгемтона і заробляти гроші, які можна було б надсилати додому. Родині вона пояснювала свій від'їзд цілком прагматично: поза Афтоном у неї буде більше шансів знайти роботу і краще заробляти. Уже цим рішенням Вейкмен серйозно відхилилася від того, що вважалося звичайним для жінки її віку. Від неї чекали б зовсім іншого: що вона залишиться вдома, працюватиме в межах господарства, а потім перейде під владу чоловіка через шлюб. Натомість вона свідомо вийшла з-під патріархальної опіки батька і почала жити самостійно.¹⁸⁴

Працюючи на каналі, Вейкмен згодом отримала пропозицію вступити до 153-го Нью-Йорського полку, де новобранцям обіцяли виплату в 152 долари. На відміну від Веласкес, яка значною мірою шукала пригод і військової слави, Вейкмен мала набагато прозаїчніший і, мабуть, навіть зрозуміліший у соціальному плані мотив: вона хотіла забезпечити родину грошима й допомогти батькові вибратися з боргів. Саме з цієї причини вона вступила до полку, а потім була відправлена до Вашингтона, де й почалася її служба в армії Союзу.¹⁸⁵

Цікавим є й те, що в самій армії ніхто не знав про маскування, тоді як родина була повністю в курсі ситуації. Більше того, саме сім'я отримувала гроші, які вона

¹⁸³ Так само.

¹⁸⁴ Так само. С. 11-19.

¹⁸⁵ Так само. С. 29-38.

надсилала зі служби. Якщо порівнювати її з іншими жінками-солдатами, то це справді нетипова ситуація, адже багато хто з них приховував правду майже від усіх, щоб не бути викритою. Під час служби Вейкмен постійно писала додому, питала, чи дійшли гроші, і розповідала про підготовку полку до воєнних дій - про накази до маршу, зброю та загальний стан справ. У своїх листах вона писала, що досить спокійно ставиться до того, що незабаром піде на війну, і не надто хвилюється за власну долю.¹⁸⁶

Хоча Вейкмен детально не пояснює, що саме її приваблювало в армії, з її листів зрозуміло: насамперед - свобода. Живучи як чоловік, вона позбулася залежності від батька, домашньої праці та необхідності шукати порятунку лише в шлюбі. Водночас отримала фінансову самостійність. У листі до батьків вона прямо писала, що не хоче повертатися додому і найкраще почувалася саме після того, як поїхала на фронт. Ця фраза свідчить, що війна дала їй рівень незалежності, майже недосяжний для жінки її часу в звичайному житті.¹⁸⁷

Одним з останніх листів Вейкмен до родини датується 1864 роком, уже після битви при Плезант-Гіллі в Луїзіані. У ньому вона описувала докладно свою участь у бою і те, що сталося з людьми з її роти. Саме ця кампанія стала для неї останньою. Підрозділ рухався Півднем, багато солдатів хворіли й помирали, і Вейкмен також опинилася серед них. Спочатку її поклали до шпиталю 153-го полку зі скаргами на хронічну діарею, а потім перевели до Центрального військового шпиталю США в Новому Орлеані, де вона перебувала близько місяця і 19 червня 1864 року померла.¹⁸⁸

Особливо вражає те, що навіть після шпиталізації її особу як жінки так і не було офіційно викрито - або, принаймні, не залишилося жодного зафіксованого підтвердження цього. Вона була похована під іменем "Лайонс Вейкмен". Тобто її маскуванню виявилось настільки успішним, що навіть смерть не зруйнувала створений нею чоловічий образ у військовій документації.¹⁸⁹

Хоча Вейкмен, імовірно, не ставила собі за мету свідомо боротися з гендерними нормами чи змінювати суспільні уявлення про жінок, саме таким і став одним із

¹⁸⁶ Так само. С. 39-47.

¹⁸⁷ Так само. С. 76-84.

¹⁸⁸ Так само. С. 93-103.

¹⁸⁹ Так само. С. 104-114.

наслідків її історії. Після виявлення її листів стало очевидно, що жінка могла пройти шлях солдата Союзу майже до самого кінця, виконуючи ті самі обов'язки, що й чоловіки, і так і не бути розкритою. Більше того, її приклад показує, що вона була не єдиною: у 153-му полку, окрім неї, служила ще й Дженні Гонжерс. Отже, Вейкмен була частиною значно ширшого, хоч і прихованого явища.¹⁹⁰

Якщо порівнювати Вейкмен із Веласкес, то особливо добре видно, наскільки різними могли бути мотиви жінок-солдатів. Веласкес ішла до війни за пригодами, за ідеєю слави і через внутрішній потяг до військового життя. Вейкмен же, навпаки, прийшла до армії насамперед через економічну необхідність і бажання допомогти своїй родині. Але в обох випадках результат виявився подібним: і Веласкес, і Вейкмен, навіть не ставлячи собі такої мети, порушили самі уявлення про те, що означало бути жінкою у ХІХ столітті.¹⁹¹

Жодну з них так і не викрили під час служби, хоча наслідки могли бути дуже серйозними - від публічного осуду й вигнання до значно суворіших покарань. Веласкес із юності мріяла про воєнну славу, а Вейкмен шукала шлях до фінансової незалежності й можливість підтримати родину. Одна прагнула пригод, інша - заробітку, але обох об'єднувало головне: вони довели, що жінки - це набагато більше, ніж той набір рис, який їм приписувало чоловіче суспільство. Їхні листи, мемуари і збережені свідчення про службу допомогли історикам побачити просту, але дуже важливу річ: жінки були здатні витримувати ті самі випробування, що й чоловіки, і брати участь у війні не менш гідно.¹⁹²

¹⁹⁰ Так само. С. 115-125.

¹⁹¹ Blanton, DeAnne; Cook, Lauren M. *They Fought Like Demons: Women Soldiers in the American Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2002. С. 111-125.

¹⁹² Так само.

РОЗДІЛ 3. Політичні та соціальні трансформації жіночого питання під час Громадянської війни (1861–1865 рр.)

3.1. Women's Loyal National League та кампанія за аболіцію

Формування руху за жіноче виборче право було тривалим процесом. У ранній історії США жінки, а також окремі чоловіки-реформатори, неоднаразово порушували питання ширших прав, суспільного визначення та справедливішого становища жінок. Жіноча самоорганізація не була новим явищем: жінки створювали об'єднання для досягнення релігійних, юлагодійних, морально-реформаторських і соціальних цілей. Однак власне суфражистський рух не сформувався автоматично внаслідок об'єднання вже наявних жіночих організацій навколо вимоги виборчого права. Значною мірою його становлення було пов'язане з досвідом участі жінок в антирабовласницькому русі, де в процесі громадської діяльності поступово зростало усвідомлення ними власного нерівноправного становища. Саме аболіціоністське середовище стало одним із ключових просторів, у якому жінки набували організаційного досвіду, виходили в публічну сферу та починали осмислювати боротьбу за права поневолених як пов'язану з питанням власних громадянських і політичних прав.¹⁹³

Численні жінки стали активними в аболіціонізмі. Вони й раніше працювали для поліпшення власного життя та життя громад, але саме аболіціоністський рух вивів дедалі більшу кількість жінок у публічний простір: вони обговорювали політику з іншими людьми, включно з чоловіками, і просили підписувати петиції до Конгресу з вимогою покласти край рабству. Більшість жінок, залучених до такої діяльності, були білими жінками середнього класу, але серед них були також вільні чорні жінки середнього класу та робітниці всіх рас.¹⁹⁴

Вихід у публічний простір як політичний адвокаток змінював традиційні межі жіночності. Сьюзен Заеске простежила зміни у формах і характері участі жінок в

¹⁹³ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 1-25.

¹⁹⁴ Venet, Wendy Hamand. *Neither Ballots nor Bullets: Women Abolitionists and the Civil War*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1991. С. 1-22.

антирабовласницьких петиціях. Спершу вони обґрунтовували свої прохання релігійними принципами й часто заперечували політичний характер місії. Вони використовували традиційний тон смирення, подаючи себе як прохачок перед законодавцями. Водночас жінки усвідомлювали, що кампанії петицій порушують межі жіночності - незалежно від того, чи йшлося про аболіцію, тверезість або протест проти виселення черокі з їхніх земель.¹⁹⁵

Однією з головних сил, що ймовірно, підштовхнула жінок до більш політизованої гендерної свідомості й зрештою до гендерно орієнтованого активізму, був опір, який вони зустрічали з боку власних політичних союзників. Чоловіче керівництво аболіціоніського руху неохоче допускало жінок до лідерства і навіть не було одностайним щодо жіночої участі, хоча багато хто радів бачити жінок як “рядових” працівниць руху. Фактично розкол аболіціоністського руху 1839-1840 років частково був спричинений суперечками про належну роль жінок в Американському антирабовласницькому товаристві (AASS). Вільям Ллойд Гаррісон зберіг керівництво AASS, яке приймало участь жінок. Льюїс Таппан очолив групу, що вийшла з AASS і створила American and Foreign Anti-Slavery Society. Її члени вважали, що жінки можуть мати певну роль в аболіціонізмі, але їхнє лідерство або фокус на їхніх правах шкодитиме рухові. Безпосереднім приводом стало призначення Лідії Марії Чайлд і Еббі Келлі на керівні посади в AASS.¹⁹⁶

AASS відправило делегацію чоловіків і жінок на Всесвітню антирабовласницьку конвенцію 1840 року в Лондоні, але повністю чоловіча британська делегація заперечила проти участі жінок. Значна частина першого дня конвенції була присвячена питанню гендерної інклюзивності в русі за скасування рабства. Принаймні частина жінок повернулася з Лондона зміненою. Мері Грю повернулася до Пенсильванії та почала поширювати петиції на підтримку закону про майнові права заміжніх жінок; її батько-аболіціоніст, який заохочував таку саму роботу на користь рабів, рішуче цьому заперечував. Найвідоміше те, що Лукреція

¹⁹⁵ Zaeske, Susan. *Signatures of Citizenship: Petitioning, Antislavery, and Women's Political Identity*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003. С. 73-94.

¹⁹⁶ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 26-40.

Мотт і її молода подруга Елізабет Кейді Стентон, яка разом із чоловіком присвятила медовий місяць участі в конвенції, гуляли вулицями Лондона, обговорюючи гнів і образу, права жінок і жіночі тексти на цю тему, та пообіцяли провести конвенцію з прав жінок після повернення додому.¹⁹⁷

Восьмирічна затримка між лондонським досвідом і Сенека-Фоллською конвенцією 1848 року часто робила цю історію дещо міфологізованою. Проте її значення не в тому, що саме Лондон “створив” рух за права жінок, а в тому що він показав активісткам, як боротьба проти рабства може відтворювати гендерні ієрархії. Саме в таких конфліктах формувалося формування усвідомлення того, що політична емансипація однією групи не автоматично означає політичну емансипацію іншої. Звідси впливала майбутня напруга між аболіціоністським пріоритетом і жіночим вимогами.¹⁹⁸

Після 1848 року конвенції за права жінок, публічні промови, петиції, статті й організаційні мережі поступово зміцнювали окрему жіночу політичну платформу. Однак аболіціонізм залишався для багатьох активісток центральною моральною й політичною справою. Це особливо важливо для розуміння періоду Громадянської війни: більшість майбутніх лідерок суфражизму не розривали з аболіціоністським рухом, а діяли всередині ширшої коаліції, у якій питання рабства зберігало першість. Саме тому жіночий рух до 1860-х років ще не був повністю самостійним масовим рухом за виборче право, але він уже мав організаційні практики, публічних лідерок і політичну мову, сформовані в антирабовласницькому контексті.¹⁹⁹

Поговоримо про створення Women's Loyal National League. У березні 1863 року, на першому засіданні Національної ліги лояльності в Нью-Йорку, юрист і есеїст Джеймс Т. Брейді визначив дві групи людей, чия нелояльність, на його думку, найбільше загрожувала успіху воєнних зусиль Союзу: мирних демократів, або “копперхедів”, які виступали за мирні переговори з Конфедерацією, і “жінок цієї

¹⁹⁷ Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. *History of Woman Suffrage*. Vol. I. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1881. С. 58-64.

¹⁹⁸ Tetrault, Lisa. “To Fight by Remembering, or the Making of Seneca Falls.” In *Votes for Women: A Portrait of Persistence*, edited by Kate Clarke Lemay. Princeton: Princeton University Press, 2019, 21-33. С. 21-33.

¹⁹⁹ DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 41-64.

країни”. “Якби жінки Півночі виявили такий інтерес, який виявили жінки Півдня, - стверджував він, - тисяча білих чоловіків були б ще більше спонукані зайняти своє місце в армії”. Фактично, за словами Брейді, північні жінки також перебували в самому центрі цієї “копперхедської змови”. Саме значною мірою у відповідь на цей виклик 10 квітня 1863 року аболіціоністки й суфражистки Сьюзен Б. Ентоні та Елізабет Кеді Стентон опублікували в *Nation Anti-Slavery Standard* “Заклик до зібрання лояльних жінок нації”, яке мало відбуватися наступного місяця.²⁰⁰

“У цю кризову мить долі нашої країни, - приголошували вони, - обов’язком кожного громадянина є осмислити особливі блага республіканської форми правління і вирішити, яких жертв майном і життям вимагає її захист”. Для Стейтон і Ентоні цей обов’язок громадянства стосувався жінок нації так само безпосередньо, як і чоловіків.²⁰¹ Формулюючи таке радикальне розуміння зв’язку жінок із нацією, вони переслідували подвійну мету: обґрунтувати свої претензії на політичну рівність і водночас кинути виклик широко визнаній перевазі патріотизму південних жінок. Їхня власна лояльність, на їхній погляд, була справжнішою, оскільки ґрунтувалася на глибшому розумінні й вірності фундаментальним американським демократичним принципом.²⁰²

Зібрання, що відбулося 14 і 15 травня того року, привело до створення *Women’s Loyal National League (WLNL)* - Жіночої національної ліги лояльності, патріотичної організації, яка зобов’язувалася “виховати націю в істинному розумінні християнської республіки” шляхом кампанії за загальну емансипацію і загальне виборче право.²⁰³ Багато істориків, серед яких Венді Хаманд, Еллен Дюбуа, Фей Дадден і Крістін Стенселл, писали про WLNL, однак здебільшого розглядали цю організацію як щось не більше, ніж примітку до ширшої історії боротьби Стентон і Ентоні за жіноче виборче право.²⁰⁴ Такий підхід, однак, не дає змоги пояснити,

²⁰⁰ Covkin, Serena. “The American Civil War and Women’s Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women’s Loyal National League.” *Ezra’s Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 1-3.

²⁰¹ Так само.

²⁰² Так само.

²⁰³ Так само. С. 5-7.

²⁰⁴ Stanton, Anthony, and Gage, eds., *History of Woman Suffrage*, Vol. II, С. 83. DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women’s Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. С. 41-64. Stansell, Christine. *The Feminist Promise: 1792 to the Present*. New York: The Modern Library, 2010. С. 535. Hamand,

наскільки аргумент про універсальні права на користь жіночого виборчого права був визначений політичним кліматом Громадянської війни, а особливо тривалим змаганням з образом південних жінок. Крім того, цей підхід не може належним чином пояснити успіх Ліги в популяризації аболіціонізму під час війни. Аналіз WLNL у контексті інших північних патріотичних організацій показує, яким чином Ліга змогла використати нові переосмислення патріотичної відданості, запропоновані цими асоціаціями. Водночас WLNL у контексті інших північних патріотичних організацій показує, яким чином Ліга змогла використати нові переосмислення патріотичної відданості, запропоновані цими асоціаціями. Водночас WLNL намагалася ще більше переозначити ці патріотичні стандарти, щоб досягти політичних змін - передусім загальної емансипації та загального виборчого права, яких вона прагнула.²⁰⁵

Справді Ліга досягла успіху своїй місії формування масової підтримки емансипації, що становило основну частину її діяльності. Лише через рік після заснування Ліга заявляла про 5 тисяч членів. До завершення війни майже 400 тисяч чоловіків і жінок - приблизно чотири відсотки всього населення Союзу і більше людей, ніж будь-коли раніше долучалося до конгресової петиції, - підписали її петицію з вимогою до Конгресу скасувати рабство.²⁰⁶

Хоча спочатку війна загрожувала відвернути увагу від боротьби Стентон і Ентоні за жіноче виборче право, на практиці сталося протилежне. У 1862 році вони скасували Одинадцятую національну конвенцію з прав жінок, оскільки, як пояснювала суфражистка Марта Коффін Райт, “ марно говорити, якщо ніхто не слухатиме, - тепер усі поглинуті спостереженням за діями наших політиків, розрахунками впливу кожного кроку на майбутнє нації, тривожним читанням повідомлень про битви, у яких так багато з нас мають особистий інтерес”.²⁰⁷ Хоча цю конвенцію справді

Wendy F. "The Woman's National Loyal League: Feminist Abolitionists and the Civil War." *Civil War History* 35, no. 1 (1989): 39-58. Accessed January 15, 2013.

²⁰⁵ Covkin, Serena. "The American Civil War and Women's Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women's Loyal National League." *Ezra's Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 5-7.

²⁰⁶ Так само. С. 8-10.

²⁰⁷ Так само. С. 12-14.

відклали до 1866 року, WLNL стала “першим випадком у нашій історії”, коли “жінки нації зібралися, щоб обговорити політичні питання дня”, тобто саме ті проблеми, які, як визнавала Райт, захоплювали націю у воєнний час. Отже, війна надала Стентон і Ентоні унікальну можливість розширити свою аудиторію і реалізувати власні політичні цілі.²⁰⁸

Під прикриттям поняття “лояльності”, як пояснює історикиня Енн Д. Гордон, “воєнні демократи, республіканці й аболіціоністи”, зокрема Стентон і Ентоні, “могли співпрацювати для мобілізації Півночі”. Патріотична мова надавала легітимності. Окрім Національної ліги лояльності, нещодавно виникли також такі асоціації, як Loyal Publication Society (LPS) і Loyal Union League; імовірно, назвавши свою організацію Women’s Loyal National League, Стентон і Ентоні прагнули скористатися зростаючою популярністю цих чоловічих організацій. Крім того, ця легітимність дозволила WLNL спиратися не лише на членство вже наявних антирабовласницьких і жіночих правозахисних асоціацій, але й на усталені жіночі патріотичні організації.²⁰⁹

На цьому тлі особливо показово, що засновниці Women’s Loyal National League не ототожнювали лояльність із безумовною підтримкою уряду. Вони підтримували сильний національний уряд і навіть призов, вважаючи його “необхідним для спасіння країни”. Водночас Ліга відкидала політичну систему, за якої штати могли самостійно вирішувати питання рабства. Її членкині наполягали, що війна зробила скасування рабства “конституційним правом уряду” і водночас “моральним обов’язком народу”. Саме тому Стентон, Ентоні та їхні соратниці не могли прийняти модель беззастережної лояльності, що часто спричиняло з чоловічими лігами Союзу.²¹⁰

Замість того щоб патріотично захищати довоєнний спосіб життя, членкині WLNL прагнули використати Громадянську війну для створення нового суспільства, більш відповідного американським принципам демократії та рівності. Багато прихильників аболіції воєнного часу сприймали конфлікт як можливість змінити наявну соціальну й політичну систему, але саме це переконання становило основу

²⁰⁸ Так само.

²⁰⁹ Так само. С. 14-15.

²¹⁰ Так само. С. 6-10.

патріотизму членкинь WLNL. У трактуванні членкинь Women's Loyal National League Громадянська війна мала значення “другої революції”, покликаної завершити справу американських революційних ідеалів. У листі до Лінкольна 1864 року Ліга стверджувала, що за відсутності південних рабовласників уряд нарешті отримав можливість реалізувати принципи Декларації незалежності й зробити США справді “нацією вільних людей”.²¹¹ Побідно до Лінкольнської ідеї “нового народження свободи”, Стентон і Ентоні бачили у війні не лише шлях до емансипації, а й можливість трансформації самої жіночої ролі в суспільстві.²¹²

Через патріотичну діяльність Стентон і Ентоні пов'язували аболіцію з жіночим виборчим правом. У повоєнному устрої, який вони уявляли, політична рівність мала поширюватися і на афроамериканців, і на жінок. Саме тому жіноча емансипацію розглядалася як спосіб вплинути на майбутню реконструкцію держави та визначити засади повоєнного громадянства.²¹³

Оскільки жінки не мали доступу ані до виборчої урни, ані до військової служби, вони використовували право петиції як головний інструмент політичної участі. Подаючи петицію до Конгресу через сенатора Чарльза Самнера 9 лютого 1864 року, членкині Ліги наголошували, що народ має моральну відповідальність покласти край рабству, а бездіяльність у цьому питанні означала б співучасть у продовженні війни та загибелі людей.²¹⁴²¹⁵

Позиція WLNL була радикальною, оскільки виходила за межі традиційного уявлення про жіночий патріотизм. Замість ролі дружин, матерів і волонтерок, які підтримують війну через доброчинність і матеріальну допомогу. Ліга наполягала на праві жінок брати участь у національній політиці як громадянок. Така позиція

²¹¹ Covkin, Serena. “The American Civil War and Women's Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women's Loyal National League.” *Ezra's Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 10-12.

²¹² Так само.

²¹³ Fredrickson, George M. *The Inner Civil War: Northern Intellectuals and the Crisis of the Union*. New York: Harper & Row, 1965. - viii, 277 p.

²¹⁴ Carpenter, Daniel; Moore, Colin D. “When Canvassers Became Activists: Antislavery Petitioning and the Political Mobilization of American Women.” *American Political Science Review* 108, no. 3 (2014): 479-498. С. 479-498.

²¹⁵ Miller, Arthur H.; Gurin, Patricia; Gurin, Gerald; Malanchuk, Oksana. “Group Consciousness and Political Participation.” *American Journal of Political Science* 25, no. 3, August 1981. - pp. 494-511.

суперечила панівній риторичі, за якою жіночі внески до війни мали залишатися моральними, непортійними й позаполітичними.²¹⁶

WLNL прийняла роль морального голосу нації. На відміну від Кіркленд, її учасниці визнавали, що південні жінки справді активно служили принципам Конфедерації, але закликали жінок Півночі з таким самим завзяттям працювати заради власних принципів - свободи, Союзу й аболіції. Стентон підкреслювала, що жінки формують мораль, релігію й політику нації не лише словами, а власними життям і діями.²¹⁷ Отже, жіночий патріотизм мав виявлятися не тільки в добродійності, а й у політичній та моральній мобілізації.

Членкині WLNL виправдовували свій підхід у політичну сферу традиційною роллю жінок як виховательок майбутніх громадян. У заклику до ювілейного зібрання 1864 року вони наголошували, що завданням моменту було не лише придушення збройного повстання, а й “виховання” народу в ідеї справжньої республіки.²¹⁸ Звідси впливала думка, що жінки, незалежні від партійної боротьби, здатні внести в політику вищу моральність і краще розпізнати потребу в суспільному оновленні.

Освітня функція була важливою частиною діяльності Ліги. Петиції за емансипацію розглядалися не тільки як політичний інструмент, а й як “спосіб навчання”: їх надсилали разом із пояснювальними матеріалами, заохочували збирачів підписувати петиції самостійно.²¹⁹ Організація мислила себе як національну мережу, тому розсилала петиції до всіх північних штатів і закликала створювати місцеві допоміжні ліги. Саме ця мережевість дала змогу WLNL зібрати близько 400 тисяч підписів, навіть якщо початкова мета - один мільйон - не була досягнута.

Мета WLNL була безпрецедентною: організація прагнула донести до Конгресу позицію сотень тисяч американців щодо скасування рабства. Щоб розширити участь, Ліга зменшувала фінансові бар'єри: за кожен підпис просили лише один пенні для покриття поштових витрат. Елізабет Кеді Стентон розглядала це як важливий

²¹⁶ Covkin, Serena. “The American Civil War and Women’s Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women’s Loyal National League.” *Ezra’s Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 15-16.

²¹⁷ Так само. С. 17-18.

²¹⁸ Так само. С. 17-18.

²¹⁹ Так само. С. 17-18.

демократичний здобуток, адже через Лігу “двісті тисяч людей” змогли бути почутими в національній столиці.²²⁰

Коли 9 лютого 1864 року сенатор Чарльз Самнер подав петицію WLNL до Конгресу, він наголосив на її широкій соціальній і географічній репрезентативності. За його словами, підписанти походили з різних професій і рівнів освіти, що мало засвідчити широку підтримку аболіції в суспільстві. Для членкинь Ліги це було доказом того, що більш інклюзивна політична система можлива й необхідна після війни.²²¹

На ювілейному зібранні в травні 1864 року WLNL заявила про намір продовжувати діяльність і після завершення війни, оскільки, на відміну від санітарних, шпитальних і солдатських товариств, її завдання виходило за межі воєнної допомоги. Ліга вважала, що після війни потрібно буде виховувати колишніх солдатів і звільнених рабів як громадян республіки та впливати на законодавців через вищі моральні принципи.²²²

Проте WLNL не пережила війну. У серпні 1864 року, коли скасування рабства стало практично неминучим, організація припинила діяльність. Її патріотична риторика дала Стентон і Ентоні змогу тимчасово поєднати аболіціоністську та суфражистську програми, але після розпуску Ліги політики могли підтримати аболіцію, водночас ігноруючи вимогу жіночого виборчого права.²²³

У 1866 році Стентон, Ентоні та їхні соратниці використали зв'язки, сформовані через WLNL, для створення American Equal Rights Association.²²⁴ У межах цієї організації вони використовували та поширювали “Петицію за загальне виборче право”, яка стала першим випадком, коли суфражистки звернулися до Конгресу з петицією від власного імені.

²²⁰ Так само. С. 17-18.

²²¹ Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. *History of Woman Suffrage*. Vol. II: 1861-1876. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1882. С. 90-94.

²²² Covkin, Serena. “The American Civil War and Women’s Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women’s Loyal National League.” *Ezra’s Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 17-18.

²²³ Hamand, Wendy F. “Woman’s National Loyal League: Feminist Abolitionists and the Civil War.” *Civil War History* 35, no. 1 (March 1989): 39-58. С. 39-58.

²²⁴ Dudden, Faye E. *Fighting Chance: The Struggle over Woman Suffrage and Black Suffrage in Reconstruction America*. New York: Oxford University Press, 2011. С. 35-50.

Однак, їхні очікування не справдилися: П'ятнадцята поправка, ухвалена 3 лютого 1870 року, надала виборче право лише темношкірим чоловікам. Це спричинило глибоке розчарування між жіночим рухом та боротьбою афроамериканців за громадянські права.²²⁵

Також, важливим першоджерелом для дослідження аболіціоністської діяльності американських суфражисток є документ “To the Women of the Republic”, підготовлений Women’s Loyal National League 25 січня 1864 року.²²⁶ Він був пов’язаний із масштабною петиційною кампанією за скасування рабства та звертався до жінок Півночі із закликом підтримати вимогу повної аболіції. Документ дає простежити, як діячки жіночого руху поєднували патріотичну риторику, аболіціоністські вимоги та уявлення про громадянський обов’язок жінок у воєнний час. Особливе значення цього джерела полягає в тому, що воно демонструє використання петиції як форми політичної участі жінок, які ще не мали виборчого права.²²⁷

У цьому документі Women’s Loyal National League закликала жінок підписувати й поширювати петицію до Конгресу США з вимогою скасування рабства. Петинційний аркуш був адресований Сенату й Палаті представників США та містив ухвалити акт про емансипацію всіх осіб африканського походження, які перебували в примусовій праці на території Сполучених Штатів. Таким чином, документ відображає не лише аболіціоністську позицію Ліги, а й практичний механізм жіночої політичної мобілізації.²²⁸

Ми взялися обійти націю в ім’я свободи. Жінко, ти не можеш голосувати або воювати за свою країну. Єдиний спосіб стати силою в уряді для тебе - здійснити це єдине, священне, конституційне “право петиції”, і ми просимо тебе використати його тепер якнайповніше. Іди до багатих і бідних, до високих і низьких, до солдата і цивільного, до білого і чорного - збери імена всіх, хто ненавидить рабство, всіх, хто

²²⁵ Так само. С. 51-66.

²²⁶ “To the Women of the Republic”: Address Supporting the Abolition of Slavery. Women’s Loyal National League, 25 January 1864. Records of the U.S. Senate, Record Group 46, National Archives.

²²⁷ Так само.

²²⁸ Так само.

любить свободу і хоче, щоб вона стала законом країни, - поклади їх до ніг Конгресу як свій мовчазний, але могутній голос за людську свободу, захищену законом.

Ви від початку війни виявили справжню мужність і самопожертву. Ви були англами милосердя для наших хворих і вмираючих солдатів у таборах, шпиталях і на полі бою. Але нехай не скажуть, що жінки Республіки, поглинуті лише турботою про зовнішні потреби, не побачили філософії революції, через яку вони проходили; не зрозуміли моральної боротьби, що сколихнула націю, - невідворотного конфлікту між свободою і рабством.²²⁹

Отже, Women's Loyal National League відіграла важливу роль у мобілізації громадської підтримки аболіції та в політизації жіночої участі під час Громадянської війни.²³⁰ Водночас її членкині не змогли перетворити свою лояльність і воєнну активність на визнання власного рівного громадянства. Їхній досвід засвідчив як потенціал жіночої політичної мобілізації, так і межі цієї мобілізації в умовах післявоєнної американської політики.²³¹

²²⁹ Так само.

²³⁰ Stansell, Christine. *The Feminist Promise: 1792 to the Present*. New York: Modern Library, 2010. - 528 p.

²³¹ Covkin, Serena. "The American Civil War and Women's Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women's Loyal National League." *Ezra's Archives* 4, no. 1 (Spring 2014): 1-18. С. 17-18.

3.2. Жінки у праці воєнного часу: ферми, фабрики й бізнес

Громадянська війна змінила життя солдатів, які брали участь в ній. Однак цивільне населення з обох боків також витягнуте у війну і назавжди змінене нею. Жінки мусили годувати родини й доглядати за ними, водночас перебираючи на себе ті обов'язки, які до війни виконували їхні чоловіки. Людям на домашньому фронті доводилося стикатися з інфляцією, нестачею припасів, хворобами та довгими періодами без жодних звісток від близьких. Багато хто жив у районах, через які проходили армії або де відбувалися бої.²³²

Північ розпочала Громадянську війну з істотними перевагами над Півднем: розвиненішою промисловістю, більшими продовольчими ресурсами, чисельнішим населенням і розгалуженою залізничною мережею. Понад 22 тисяч миль залізниць забезпечували перевезення продовольства й обладнання з ферм до міст, а населення у 20 мільйонів осіб створювало значний резерв як для армії, так і для фабрично-заводської та сільськогосподарської праці. У 1860 році саме на Півночі розташувалися дев'ять із десяти найбільших міст США, зокрема Нью-Йорк із мільйонним населенням. Економіка північних міст ґрунтувалася на виробництві, текстильній промисловості, судноплаванні, торгівлі, фінансових установах і професійній діяльності.²³³

Війна сприяла збагаченню частини підприємців, пов'язаних із виробництвом військових товарів. Кампанії, що виготовляли боєприпаси, уніформу, взуття та спорядження, отримували значні прибутки через високий державний попит. Водночас лунали звинувачення у постачанні неякісних матеріалів за завищеними цінами, що свідчило про суперечливий характер воєнної економіки.²³⁴

Для родин середнього класу мобілізація чоловіків означала перерозподіл сімейних обов'язків. Якщо до війни чоловік зазвичай забезпечував родину, а жінка відповідала за дітей, літніх родичів, закупівлі та домашнє господарство, то після його

²³² Giesberg, Judith Ann. *Army at Home: Women and the Civil War on the Northern Home Front*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. С. 1-12.

²³³ McPherson, James M. *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. New York: Oxford University Press, 1988. С. 318-330.

²³⁴ Attie, Jeanie. *Patriotic Toil: Northern Women and the American Civil War*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. С. 85-100

відходу на фронт жінка нерідко мусила вести сімейних бізнес або підтримувати господарство на заощадження та солдатську платю.²³⁵

Особливо було складним становище робітничих і іммігрантських родин. У 1863 році понад половина населення Нью-Йорка мешкала в перенаселених прибуткових будинках, де родини з 8-10 осіб часто жили в одній або двох кімнатах. Чоловіки з таких родин вступали до армії, де платня становила 13 доларів на місяць, залишаючи жінок відповідальними за утримання сім'ї. Жінки й діти працювали на фабриках і текстильних підприємствах, часто по 12 годин на день у небезпечних умовах. Частина жінок була зайнята на боєприпасних фабриках, виготовляючи патрони для армії. Домашні швачки могли працювати по 14 годин на день і заробляти менше ніж 2 долари на тиждень. Така оплата ледве покривала витрати на їжу й оренду, навіть якщо до сімейного бюджету долучалися заробітки дітей.²³⁶

Жінки які не були змішені працювати за наймом або вести бізнес, брали участь у волонтерській діяльності: створювали швейні гуртки, виготовляли бинти, одяг і речі для солдатів. Деякі з них долучалися до медичної допомоги пораненим. Такі діячки, як Доротея Дікс, Клара Бартон і Луїза Мей Олкотт, сприяли усвердженню жіночої праці в госпіталях, доводячи спроможність жінок працювати в складних воєнних умовах.²³⁷

Попри урбанізований характер Півночі, понад половина її населення жила на фермах. До війни чоловіки виконували основні польові роботи, вирощуючи зерно, картоплю, корми, овочі та фрукти. Жінки відповідали за догляд за дітьми й літніми людьми, хатню працю, шиття, ткацтво, приготування й консервування їжі, а також за город і птицю. У заможніших господарствах могли наймати дівчину для хатньої роботи.²³⁸

²³⁵ Giesberg, Judith Ann. *Army at Home: Women and the Civil War on the Northern Home Front*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. С. 13-25.

²³⁶ Attie, Jeanie. *Patriotic Toil: Northern Women and the American Civil War*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. С. 101-120.

²³⁷ Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991. С. 80-98.

²³⁸ Giesberg, Judith Ann. *Army at Home: Women and the Civil War on the Northern Home Front*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. С. 26-40.

Після мобілізації чоловіків жінки були змушені поєднувати традиційні домашні обов'язки з управлінням фермою. Вони організовували посіви, продавали худобу, кувували насіння, наймали допомогу й намагалися підтримувати продуктивність господарства. Однак через нестачу робочої сили та додаткові сімейні обов'язки жінки часто не могли обробляти стільки землі, скільки їхні чоловіки до війни.²³⁹

Водночас розвитку механізації частково компенсував дефіцит праці. Використання сільськогосподарської техніки, зокрема жнивarki Сайруса Маккорміка, сприяло підвищенню продуктивності. У 1862 році територія Союзу, включно з новозаселеними західними фермами, виробили більше пшениці, ніж уся країна в 1859 році. Цього ж року було ухвалено Гомстед-акт, який надавав можливість отримати 160 акрів землі на Заході за умови її обробітку протягом п'яти років і здійснення господарських поліпшень.²⁴⁰

Початок війни означав, що товари, які надходили з Півдня, стали недоступними. Для людей на Півночі тютюн, цукор і бавовна стали дуже дорогими, а потім їх стало неможливо купити. Від цих речей відмовлялися, знаходячи заміники там, де це було можливо. Наприклад, почали розводити більше овець заради вовни, щоб замінити бавовну, яка більше не надходила з південних плантацій. Мед замінив цукор.²⁴¹

Податки підвищили, щоб забезпечити кошти на війну, а уряд також друкував кошти. Це спричинило інфляцію: загальне зростання цін на Півночі приблизно на 80% протягом війни. Необхідні товари - їжа, одяг і вугілля - дорожчали вдвічі швидше, ніж зростали зарплати, що спричиняло страйки та напруження між робітниками й роботодавцями. Яйця подорожчали з 15 до 25 центів за дюжину, картопля - з 1.50 долара за бушель до 2.25 долара. Щоб контролювати витрати, люди їли дешевші продукти, а багато хто, навіть у містах, почав заводити домашні городи для збільшення запасів їжі.²⁴²

²³⁹ Так само. С. 41-55.

²⁴⁰ McPherson, James M. *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. New York: Oxford University Press, 1988. С. 450-465.

²⁴¹ Attie, Jeanie. *Patriotic Toil: Northern Women and the American Civil War*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. С. 120-135.

²⁴² Так само. С. 136-150.

Якщо говорити про Південь, то треба сказати, що мешканці Півдня стикалися з багатьма тими самими труднощами, що й населення Півночі. Коли чоловіки йшли на війну, жінки перебирали на себе їхні обов'язки додатково до власних. Припасів бракувало, інфляція була значно сильнішою, ніж на Півночі, а довгі тижні минали без звісток від солдатів на передовій.²⁴³

Коли чоловіки пішли на війну, жінки, наскільки могли, перебрали на себе ведення бізнесу. Вони також створювали щшвейні й в'язальні групи та бралися за обов'язки медсестер, як і жінки Півночі. Для південних жінок припасів ставало ще менше, ніж на Півночі, і багато з них боролися за те, щоб пригодувати свої родини.²⁴⁴

Лише крихітна чатка населення жила як власники плантацій. Їхнє багатство в рабах, землі та врожаях давало їм велику владу. До війни чоловіки наглядали за багатьма видами діяльності плантації, яка багато в чому нагадувала маленьке місто. Власник плантації міг мати управителя, який безпосередньо наглядав за рабами, але саме він вирішував, яку роботу треба виконати, які культури садити й збирати, що потрібно ремонтувати тощо. Жінка в домі наглядала за хатніми рабами, які готували, прибирали, доглядали дітей і працювати в саду. Жінки також приймали гостей, які часто залишалися на тижні.²⁴⁵

Коли почалася війна, жінки робили все можливе, щоб перебрати на себе обов'язки з управління плантацією. Але оскільки дедалі більше рабів утікали разом із наступаючими арміями Союзу, але часто не знаходили значно кращого ставлення, ніж мали в рабстві. Раби, які залишалися зі своїми пані-господарками, стикалися з тими самими нестатками й голодом, що й родини власників плантацій.²⁴⁶

Жінки виконували хатні обов'язки: доглядали дітей, готували їжу, піклувалися про город і курей. Коли чоловіки йшли на війну, жінки намагалися підтримувати роботу ферм. Одна жінка з Вірджинії писала чоловікові, що вдалося зібрати кукурудзу, але вона не змогла посіяти жито. Додатковий тягар від армії, які

²⁴³ Faust, Drew Gilpin. *Mothers of Invention: Women of the Slaveholding South in the American Civil War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996. С. 1-18.

²⁴⁴ Faust, Drew Gilpin. *Mothers of Invention: Women of the Slaveholding South in the American Civil War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996. С. 19-35.

²⁴⁵ Так само. С. 49-65.

²⁴⁶ Так само. С. 66-80.

проходили полями й забирали будь-які врожаї та тварин, призвів до масштабного голоду серед цивільного населення.²⁴⁷

Наслідки інфляції значно сильніше відчувалися на Півдні. Коли блокада Союзу завадила продажу бавовни, вона також перешкодила ввезенню товарів і припасів. Ціни на все різко зросли. Конфедерація друкувала власні гроші, але купці почали відмовлятися їх приймати. Вони хотіли, щоб їм платили золотими або срібними монетами. Протягом війни інфляція на Півдні зросла більш ніж на 9000%. Фунт бекону коштував 12,5 цента в 1861 році; у 1865 році він коштував 11 доларів. Барель борошна подорожчав до 1 000 доларів. Одяг і взуття стало неможливо купити, тож люди давали собі раду як могли. Дехто робив взуття зі шкур тварин і використовував тканину зі старого одягу, щоб поширити новий.²⁴⁸

2 квітня 1863 року жінки в Ричмонді зібралися й рушили до Капітолію. Під час події, що стала відомою як “хлібний бунт” жінки вимагали, щоб уряд знизив ціни на продовольство. Президент конфедерації Джефферсон Девіс став на віз, щоб звернутися до жінок. Він кинув їм гроші, які мав при собі, і сказав, що це все, що вони отримають. Зрештою натовп розійшовся й повернувся додому.²⁴⁹

Частиною стратегії Союзу для перемоги над Півднем була тактика “випаленої землі”. Під час просування родючої долиною Шешандоа війська Союзу спалили 2000 комор і понад 500 000 бушелів зерна. Генерал Союзу Вільям Текумсе Шерман захопив Атланту, а потім рушив до Атлантичного океану. Те, що не могли використати, вони спалювали. Ця тактика змушувала ще більше жителів Півдня тікати до міст, голодних і без ресурсів, щоб подбати про себе.²⁵⁰

Вплив війни на домашній фронт позначився на обох сторонах, адже це була війна, що велася на американській землі. Після завершення війни економіки й населення Півночі почали відновлюватися. Південь, однак, ще багато років стикався з нестатками й труднощами.

²⁴⁷ Faust, Drew Gilpin. *Mothers of Invention: Women of the Slaveholding South in the American Civil War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996. С. 81-95.

²⁴⁸ Так само. С. 96-110.

²⁴⁹ Так само. С. 111-126.

²⁵⁰ Так само. С. 127-140.

У роки Громадянської війни в США промисловість і воєнне виробництво стали одним із ключових сфер, у яких помітно змінилася роль жінок. Масова мобілізація чоловіків до армії становила нестачу робочої сили, водночас різко зріс попит на військові товари: уніформу, взуття, спорядження, патрони, амуніцію та інші матеріали для фронту. У цих умовах жінки дедалі активніше залучалися до фабричної праці, текстильного виробництва, пошиття одягу для солдатів і роботи на підприємствах, пов'язаних із виготовлення боєприпасів.²⁵¹

Особливо показовим прикладом була праця жінок на воєнних підприємствах Півночі, зокрема на арсеналах, де виготовлялися патрони й інші матеріали для армії Союзу. Така зайнятість свідчила про розширення жіночої участі в економіці воєнного часу, але водночас не означало повного подолання гендерної нерівності. Жінки часто працювали за нижчу оплату, у складних і небезпечних умовах, а їхній внесок нерідко залишився менш помітним у порівнянні з військовою службою чоловіків.²⁵²

Прикладом того, як небезно було працювати жінкам на воєнних підприємствах та арсеналах, може показати Трагедія Аллегейського арсеналу в Піттсбурзі. Трагедія Аллегейського арсеналу в Піттсбурзі стала одним із найпоказовіших прикладів того, наскільки тісно в роки Громадянської війни в США були пов'язані фронт і тил. 18 вересня 1862 року газета Pittsburgh Daily Post назвала вибух, що стався напередодні в районі Лоуренсвілл, “найжахливішим лихом, що будь-коли спіткало наше місто”. Однак ця подія майже відразу опинилася в тіні битви при Антітамі, яка відбулася того самого дня й перевернула головну увагу американської преси та суспільства.²⁵³

Водночас вибух на Аллегейському арсеналі має важливе значення для вивчення праці жінок у промисловості та воєнному виробництві. Саме на таких підприємствах, що забезпечували армію Союзу боєприпасами й амуніцією, працювали молоді жінки та дівчата, чия праця була необхідною для функціонування воєнної економіки.²⁵⁴ Їхня

²⁵¹ Wagner, Ethan J. “Pittsburgh’s Explosive Mystery: A New Holistic Study of the Allegheny Arsenal Tragedy.” The Gettysburg College Journal of the Civil War Era 11, article 7 (2021). С. 1-4.

²⁵² Так само.

²⁵³ Так само. С. 4-5

²⁵⁴ Pitz, Marylynne. “Allegheny Arsenal Explosion: Pittsburgh’s Worst Day During the Civil War.” Pittsburgh Post-Gazette, 16 September 2012.

внесок залишився менш помітним, ніж участь чоловіків на полі бою, проте без цієї праці неможливо повноцінно зрозуміти механізми тилової мобілізації Півночі.²⁵⁵

У своїй книзі “*Gunpowder Girls: The True Stories of Three Civil War Tragedies*” Таня Андерсон зазначила, що 17 вересня 1862 року, був найсмертоноснішим днем Громадянської війни одразу на двох фронтах. Перший - Антітам - широко задокументований.²⁵⁶ Але маловідомі вибухи в Аллегейському арсеналі Лайренсвілла, які призвели до трагічної смерті сімдесяти восьми молодих працівниць, заслуговують на значно ґрунтовніше вивчення. Як найтяжча цивільна катастрофа війни, ця подія напрочуд і прикро мала представлена в національній пам’яті. Сцени жаху, описані газетами наступного дня, включали три послідовні вибухи близько 14:00, які розірвали федеральні боєприпасів і вбили десятки жінок-робітниць. Очевидці бачили лише обвуглені залишки будівель і палаючі тіла, що зрозуміло, створювало “приголомшливе видовище”.²⁵⁷

Після трагедії було проведено два основні розслідування. Через два дні міський коронер зібрав свідчення очевидців. Більшість свідків вважала, що вибухи почалися на дорозі перед лабораторіями, куди постійно доставляли бочки з порохом для виробництва боєприпасів.²⁵⁸ Свідок Джозеф Фрік, який саме доставляв ці бочки, засвідчив, що зазвичай порох розвантажувалися й розподіляли на ганку, через що в дні перед вибухами на дорозі накопичувалися надлишки пороху. Крім того, переконлива розповідь працівниці Рейчел Данлеп, яка повідомила, що бачила полум’я під возом Фріка безпосередньо перед першим вибухом, підтверджувала ймовірний епіцентр інциденту.²⁵⁹

Розслідування коронера все ж схилилося до версії, що вибух почався на дорозі, де міг накопичитися й зайнятися розсипаний порох. Однак залишалося відкритим

²⁵⁵ HistoryNet. “Explosion at the Allegheny Arsenal.” HistoryNet, 13 April 2010.

²⁵⁶ Anderson T. *Gunpowder Girls: The True Stories of Three Civil War Tragedies*. Kansas City, Missouri: Quindaro Press, 2016. 167 p.

²⁵⁷ Wagner, Ethan J. “Pittsburgh’s Explosive Mystery: A New Holistic Study of the Allegheny Arsenal Tragedy.” *The Gettysburg College Journal of the Civil War Era* 11, article 7 (2021). С. 1-4.

²⁵⁸ Так само. С. 4-7.

²⁵⁹ Powers, Tom; Wudarczyk, James. “Behind the Scenes of the Allegheny Arsenal Explosion.” *Pennsylvania Legacies* 13, no. 1/2, Summer 2013. - С. 42-55.

питання про стан самої дороги. Свідок Фрік зазначав, що вона була нерівною, а струшування бочок із порохом під час перевезення могло рано чи пізно спричинити аварію.²⁶⁰

Такі побоювання мали реальні підстави, оскільки промисловість Піттсбурга відіграла важливу роль у підтриманні воєнних зусиль Союзу. Особливе значення мав Аллегейський арсенал, який самостійно виробляв або забезпечував приблизно десять відсотків усіх патронів, використаних військами Союзу на Західному театрі війни.²⁶¹ Не менш важливою була ливарня Fort Pitt Foundry, яка співпрацювала з Аллегейським арсеналом та виготовляла близько шістдесяти відсотків важкої артилерії, використаної силами Союзу.²⁶² Отже, Піттсбург був не лише промисловим центром, а й стратегічним вузлом воєнного виробництва. Саме тому його можна вважати та розглядати як потенційно привабливу цілю на Конфедерації, особливо з огляду на наявність у регіоні активної бази “копперхедів” - північних демократів, які виступали проти війни.²⁶³

Позиція DuPont виглядає ще проблемнішою з огляду на те, що катастрофа в Аллегейському арсеналі не була поодиноким випадком. Упродовж війни лабораторії боєприпасів, які постачала ця компанія, зазнали щонайменше одинадцяти вибухів, унаслідок яких загинуло понад сто осіб. Хоча жодна з цих катастроф не була такою смертоносною, як вибух у Лоуренсвіллі, вони свідчать про системні проблеми безпеки у воєнному виробництві. Скарги працівників на небезпечні умови, повторне використання бочок, погано підігнані кришки та слабкий контроль мали б змусити DuPont усвідомити ризику, пов'язані з постачанням і зберіганням пороху.²⁶⁴

Якщо говорити про гендерні стереотипи які були під час Громадянської війни, то треба сказати, що хоча Громадянську війну часто зображували як “війну братів”, важливо пам'ятати, що жінки, можливо не меншою мірою, ніж чоловіки, були

²⁶⁰ Wagner, Ethan J. “Pittsburgh’s Explosive Mystery: A New Holistic Study of the Allegheny Arsenal Tragedy.” The Gettysburg College Journal of the Civil War Era 11, article 7 (2021). С. 10-12.

²⁶¹ Так само. С. 15-17.

²⁶² Так само. С. 15-17.

²⁶³ Powers, Tom; Wudarczyk, James. “Behind the Scenes of the Allegheny Arsenal Explosion.” Pennsylvania Legacies 13, no. 1/2, Summer 2013. - С. 42-55.

²⁶⁴ Так само.

втягнуті в секційний конфлікт. Один британський журналіст 1860-х років зауважив, що жодна війна ще не здавалася настільки “жіночою війною”, як Громадянська війна. Звісно, багато учасниць виконували допоміжні ролі, які так часто відводили жінкам: шили прапори й уніформи, писали листи підтримки відсутнім близьким, молилися за поранених і загиблих. Проте з огляду на жорсткі ідеали, що визначали білу жіночність у США XIX ст., Громадянська війна неминуче випробувала межі жіночої поведінки, змушуючи жінок обох секцій опинитися в нових і тривожних обставинах.²⁶⁵

Під час Громадянської війни в США жінки Півночі й Півдня були змушені виходити за межі традиційних гендерних ролей. Через відсутність чоловіків, які перебували на фронті, вони брали на себе відповідальність за ведення бізнесу, заробітню працю, управління фермами й плантаціями. Для частини жінок це відкривало нові можливості й давало відчуття самостійності, однак для багатьох війна означала передусім нові, складні й часто болісні обов’язки.²⁶⁶

Ніна Сілбер підкреслює, що історія жіночої участі у громадянській війні була історією напруження між суспільними уявленнями про “належну” жіночність і реальною практикою воєнного часу. Офіційна пропаганда як Півночі, так і Півдня закликала жінок до патріотичної жертвності: моральної підтримки чоловіків, відмови від матеріальних потреб і готовності відпускати близьких на війну. Проте таке бачення залишилося обмеженим, адже війна фактично вимагала від жінок значно активнішої участі.²⁶⁷

Водночас реальна участь жінок часто виходила за межі символічної підтримки. Вони працювали медсестрами, займалися господарством, виконували оплачувану працю, а іноді ставали шпигунками або навіть солдатками. Однак навіть у нових ролях жінки змушені були зважати на панівні уявлення про респектабельність. Наприклад, Доротія Дікс, організовуючи жіночий медсестренський корпус Союзу,

²⁶⁵ Clinton, Catherine; Silber, Nina, eds. *Battle Scars: Gender and Sexuality in the American Civil War*. Oxford: Oxford University Press, 2006. С. 1-15.

²⁶⁶ Silber, Nina. *Daughters of the Union: Northern Women Fight the Civil War*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005. С. 1-18.

²⁶⁷ Так само. С. 19-40.

прагнула довести, що медсестри є морально бездоганними й відповідальними жінками, а не особами сумнівної репутації. Водночас саме традиційне уявлення про жіночу моральність іноді давало медсестрам змогу здобувати авторитет і вплив у військовому середовищі.²⁶⁸

Отже, Громадянська війна не скасувала традиційних уявлень про жіночність і міжність, але суттєво випробувала їхні межі. Жінки діяли в умовах суперечності між очікуваною пасивною жертвністю та реальною необхідністю брати участь у господарському, соціальному й навіть воєнному житті. При цьому важливо враховувати, що ідеал “респектабельної жіночності” переважно стосувався білих жінок; темношкірі та індіанські жінки часто були виключені з такого уявлення про честь і захист. Таким чином, жіночий досвід Громадянської війни був неоднорідним і визначався не лише статтю, а й расою, соціальним становищем, регіоном і політичною лояльністю.²⁶⁹

²⁶⁸ Так само. С. 59-75.

²⁶⁹ Clinton, Catherine; Silber, Nina, eds. *Battle Scars: Gender and Sexuality in the American Civil War*. Oxford: Oxford University Press, 2006. С. 16-30.

3.3 Афроамериканські жінки: рабство, самовизволення і свобода

Досвід афроамериканських жінок у роки Громадянської війни в США був тісно пов'язаний із процесом руйнування рабовласницького порядку. Для них війна означала не лише зміну політичної ситуації між Північчю і Півднем, а й можливість особистого переходу від стану несвободи до пошуку нових форм уснування під захистом армії Союзу. На відміну від білих жінок, участь яких у війні часто розглядалася через призму волонтерства, доброчинності або тимчасового розширення трудових обов'язків, афроамериканські жінки переживали війну як боротьбу за фізичну безпеку, родинне збереження, освіту, працю і право на самостійне життя.²⁷⁰

Показовим джерелом для розуміння цього досвіду є спогади Сьюзі Кінг Тейлор - афроамериканки, яка народилася в Джордії під дією рабовласницького законодавства, а під час війни опинилися в просторі, контрольованому силами Союзу. На початку своїх спогадів вона прямо зазначала: “Я народилася під дією рабовласницького закону в Джорджії 1848 року і виховувалася моєю бабусею в Савані”. Уже цей момент демонструє, що її особиста історія була сформована правовим режимом рабства, який визначав не лише соціальний статус людини, а й доступ до освіти, свободи пересування та особистої автономії.²⁷¹

Особливе значення у спогадах Тейлор має тема освіти. Вона згадувала, що в дитинстві разом із братом і сестрою навчалася таємно, оскільки для темношкірих дітей у рабовласницькому суспільстві здобуття грамоти було небезпечним і небажаним з погляду панівного порядку. Діти носили книжки, загорнуті в папір, щоб їх не побачили поліція або білі мешканці. Сам факт прихованого навчання свідчить про те, що освіта для поневолених і вільних афроамериканців була не лише культурною потребою, а й формою опору системі, яка прагнула зберегти їх у залежному становищі.²⁷²

Поворотним моментом у житті Тейлор стало наближення військ Союзу. Вона згадувала, що з дитинства чула про “янки” як про тих, хто мав звільнити рабів, і з

²⁷⁰ Taylor, Susie King. *Reminiscences of My Life in Camp with the 33d United States Colored Troops*. Boston: Published by the Author, 1902. С. 1-12.

²⁷¹ Так само. С. 13-18.

²⁷² Так само. С. 19-25.

нетерпінням чекала на можливість побачити їх. Після взяття форту Пуласкі к квітні 1862 року її родина була перевезена на острів Сент-Катерін, а згодом на Сент-Саймонс, де вони опинилися під захистом флоту Союзу. Цей епізод важливий для розуміння втечі до лінії армії Союзу не як пасивного порятунку, а як форми самовизволення. Афроамериканці використовували воєнну ситуацію для виходу з-під влади рабовласників і переходу в новий, хоча ще нестабільний, простір свободи.²⁷³

На Сент-Саймонсі Тейлер отримала можливість реалізувати ті знання, які здобула ще в умовах несвободи. Командування Союзу запропонувало їй узяти на себе керівництво школою для дітей на острові. Вона згадувала, що навчала близько сорока дітей, а також дорослих, які приходили до неї вечорами і найбільше прагнули навчитися читати. Цей фрагмент має особливе значення, оскільки показує освіту як один із перших практичних проявів свободи. Для колишніх рабів уміння читати було не лише особистим здобутком, а й символом виходу з-під влади системи, яка тривалий час обмежувала їхню інтелектуальну автономію.²⁷⁴

Таким чином, перші воєнні роки у спогадах Сьюзі Кінг Тейлор постають як складний перехідний етап між рабством і свободою. Її особиста історія поєднує кілька ключових аспектів досвіду афроамериканських жінок: життя під рабовласницьким законом, таємне здобуття освіти, втечу до лінії Союзу, роботу в школі, підтримку чорного полку та постійну боротьбу за безпеку. Це дозволяє розглядати афроамериканських жінок не лише як жертв рабства й війни, а як активних учасниць процесу самовизволення та становлення нової соціальної реальності після руйнування рабовласницького порядку.²⁷⁵

Інше важливе джерело, яке дозволяє поглибити розуміння досвіду афроамериканських жінок у роки війни, - це свідчення Гаррієт Джейкобс про становище так званих “контрабандів”, тобто рабів-утикачів, які шукали захисту в районах, контрольованих армією Союзу. На відміну від спогадів Сьюзі Кінг Тейлор, де головний акцент зроблено на особистому шляху від рабства до служіння при

²⁷³ Так само. С. 31-40.

²⁷⁴ Так само. С. 41-48.

²⁷⁵ Так само. С. 59-65.

чорному полку Союзу, текст Джейкобс показує ширшу соціальну картину: повсякдене життя жінок, дітей, літніх людей і хворих у тимчасових притулках, урядових приміщеннях і таборах для втікачів.²⁷⁶

Особливо показовим є її опис Дафф-Грінс-Роу у Вашингтоні - одного з місць, де уряд розміщував колишніх рабів. Авторка побачила там чоловіків, жінок і дітей, скупчених разом без належного поділу за віком чи статтю. Багато з них були хворими на кір, дифтерію, скарлатину й черевний тиф; частина лежала на брудному лахмітті, а інші - просто на голій підлозі. Цей опис демонструє, що перехід до свободи не означав негайного покращення умов життя. Навпаки, перші кроки після втечі часто супроводжувалися голодом, хворобами, нестачею одягу, відсутністю медичної допомоги й високою смертністю.²⁷⁷

У цьому контексті особливо важливо, що серед утікачів було багато жінок і дітей. Їхнє становище було вразливішим, ніж становище працездатних чоловіків, оскільки вони мали менше можливостей для оплачуваної праці й частіше залежали від благодійної допомоги або рішень військової адміністрації. Джейкобс зазначала, що самотніх жінок з однією дитиною - за два з половиною або три долари, тоді як чоловіки могли отримувати десять доларів. Ця різниця свідчить, що навіть у просторі, пов'язаному зі свободою, зберігалася гендерна нерівність у доступі до праці та винагороди.²⁷⁸

Водночас жінки не були пасивними об'єктами допомоги. Джейкобс показує, що вони самі брали участь у боротьбі за виживання, доглядали дітей, шукали роботу, підтримували хворих і намагалися відновити родинні зв'язки, розірвані рабством. Показовим є епізод про матір, яка втекла з Вірджинії з чотирма доньками, скориставшись відсутністю свого господаря. Її втеча до армії Союзу була не випадковим приміщенням, а свідомим вибором на користь свободи й захисту. Саме

²⁷⁶ Jacobs, Harriet A. *Incidents in the Life of a Slave Girl. Written by Herself*. Boston: Published for the Author, 1861. С. 200-208.

²⁷⁷ Так само. С. 209-214.

²⁷⁸ Так само. С. 215-220.

такі історії дозволяють розглядати втечу поневолених жінок як форму самовизволення.²⁷⁹

Одним із центральних мотивів у свідченні Джейкобс є родина. Рабство руйнувало сімейні зв'язки через продаж, примусове переселення, насильство й розділення дітей із батьками. У таборах і притулках для “контрабандів” авторка спостерігала сцени возз'єднання: матері знаходили давно втрачених дітей, чоловіки - дружин, брати й сестри - одне одного. Такі епізоди показують, що свобода для афроамериканців мала не лише політичний або юридичний, а й глибоко родинний зміст. Вона означала можливість знову відновити ті зв'язки, які рабовласницька система систематично руйнувала.²⁸⁰

Джейкобс також звертала увагу на прагнення колишніх рабів до освіти. Вони писала, що і старі, і молоді з великим бажанням вивчали абетку та уривки зі Святого Письма, а головним їхнім прагненням було навчитися читати. Цей мотив перегукується зі спогадами Сьюзу Кінг Тейлор. В обох джерелах освіта постає як один із головних символів свободи. Для людей, яким рабовласницький порядок тривалий час забороняв або обмежував доступ до грамотності, читання ставало засобом особистого самоствердження, релігійного пізнання, соціальної мобільності й виходу з-під контролю колишніх господарів.²⁸¹

Однак свідчення Джейкобс водночас підкреслює обмеженість емансипації. Формальне звільнення або втеча до ліній Союзу не усували бідності, расової дискримінації та правової нестабільності. Частина втікачів не отримувала оплати за виконану працю; жінки з дітьми не могли знайти стабільної роботи; хворі помирали без належного догляду; сиріт було важко влаштувати навіть через північні благодійні установи. Особливо показовою є згадка про труднощі з перевезенням дітей через Балтимор через небажання викликати “нериємні почуття” серед місцевого населення. Це свідчить, що расові бар'єри існували не лише на Півдні, а й у прикордонних та північних регіонах.²⁸²

²⁷⁹ Так само. С. 221-226.

²⁸⁰ Так само. С. 227-232.

²⁸¹ Так само. С. 239-244.

²⁸² Так само. С. 245-250.

Таким чином, матеріали Гаррієт Джейкобс доповнюють спогади Сьюзі Кінг Тейлор і дозволяють побачити ширший вимір афроамериканського жіночого досвіду. Якщо Тейлор демонструє індивідуальний шлях жінки, яка завдяки освіті й особистій активності стала вчителькою, працівницею табору й помічницею при чорному полку Союзу, то Джейкобс показує масовий досвід жінок і дітей, які опинилися в “контрабандних” таборах та притулках. Обидва джерела засвідчують, що свобода для афроамериканських жінок була не одномоментним актом, а складним процесом, пов’язаним із втечею, виживанням, працею, освітою, родинним відновленням і боротьбою за людську гідність.²⁸³

Якщо простежити документи 1861–1865 роки, помітно, що досвід афроамериканських жінок змінювався разом із трансформацією самої політики Союзу щодо рабства. Роздивимося по одному документу по кожному року. У 1861 році втікачі ще розглядалися насамперед як “контрабанда війни”, тобто як люди, яких армія могла не повертати рабовласникам із військових міркувань.²⁸⁴ У 1861 році становище рабів-утікачів ще не мало чіткого правового визначення. Армія Союзу почала приймати їх переважно з військово-практичних міркувань: як робочу силу і як ресурс, який не слід повертати Конфедерації. На цьому етапі афроамериканці, зокрема жінки й діти, потрапляли до простору Союзу не як повноправні вільні люди, а радше як “контрабанда війни”. Це був початковий, нестабільний етап руйнування рабства.²⁸⁵

У 1862 році втечі до ліній Союзу стали масовішими, але разом із ними загострилася проблема родинного розриву. Документ про біглого раба з Меріленда, який звертається до дружини, добре показує, що свобода часто здобувалася ціною розлуки. Для афроамериканських жінок це означало невизначеність: чоловік міг утекти, вступити на службу або шукати захисту в армії Союзу, тоді як дружини й діти

²⁸³ Так само. С. 251-256.

²⁸⁴ Freedmen and Southern Society Project, ed. *Freedom: A Documentary History of Emancipation, 1861-1867*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982-. С. Series I, Vol. 1, 1-12.

²⁸⁵ Так само.

могли залишитися під владою рабовласника. Отже, самовизволення мало не лише політичний, а й родинно-драматичний вимір.²⁸⁶

У 1863 році, після Прокламації про емансипацію, ситуація змінилася. Поневолені й звільнені афроамериканці почали активніше апелювати до військової влади Союзу, вимагаючи захисту своїх прав. Документ про рабиню з Луїзіани показує, що афроамериканські жінки вже не лише тікали від рабства, а й намагалися юридично й практично оформити своє право на самістійне життя. Вона прагнула вийти з-під влади колишньої господині, але водночас стикалися з погрозами, примусом і правовою невизначеністю.²⁸⁷

Заява звільненки з Меріленда демонструє, що емансипація не автоматично давала жінкам контроль над власною родиною. Боротьба за свободу включала право матері на дітей, захист від примусових контрактів і спроб колишніх господарів утримати залежність у нових формах.²⁸⁸

У 1865 році ці проблеми перейшли до сфери діяльності Бюро у справах звільнених, яке мало вирішувати питання житла, праці, родинного возз'єднання й соціального захисту. У 1865 році після завершення війни проблема переходу до свободи перейшла в нову фазу. Тепер не лише про втечу або перебування під захистом армії Союзу, а про потребу в державній інституції, яка мала б допомогти звільненим людям із житлом, працею, родиною, освітою й захистом.²⁸⁹

Солдати скаржилися на страждання своїх дружин, дітей і батьків у поселенні на острові Роанок. Це показує, що після завершення війни проблема свободи перейшла в площину державної допомоги, соціального захисту й відновлення родин. Чорношкірі солдати з Північної Кароліни до Бюро у справах звільнених, травень або червень 1865 року.²⁹⁰

Таким чином, документи за 1861–1865 роки показують поступовий перехід від воєнної імпровізації до інституційної політики емансипації. Для афроамериканських

²⁸⁶ Так само. C. Series I, Vol. 1, 352-354.

²⁸⁷ Так само. C. Series I, Vol. 1, 614-616.

²⁸⁸ Так само. C. Series I, Vol. 1, 614-616.

²⁸⁹ Так само. C. Series I, Vol. 1, 750-752.

²⁹⁰ Так само. C. Series I, Vol. 1, 752-754.

жінок цей процес означав не одномоментне здобуття свободи, а тривалу боротьбу за безпеку, родину, працю, освіту й особисту автономію.²⁹¹

Сучасна історіографія дозволяє глибше осмислити цей процес не лише як юридичне скасування рабства, а як тривалий і суперечливий перехід від рабської залежності до неповної, часто вразливої свободи. У цьому контексті важливою є стаття Таволії Глімф **“Invisible Disabilities”: Black Women in War and in Freedom**, у якій дослідниця розглядає досвід афроамериканських жінок у роки війни та після неї через поняття “проміжного простору” між рабством і свободою.²⁹² На її думку, емансипація була не одномоментною подією, а складним історичним процесом, у якому брали участь багато акторів: самі поневолені, армія Союзу, федеральна влада, благодійні організації, військові командири та родини темношкірих солдатів.²⁹³

Глімф підкреслює, що поневолені люди від самого початку війни часто краще за політичне керівництво Союзу розуміли її головний зміст. Для них конфлікт між Північчю і Півднем не був лише боротьбою за збереження Союзу, а відкривав можливість знищення рабства. Саме тому афроамериканці не чекали пасивно на рішення Лінкольна чи Конгресу, а самі активно змінювали характер війни: тікали з плантацій, переходили до ліній Союзу, вступали до армії, працювали на федеральні сили й вимагали захисту своїх родин. У цьому сенсі самовизволення афроамериканців стало одним із чинників, що змусив Союз поступово перейти від обережної політики щодо рабства до відкритого визнання емансипації як воєнної мети.²⁹⁴

Особливу увагу Глімф приділяє становищу матерів, дружин, сестер і доньок темношкірих солдатів. Вона зазначає, що адміністрація Лінкольна та Конгрес поступово усвідомлювали: військова служба афроамериканських чоловіків не може розглядатися окремо від долі їхніх родин. Темношкірі солдати вимагали від командування використовувати армію для порятунку дружин і дітей, які залишалися в рабстві або перебували в небезпечному становищі поблизу фронту.²⁹⁵ Це показує,

²⁹¹ Так само. С. Series I, Vol. 1, 756-760.

²⁹² Glymph, Thavolia. *The Women's Fight: The Civil War's Battles for Home, Freedom, and Nation*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2020. С. 1-20.

²⁹³ Так само. С. 1-20.

²⁹⁴ Так само. С. 21-32.

²⁹⁵ Так само. С. 33-44.

що свобода для афроамериканців мала не лише, індивідуальний, а й родинний характер. Чоловік, який вступав до армії Союзу, прагнув не тільки власного визволення, а й безпеки для дружини, дітей і родичів.²⁹⁶

Разом із тим Глімф звертає увагу на “невидимі травми” емансипації. Йдеться про наслідки, які не завжди фіксувалися в офіційних документах: розриви родин, психологічне насилля та виснаження, хвороби, голод, сексуальне насильство, страх повторного поневолення, втрату дітей і нестабільність майбутнього. Дослідниця наводить приклади жінок, чий історії збереглися лише фрагментарно в архівних документах: Маргарет Фергюсон, яка померла після ампутації ноги в лікарні для звільнених, або Міссурі Льюїс, яка перервала вагітність в умовах крайньої невизначеності. Такі сюжети показують, що шлях до свободи був не лише героїчним, а й глибоко травматичним.²⁹⁷

Отже, історія афроамериканських жінок і роки Громадянської війни не може бути зведена лише до схеми “ рабство-втеча-свобода”. Між цими станами існував широкий проміжний простір, у якому жінки мусили щодня боротися за їжу, безпеку, дітей, працю, освіту, тілесну недоторканість і правове визначення. Саме цей простір найкраще показують у поєднанні три типи джерел: особисті спогади Сьюзі Кінг Тейлор, свідчення Гарріет Джейкобс про “контробандів” і документи військової адміністрації та Бюро у справах звільнених.²⁹⁸

Таким чином, досвід афроамериканських жінок і роки Громадянської війни в США та перші роки після неї слід розглядати як один із центральних вимірів емансипації. Вони були не лише об’єктами визволення, а й активними учасницями руйнування рабства. Через втечу, працю, навчання, турботу про дітей, підтримку солдатів, відновлення родинних зв’язків і звернення до військової влади вони формували практичний зміст свободи. Водночас їхній досвід показує, що свобода була неповною і суперечливою: вона відкривала нові можливості, але не усувала

²⁹⁶ Так само.

²⁹⁷ Glymph, Thavolia. “Invisible Disabilities: Black Women in War and in Freedom.” *Proceedings of the American Philosophical Society* 160, no. 3 (September 2016): 237-246. С. 237-246.

²⁹⁸ Glymph, Thavolia. *The Women’s Fight: The Civil War’s Battles for Home, Freedom, and Nation*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2020. С. 103-118.

автоматично бідності, расизму, гендерної нерівності, правової нестабільності й наслідків рабовлачницького насильства. Саме тому історію афроамериканських жінок у роки війни варто розглядати не як другорядний сюжет, а як важливу частину ширшого процесу самовизволення, емансипації та боротьби за громадянські права.²⁹⁹

²⁹⁹ Так само. С. 131-140.

Висновок

У результаті дослідження встановлено, що Громадянська війна в США 1861–1865 роки стала важливим етапом у трансформації соціальних ролей жінок. Вона не лише розширила межі їхньої участі в суспільному, трудовому, волонтерському та політичному житті, а й показала нестійкість традиційних уявлень про “природне” місце жінки в родині та приватній сфері. Водночас ці зміни не були раптовими або відірваними від попереднього розвитку американського суспільства. Жіноча активність воєнного часу спиралася на довоєнний досвід участі в релігійних, благодійних, реформаторських та аболіціоністських рухах. Тому Громадянську війну доцільно розглядати не як період її різкого розширення, переорієнтації та практичного випробування в умовах воєнної кризи.

До початку Громадянської війни становище жінок у США визначалося традиційним гендерним порядком. Ідеологія “окремих сфер”, культ “істинної жіночності”, модель республіканського материнства та доктрина *coverture* закріплювали уявлення про жінку як дружину, матір і моральну опору родини. Політика, право, бізнес, управління й військова справа залишалися переважно чоловічими сферами. Попри окремі прояви жіночої освіти, оплачуваної праці та благодійності, до 1861 року система соціальних і правових обмежень залишалася досить стійкою.

Важливим чинником зміни жіночих ролей став аболіціоністський рух. Участь у антирабовласницьких товариствах, петиційних кампаніях, благодійних ярмарках, лекціях і реформаторських конвенціях дала жінкам досвід публічної дії та організаційної роботи. Водночас боротьба проти рабства виявила суперечність їхнього власного становища: захищаючи права поневолених, жінки самі залишалися позбавленими повної політичної й правової суб’єктності. Це сприяло переходу від аболіціоністської діяльності. Це сприяло переходу від аболіціоністської діяльності до формування окремого руху за права жінок.

У роки війни жіноча участь значно розширилася у військово-волонтерській сфері. Жінки працювали медсестрами, доглядальницями, лікарками, волонтерками, організовували збір коштів, харчів одягу й медикаментів. Діяльність *United States*

Sanitary Commission та інших добродійних структур засвідчила, що жіноча праця стала необхідною частиною воєнного суспільства. Водночас вона часто сприймалася не як професійна чи громадська діяльність, а як продовження “природного” жіночого піклування, що обмежувало її суспільне визнання.

Окремі форми жіночої участі виходили далеко за межі традиційних уявлень про жіночу поведінку. Жінки брали участь у шпигунстві, постачанні та підтримці армії Союзу й Конфедерації, використовуючи власну “непомітність” як перевагу. Випадки жінок-солдатів, які служили під чоловічими іменами, показали, що навіть військова сфера не була повністю закритою для жінок, хоча такі приклади залишалися винятковими. Політична активність суфражисток, зокрема діяльність Women’s Loyal National League, засвідчила, що жіночий рух у роки війни не зник, а переорієнтувався на підтримку аболіції та боротьбу за Тринадцяту поправку.

Війна також істотно змінила трудову сферу й досвід афроамериканських жінок. Через мобілізацію чоловіків жінки брали на себе управління фермами, господарствами, плантаціями, крамницями, працювали на фабриках і у воєнному виробництві. Для афроамериканських жінок війна означала руйнування рабовласницького порядку, втечу від рабовласників, життя в “контрабандних” таборах, працю при армії Союзу, боротьбу за безпеку, освіту й родинне возз’єднання.

Отже, Громадянська війна в США не зруйнувала традиційний гендерний порядок повністю, але істотно послабила його очевидність. Вона показала, що межі між приватною і публічною сферами були не природними, а історично сформованими й залежними від суспільних обставин. У воєнний час жінки довели свою здатність діяти як організаторки, працівниці, медичні працівниці, розвідниці, солдати, вчительки й учасниці процесу емансипації. Однак розширення жіночих ролей залишилося переважно практичним, а не повністю правовим: після війни жінки й надалі не отримали автоматичного політичного рівноправ’я.

Загальний висновок полягає в тому, що жіночий досвід Громадянської війни був одним із важливих чинників подальшого розвитку жіночого питання в США. Війна не дала жінкам негайного громадянського й політичного рівноправ’я, але створила нові аргументи для його вимоги. Участь у воєнній праці, волонтерстві,

аболіціоністських кампаніях, підтримці армії і боротьбі за свою свободу афроамериканців дала жінкам моральний і політичний досвід, який став важливим підґрунтям повоєнних дискусій про громадянства, права, працю та участь у публічному житті. Саме тому Громадянську війну слід розглядати як національну й соціальну кризу, а й як період глибокої трансформації соціальних ролей жінок в американському суспільстві ХІХ століття.

Список використаних джерел та літератури

Список використаних джерел

1. Anthony, Susan B.; Stanton, Elizabeth Cady. Call for a Meeting of the Loyal Women of the Nation. *National Anti-Slavery Standard*, 10 April 1863. 295 p.
2. Bacot, Ada W. *A Confederate Nurse: The Diary of Ada W. Bacot, 1860-1863*. Columbia: University of South Carolina Press, 1994. - xiii, 199 p.
3. Blackwell, Elizabeth. *Elizabeth Blackwell Letters, 1850-1884*. Rare Book and Manuscript Library, Columbia University.
URL: [Elizabeth Blackwell Letters, 1850-1884 - Rare Book & Manuscript Library](#)
4. Boyd, Belle. *Belle Boyd in Camp and Prison*. Vol. 1. London: Saunders, Otley, and Co., 1865. - xi, 291 p.
5. Brockett, Linus Pierpont; Vaughan, Mary C. *Woman's Work in the Civil War: A Record of Heroism, Patriotism, and Patience*. Philadelphia: Zeigler, McCurdy & Co., 1867. - 779 p.
6. *Declaration of Sentiments and Resolutions*. Seneca Falls Convention, 1848.
URL: [Declaration of Sentiments | Summary, Text, U.S. History, Significance, & Primary Source | Britannica](#)
7. Edmonds, Sarah Emma. *Nurse and Spy in the Union Army: The Adventures and Experiences of a Woman in Hospitals, Camps, and Battle-Fields*. Hartford, CT: W. S. Williams & Company, 1865. - 412 p.
8. Freedmen and Southern Society Project, ed. *Freedom: A Documentary History of Emancipation, 1861-1867*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
URL: [Freedmen and Southern Society Project - Welcome Page](#)
9. *Freedmen's Bureau Records: Records of the Bureau of Refugees, Freedmen, and Abandoned Lands, 1865-1872*. Record Group 105. National Archives.
URL: [Records of the Bureau of Refugees, Freedmen, and Abandoned Lands](#)
10. Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. *History of Woman Suffrage*. Vol. I. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1881. 916 p.
11. Gage, Matilda Joslyn; Stanton, Elizabeth Cady; Anthony, Susan B., eds. *History of Woman Suffrage*. Vol. II: 1861-1876. Rochester, NY: Susan B. Anthony, 1882. 793 p.
12. Gordon, Ann D., ed. *The Selected Papers of Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1997-2013. - 6 vols.; 4130 p.

13. Holland, Mary Gardner, ed. *Our Army Nurses: Stories from Women in the Civil War*. Boston: B. Wilkins & Co., 1897. 306 p.
14. Jacobs, Harriet A. *Incidents in the Life of a Slave Girl*. Written by Herself. Boston: Published for the Author, 1861. - 306 p.
15. Livermore, Mary A. *My Story of the War: A Woman's Narrative of Four Years Personal Experience as Nurse in the Union Army, Camps, and at the Front, During the War of the Rebellion*. Hartford, CT: A. D. Worthington and Company, 1890. - 694 p.
16. Mary Edwards Walker Papers. Letters - 1861. Syracuse University Library, Special Collections Research Center, Manuscript Collections, Box 1, Folder 9.
URL: <https://snaccooperative.org/view/8382435>
17. Mary Edwards Walker Papers. Reminiscences: "Incidents Connected with the Army". Syracuse University Library, Special Collections Research Center, Manuscript Collections, Box 4, Folder 8. - ca. 37 typescript pages.
URL: [Mary Edwards Walker Collection An inventory of her papers at Syracuse University](#)
18. Olmsted, Frederick Law. *Hospital Transports: A Memoir of the Embarkation of the Sick and Wounded from the Peninsula of Virginia in the Summer of 1862*. Cambridge, MA: University Press, Welch, Bigelow, and Company, 1863. 177 p.
19. Papers of Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony. Schlesinger Library, Radcliffe Institute for Advanced Study, Harvard University.
URL: [Susan B. Anthony | Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University](#)
20. Pittsburgh Daily Post. 18 September 1862.
URL: [The Pittsburgh post. \(Pittsburgh \[Pa.\]\) 1859-1864, September 18, 1862, Image 3 « Pennsylvania Newspaper Archive](#)
21. Proceedings of the Meeting of the Loyal Women of the Republic, Held in New York, May 14, 1863. New York: Phair & Co., Printers, 1863. - 100 p.
22. Stillé, Charles J. *History of the United States Sanitary Commission: Being the General Report of Its Work during the War of the Rebellion*. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1866. - xviii, 553 p.
23. Taylor, Susie King. *Reminiscences of My Life in Camp with the 33d United States Colored Troops*. Boston: Published by the Author, 1902. - 130 p.
24. The North Star. 28 July 1848.
URL: [North Star 1848-07-28](#)
25. The Sanitary Commission Bulletin. New York: United States Sanitary Commission, 1863-1865. 411 p.
26. "The Sanitary Commission at Gettysburg." *The Sanitary Commission Bulletin* 1, no. 2, 15 November 1863. - pp. 43-47.

27. "The Hospitals at Nashville." *The Sanitary Commission Bulletin* 1, no. 4, 15 December 1863. - pp. 101-102.
28. *The Sanitary Commission of the United States Army: A Succinct Narrative of Its Works and Purposes*. New York: Published for the Benefit of the United States Sanitary Commission, 1864. 318 p.
29. "To the Women of the Republic": Address Supporting the Abolition of Slavery. Women's Loyal National League, 25 January 1864. Records of the U.S. Senate, Record Group 46, National Archives.
URL: [Womens Loyal National League](#)
30. *United States Christian Commission: Facts, Principles, and Progress*. Philadelphia: C. Sherman, Son & Co., 1863. 36 p.
31. *United States Sanitary Commission Records, 1861-1879*. Manuscripts and Archives Division, New York Public Library.
URL: archives.nypl.org -- [United States Sanitary Commission records](#)
32. Velazquez, Loreta Janeta. *The Woman in Battle: A Narrative of the Exploits, Adventures, and Travels of Madame Loreta Janeta Velazquez*. Hartford, CT: T. Belknap, 1876. 606 p.
33. Wakeman, Sarah Rosetta; Burgess, Lauren Cook, ed. *An Uncommon Soldier: The Civil War Letters of Sarah Rosetta Wakeman, Alias Private Lyons Wakeman, 153rd Regiment, New York State Volunteers, 1862-1864*. Pasadena, MD: Minerva Center, 1994. 128 p.
34. Wilson, Henry. *History of the Rise and Fall of the Slave Power in America*. Vol. 1. Boston: James R. Osgood and Company, 1872. 720 p.
35. *Woman's Central Association of Relief*. *Woman's Central Association of Relief Archives, 1861-1865*. Manuscripts and Archives Division, New York Public Library. 36 p.
36. Wormeley, Katharine Prescott. *The Other Side of War: With the Army of the Potomac*. Boston: Ticknor and Company, 1889. - ix, 210 p.
37. Wormeley, Katharine Prescott. *The United States Sanitary Commission: A Sketch of Its Purposes and Its Work: Compiled from Documents and Private Papers*. Boston: Little, Brown and Company, 1863. 299 p.

Список використаної літератури

1. Adams, George Worthington. *Doctors in Blue: The Medical History of the Union Army in the Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1996. - 282 p.

2. Anderson T. *Gunpowder Girls: The True Stories of Three Civil War Tragedies*. Kansas City, Missouri: Quindaro Press, 2016. 167 p.
3. Attie, Jeanie. *Patriotic Toil: Northern Women and the American Civil War*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. - 294 p.
4. Blanton, DeAnne; Cook, Lauren M. *They Fought Like Demons: Women Soldiers in the American Civil War*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2002. - 296 p.
5. Boylan, Anne M. *The Origins of Women's Activism: New York and Boston, 1797-1840*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2002. 360 p.
6. Brill, Kristen. *The Weaker Sex in War: Gender and Nationalism in Civil War Virginia*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2022. - 208 p.
7. Brown, Ira V. "Cradle of Feminism: The Philadelphia Female Anti-Slavery Society, 1833-1840." *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 102, no. 2, April 1978. - pp. 143-166.
8. Carpenter, Daniel; Moore, Colin D. "When Canvassers Became Activists: Antislavery Petitioning and the Political Mobilization of American Women." *American Political Science Review* 108, no. 3, 2014. - pp. 479-498.
9. Clinton, Catherine; Silber, Nina, eds. *Battle Scars: Gender and Sexuality in the American Civil War*. Oxford: Oxford University Press, 2006. - 213 p.
10. Cook, Elizabeth Adell. "Measuring Feminist Consciousness." *Women & Politics* 9, no. 3, 1989. - pp. 1-24.
11. Covkin, Serena. "The American Civil War and Women's Citizenship: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, and the Women's Loyal National League." *Ezra's Archives* 4, no. 1, Spring 2014. - 18 p.
12. Culpepper, Marilyn Mayer. *Trials and Triumphs: Women of the American Civil War*. East Lansing: Michigan State University Press, 1991. - 439 p.
13. Digital History Reader. "Module 04: How Did Abolitionism Lead to the Struggle for Women's Rights?" Virginia Tech, 2006.
URL: [Introduction :: U.S. History](#)
14. DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Ithaca: Cornell University Press, 1999. 224 p.
15. Dudden, Faye E. *Fighting Chance: The Struggle over Woman Suffrage and Black Suffrage in Reconstruction America*. New York: Oxford University Press, 2011. - viii, 287 p.

16. Eggleston, Larry G. *Women in the Civil War: Extraordinary Stories of Soldiers, Spies, Nurses, Doctors, Crusaders, and Others*. Jefferson, NC: McFarland & Company, 2003. - 222 p.
17. Faust, Drew Gilpin. *Mothers of Invention: Women of the Slaveholding South in the American Civil War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996. - 326 p.
18. Frankel, Noralee. "From Slave Women to Free Women: The National Archives and Black Women's History in the Civil War Era." *Prologue Magazine* 29, no. 2, Summer 1997.
URL: [From Slave Women to Free Women: The National Archives and Black Women's History in the Civil War Era | National Archives](#)
19. Frankel, Noralee. *Freedom's Women: Black Women and Families in Civil War Era Mississippi*. Bloomington: Indiana University Press, 1999. 288 p.
20. Fredrickson, George M. *The Inner Civil War: Northern Intellectuals and the Crisis of the Union*. New York: Harper & Row, 1965. - viii, 277 p.
21. Gansler, L. L. *The Mysterious Private Thompson: The Double Life of Sarah Emma Edmonds, Civil War Soldier*. New York: Free Press, 2005. - 272 p.
22. Garrison, Nancy Scripture. *With Courage and Delicacy: Civil War on the Peninsula, Women and the U.S. Sanitary Commission*. Cambridge, MA: Da Capo Press, 1999. 242 p.
23. Giesberg, Judith Ann. *Army at Home: Women and the Civil War on the Northern Home Front*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. - 232 p.
24. Giesberg, Judith Ann. *Civil War Sisterhood: The U.S. Sanitary Commission and Women's Politics in Transition*. Boston: Northeastern University Press, 2000. - xiv, 239 p.
25. Giesberg, Judith Ann. "Northern Women." In "Forum: The Future of Civil War Era Studies." *The Journal of the Civil War Era* 2, no. 1, March 2012. 240 p.
26. Glymph, Thavolia. "Invisible Disabilities: Black Women in War and in Freedom." *Proceedings of the American Philosophical Society* 160, no. 3, September 2016. - pp. 237-246.
27. Glymph, Thavolia. *Out of the House of Bondage: The Transformation of the Plantation Household*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. - xiii, 279 p.
28. Glymph, Thavolia. *The Women's Fight: The Civil War's Battles for Home, Freedom, and Nation*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2020. - 392 p.
29. Gurin, Patricia; Townsend, Aloen. "Properties of Gender Identity and Their Implications for Gender Consciousness." *British Journal of Social Psychology* 25, no. 2, 1986. - pp. 139-148.
30. Hall, Richard. *Women on the Civil War Battlefield*. Lawrence: University Press of Kansas, 2006. - x, 397 p.

31. Halttunen, Karen. *Confidence Men and Painted Women: A Study of Middle-Class Culture in America, 1830-1870*. New Haven: Yale University Press, 1982. 262 p.
32. Hamand, Wendy F. "Woman's National Loyal League: Feminist Abolitionists and the Civil War." *Civil War History* 35, no. 1, March 1989. - pp. 39-58.
33. Harper, Judith E. *Women During the Civil War: An Encyclopedia*. New York: Routledge, 2004. - xviii, 472 p.
34. Harris, Sharon M. *Dr. Mary Walker: An American Radical, 1832-1919*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2009. - 330 p.
35. Hawthorne, Lauren. "The Grimké Sisters: Providing a Voice for Female Abolitionists." *The Wheaton Writing: A Journal of Academic Essays* 2, Spring 2016. - pp. 35-42.
36. Hicks, Hannah Katherine. "'Freedom, in the Full Sense of the Word': Southern Black Women during the Civil War and Reconstruction." *The American Historian, Organization of American Historians*.
URL: [OAH | "Freedom, in the Full Sense of the Word": Southern Black Women during the Civil War and Reconstruction](#)
37. HistoryNet. "Explosion at the Allegheny Arsenal." HistoryNet, 13 April 2010.
URL: [Explosion at the Allegheny Arsenal](#)
38. Marshall, Anne E. "The Southern Home Front." In "Forum: The Future of Civil War Era Studies." *The Journal of the Civil War Era* 2, no. 1, March 2012.
URL: [The Southern Home Front - The Journal of the Civil War Era](#)
39. Massey, Mary Elizabeth. *Women in the Civil War*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994. 371 p.
40. McPherson, James M. *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. New York: Oxford University Press, 1988. - 952 p.
41. Miller, Arthur H.; Gurin, Patricia; Gurin, Gerald; Malanchuk, Oksana. "Group Consciousness and Political Participation." *American Journal of Political Science* 25, no. 3, August 1981. - pp. 494-511.
42. National Archives. "The Allegheny Arsenal Explosion and the Creation of Public Memory." *Pieces of History*, 29 May 2024.
URL: [The Allegheny Arsenal Explosion and the Creation of Public Memory - Pieces of History](#)
43. Paludan, Phillip Shaw. *A People's Contest: The Union and Civil War, 1861-1865*. 2nd ed. Lawrence: University Press of Kansas, 1988. 524 p.
44. Pitz, Marylynne. "Allegheny Arsenal Explosion: Pittsburgh's Worst Day During the Civil War." *Pittsburgh Post-Gazette*, 16 September 2012.
URL: [Allegheny Arsenal Explosion: Pittsburgh's worst day during the Civil War | Pittsburgh Post-Gazette](#)

45. Powers, Tom; Wudarczyk, James. "Behind the Scenes of the Allegheny Arsenal Explosion." *Pennsylvania Legacies* 13, no. 1/2, Summer 2013. - pp. 42-55.
46. Richard, Patricia L. *Busy Hands: Images of the Family in the Northern Civil War Effort*. New York: Fordham University Press, 2003. - 335 p.
47. Richard, Patricia L. "United States Sanitary Commission." *Essential Civil War Curriculum*. Virginia Center for Civil War Studies at Virginia Tech, June 2015. - 10 p.
48. Righthand, Jess. "The Women Who Fought in the Civil War." *Smithsonian.com*, Smithsonian Institution, 7 April 2011.
URL: [The Women Who Fought in the Civil War](#)
49. Ryan, Mary P. *Women in Public: Between Banners and Ballots, 1825-1880*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1990. 202 p.
50. Sapiro, Virginia. "The Power and Fragility of Social Movement Coalitions: The Woman Suffrage Movement to 1870." *Boston University Law Review* 100, no. 5, October 2020. - pp. 1557-1611.
51. Sapiro, Virginia. "The Women's Movement and the Creation of Gender Consciousness: Social Movements as Agents of Change." In *Political Socialization, Citizenship Education and Democracy*, edited by Orit Ichilov. New York: Teachers College Press, 1990. - pp. 266-286.
52. Schwalm, Leslie A. *Emancipation's Diaspora: Race and Reconstruction in the Upper Midwest*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. - xii, 387 p.
53. Schwalm, Leslie A. *Medicine, Science, and Making Race in Civil War America*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2023. - 232 p.
54. Silber, Nina. *Daughters of the Union: Northern Women Fight the Civil War*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005. - 332 p.
55. Stansell, Christine. *The Feminist Promise: 1792 to the Present*. New York: Modern Library, 2010. - 528 p.
56. Tetrault, Lisa. "To Fight by Remembering, or the Making of Seneca Falls." In *Votes for Women: A Portrait of Persistence*, edited by Kate Clarke Lemay. Princeton: Princeton University Press, 2019. - pp. 21-33.
57. Thompson, William Y. "The U.S. Sanitary Commission." *Civil War History* 2, no. 2, June 1956. - pp. 43-56.
58. Venet, Wendy Hamand. *Neither Ballots nor Bullets: Women Abolitionists and the Civil War*. Charlottesville: University Press of Virginia, 1991. - xiv, 210 p.
59. Wagner, Ethan J. "Pittsburgh's Explosive Mystery: A New Holistic Study of the Allegheny Arsenal Tragedy." *The Gettysburg College Journal of the Civil War Era* 11, article 7, 2021. 30 p.

60. Whites, LeeAnn. *Gender Matters: Civil War, Reconstruction, and the Making of the New South*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. - viii, 244 p.
61. York, Sarah. *Civil War Pittsburgh: Forge of the Union*. Master's thesis, University of Tennessee, 2018. 128 p.
62. Zaeske, Susan. *Signatures of Citizenship: Petitioning, Antislavery, and Women's Political Identity*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003. - 272 p.